

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky a logopedie

**Možnosti využití (speciálně) pedagogické podpory
při práci s dětmi a matkami v azylovém domě**

Diplomová práce

Autor: Bc. Simona Nežádalová
Studijní program: N7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika rehabilitační činnosti
a management speciálních zařízení
Vedoucí práce: PhDr. Petra Bendová, PhD.
Oponent práce: PhDr. Miroslava Javorská, Ph.D.

Hradec Králové

2018

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Simona Nežádalová
Studium:	P16K0069
Studijní program:	N7506 Speciální pedagogika
Studijní obor:	Speciální pedagogika rehabilitační činnosti a management speciálních zařízení
Název diplomové práce:	Možnosti využití (speciálně) pedagogické podpory při práci s dětmi a matkami v azylovém domě
Název diplomové práce AJ:	The ways of using the special pedagogic support while working with mothers and children in shelter

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce bude zaměřena na možnosti využití (speciálně) pedagogické podpory při práci s dětmi a matkami v azylovém domě. V úvodu práce budou definovány pojmy rodina, popsány její funkce, definován termín náročná životní situace a specifikovány rodičovské kompetence a sociální znevýhodnění. V práci bude přiblížen zdravý vývoj sociálních vztahů mezi matkou a dítětem od tří let věku a dále pak popsány možnosti podpory daného vztahu. Blíže budou specifikovány také možnosti speciálně pedagogické podpory dítěte a matky především v oblasti výchovy a vzdělávání v prostředí azylového domu a to na základě příkladů z praxe. Z metodologického hlediska bude využito metody pozorování.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let. Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978 80 251 1829 0. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010. ISBN 978 80 7367 739 8. MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80 7178 494 X. LAŠEK, Jan. Čtyři pohledy na rodinu. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978 80 7435 531 8.

Garantující pracoviště:	Katedra speciální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Petra Bendová, Ph.D.
Oponent:	PhDr. Miroslava Javorská, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28.11.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Petry Bendové, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Děkuji své vedoucí práce PhDr. Petře Bendové, Ph.D. za odborné vedení a poskytování cenných rad při vedení mé diplomové práce. Dále bych tímto chtěla poděkovat své rodině a přátelům za podporu během mého studia.

Anotace

NEŽÁDALOVÁ, Simona. *Možnosti využití (speciálně) pedagogické podpory při práci s dětmi a matkami v Azylovém domě*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 161 s. Diplomová práce.

Diplomová práce „Možnosti využití (speciálně) pedagogické podpory při práci s dětmi a matkami v azylovém domě“ ve své teoretické části postupně odkrývá základní charakteristiku rodiny, její funkce, typy či úlohy při naplňování základních potřeb dítěte. Práce dále přibližuje výchovné problémy a stav rodičovských kompetencí v ohrožené rodině. Ve druhé části se zabývá otázkou sociálně znevýhodněných rodin, vlivem chudoby na děti, specifickými rysy romské rodiny či vzděláváním takto znevýhodněných dětí. Následně uvádí téma problematiky osamělých matek, vztahovou vazbu mezi matkou a jejím dítětem v tíživé životní situaci, výchovné působení či možnosti pomoci neúplným rodinám. Poslední kapitola teoretické části se zabývá charakteristikou zařízení azylových domů pro ženy a matky s dětmi poskytující této cílové skupině bezpečí, pomoc a podporu. Praktická část odhaluje metodiku pedagogické práce v Centru pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě s hlavním zaměřením na vyhodnocení samotné práce s matkami a jejich dětmi. Zabývá se především otázkami vztahu mezi matkou a dítětem, rozvojem dovedností matky potřebných pro péči o své dítě/děti, ale i rodičovskými kompetencemi. Cílem výzkumného šetření je objektivní zhodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity v rámci záznamu přímé (maximálně roční) práce s matkou a dítětem v Centru pro děti. Výsledky šetření by mohly přinést zajímavé podněty pro pracovníky se sociálně znevýhodněnými rodinami, osamělými matkami s dětmi či s dětmi s problémy v chování, které jsou více či méně ovlivněné prožívající tíživou situací rodiny.

Klíčová slova

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi, rodičovské kompetence, rodina, sociální znevýhodnění, náročná životní situace

Annotation

NEŽÁDALOVÁ, Simona. The ways of using the special pedagogic support while working with mothers and children in shelter Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 161 pp. A diploma thesis.

In the theoretical part, A diploma thesis “The ways of using the special pedagogic support while working with mothers and children in shelter” gradually reveals the basic characteristics of the family, its functions, types or tasks in fulfilling the basic needs of the child. The thesis further outlines the educational problems and the state of parental competencies in the endangered family. Then it deals with the issue of socially disadvantaged families, the impact of child poverty, the specific features of the Roma family or the education of disadvantaged children. Subsequently, the thesis introduce issues of lonely mothers, the relationship between the mother and her child in a difficult life situation, the educational activity or the possibility of helping incomplete families. The last chapter of the theoretical parts deals with the characteristics of facilities for asylums for women and mothers with children, which provide safety, assistance and support to these target groups. The practical part of the work uncovers the methodology of pedagogical work at the Center for Children at the Shelter for Women and Mothers with Children in Vysoké Mýto with the main focus on evaluation of the work with mothers and their children. It deals primarily with issues of maternal-child relationships and the development of maternal skills needed to care for their child / children, but also with parental competencies. The goal of the research is to assess the parental competencies and parental capacity objectively as part of the direct (maximum annual) work with mother and child at the Center for Children. The results of the survey could provide interesting incentives for workers with socially disadvantaged families, lonely mothers with children or children with behavioral problems that are more or less affected by the difficult situation of the family.

Keywords

A shelter for women and mothers with children, parental competencies, family, social disadvantage, difficult life situations

Obsah

Úvod.....	9
1 Rodina v současné společnosti.....	11
1. 1 Základní charakteristika a funkce rodiny	11
1.1.1 Poruchy funkcí rodiny.....	13
1. 2 Typy rodiny a její význam pro vývoj dítěte	15
1.2.1 Naplňování základních potřeb dítěte	16
1.3 Výchova v rodině a její vliv na osobnost jedince	17
1.3.1 Výchovné problémy v (ohrožené) rodině	18
1. 4 Rodičovské kompetence	20
1.4.1 Kompetence rodičů v obtížné rodinné situaci.....	22
2 Sociálně znevýhodněná rodina	24
2.1 Příčiny a důsledky sociálního znevýhodnění (oslabení).....	25
2.1.1 Problematika romského etnika.....	26
2.2 Rodinné prostředí sociálně znevýhodněných dětí – vliv chudoby	28
2.2.1 Specifické rysy romské rodiny.....	29
2.3 Vzdělávání dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí	30
2.3.1 Školní neúspěšnost romských dětí	33
2.4 Možnosti podpory při vzdělávání znevýhodněných dětí	35
2.4.1 Spolupráce školy s rodinou	37
3 Matka a dítě v náročné životní situaci.....	39
3.1 Charakteristika náročné životní situace	39
3.1.1 Zátěžové situace osamělé matky s dětmi	41
3.2 Výchova dítěte v neúplné rodině	42
3.2.1 Role matky v životě dítěte	42
3.3 Vztahová vazba mezi matkou a dítětem v tísní	44
3.3.1 Možnosti posílení vzájemné interakce	46
3.4 Krizová pomoc dětem a rodinám v České republice	48
4 Azylový dům pro ženy a matky s dětmi	51
4.1 Azylový dům jako pomoc při řešení náročné životní situace.....	51
4.2 Azylové domy pro matky s dětmi (v Pardubickém kraji)	54
4.2.1 Azylový dům pro ženy a matky s dětmi Vysoké Mýto	55

4.3 Centrum pro děti při Azylovém domě	56
4.4 Metodika pedagogické práce v Centru pro děti	58
4.4.1 Práce s dětmi předškolního a školního věku	58
4.4.2 Práce s matkami a dětmi	61
4.5 Provozní doba a charakter činností v Centru pro děti	63
5 Speciálně pedagogická podpora matek v azylovém domě v praxi.....	65
5.1 Cíl výzkumného šetření	65
5.2 Metodologie výzkumu	66
5.2.1 Metoda pozorování	66
5.2.2 Metoda interview/rozhovor	67
5.2.3 Obsahová analýza dokumentů	68
5.3 Místo a průběh výzkumného šetření	69
5.4 Vyhodnocení výzkumného šetření	70
5.4.1 Oblasti vyhodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity	71
5.4.2 Záznam práce s matkou a dětmi – paní Procházková	73
5.4.3 Záznam práce s matkou a dítětem – paní Nešporová	82
5.4.4 Záznam práce s matkou a dítětem – paní Danešová	91
5.4.5 Záznam práce s matkou a dítětem – paní Zamastilová	101
5.5 Posuzovací škály pro vyhodnocení edukace matek v Centru pro děti	112
5.5.1 Přínos práce s matkou – druhy hodnocených oblastí	112
5.5.2 Vyhodnocení edukace matky – paní Procházková	115
5.5.3 Vyhodnocení edukace matky – paní Nešporová	122
5.5.4 Vyhodnocení edukace matky – paní Danešová	128
5.5.5 Vyhodnocení edukace matky – paní Zamastilová	136
6 Zhodnocení zjištěných poznatků a diskuze.....	144
Závěr.....	151
Seznam literatury	153
Elektronické zdroje	155
Další zdroje	159
Seznam tabulek.....	160
Přílohy	161

Úvod

V plně funkční rodině si všichni snaží mezi sebou dělat radost a plnit potřeby ostatních. Rodiče projevují lásku svým dětem a nečekají na to, až si to jejich děti zaslouží, protože je mají rádi. V případě, kdy jsou šťastné děti, jsou šťastní i jejich rodiče. První kapitola teoretické části práce nastíní základní charakteristiku, funkce a typy rodiny, otázku naplňování potřeb dítěte, jeho výchovy a dalších rodičovských kompetencí nejen v plně funkční rodině.

Je-li rodina v nějaké oblasti nefunkční, tento stav rodiny se jistě projeví nedostatečným uspokojováním potřeb jejích členů, především dětí. Životní styl rodiny ze sociálně znevýhodněného prostředí je odlišný od té běžné, s orientací spíše na přítomnost a volbu cílů zaměřených pro zajištění každodenních potřeb. Děti vyrůstající v dlouhodobě nepříznivé sociální situaci s chybějícími pozitivními vzory či úspěchy často bojují se spousty problémů, které jim způsobují potíže při seberealizaci nebo sociálním začlenění. Druhá kapitola práce odhalí příčiny a důsledky sociálního znevýhodnění, specifické rysy romské rodiny, edukaci dětí z prostředí chudoby a možné metody a možnosti podpory při práci se sociálně znevýhodněnými rodinami.

V současné době se stává stále častějším rodinným typem rodina, ve které zůstává matka sama se svým dítětem. Rodiny s jedním rodičem mnohdy bojují s problémy, které se ve funkční úplné rodině prakticky nevyskytují. Osamělé matky s dětmi opětovaně naráží na velké množství potíží, řeší otázku financí, zaměstnání, vedení domácnosti nebo další osobní problémy. Všechny tyto a mnohé další faktory působí na zhoršený vztah matky s dítětem. Třetí kapitola se zabývá výchovou dítěte v neúplné rodině, vztahovou vazbou mezi matkou a dítětem v tísní, možnostmi posílení této vazby a zařízeními, které pomáhají matkám a jejich dětem v náročné životní situaci.

V České republice dětem a rodinám v krizi pomáhá síť sociálních služeb zahrnující podporu člověka v situaci, kterou sám bez pomoci nedokáže vyřešit. Osamělé matky s dětmi nacházející se v takto obtížné situaci nejčastěji přichází do azylového domu pro matky s dětmi, kde získávají možnost odborné pomoci a podpory, naději na nový život pro sebe i své děti. Čtvrtá kapitola teoretické části se zabývá charakteristikou služby azylového domu pro ženy a matky s dětmi, vlivem azylového prostředí na matku a dítě a následně již konkrétně

nahlédne na azylové domy v Pardubickém kraji s hlavním zaměřením na Azylový dům pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě a jeho službou Centra pro děti, ve kterém je realizováno výzkumné šetření práce. Kapitola dále rozkrývá metodiku, popis práce s dětmi a matkami či charakter činností v Centru pro děti.

Praktická část diplomové práce je zaměřena na vyhodnocení samotné práce s matkami a jejich dětmi v rámci probíhajícího projektu Centra pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi, které zahájilo svojí činnost v roce 2016 ve městě Vysoké Mýto. Bude se zabývat se především otázkami vztahu mezi matkou a dítětem, rozvojem dovedností matky potřebných pro péči o své dítě/děti, ale i rodičovskými kompetencemi. Cílem výzkumného šetření je objektivní zhodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity v rámci záznamu přímé (maximálně roční) práce s matkou a dítětem v Centru pro děti. Vyhodnocení mapuje situaci, objasňuje potřeby dítěte, a to, do jaké míry jsou, či nejsou jeho potřeby naplňovány. Při daném kvalitativním šetření bude použita jako stěžejní technika pozorování matky a jejich dětí při jednotlivých setkávání v Centru pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě, dále rozhovory s matkami a obsahová analýza dokumentů.

Posláním práce v Centru pro děti je prostřednictvím výchovných a vzdělávacích činností s dítětem a matkou zlepšit jejich kompetence pro úspěšné zvládnutí školy, života v rodině i ve společnosti. V rámci nestrukturovaného participačního pozorování budou uvedené kompetence a případný osobnostní růst matky, který by mohl mít vliv na zlepšení vztahu s dítětem, blíže vyhodnoceny v rámci posuzovacích škál edukace matky v Centru pro děti. Hlavním cílem daného vyhodnocení je odhalení přínosu roční spolupráce s matkou a jejím dítětem/děti v rámci jednotlivých kompetencí.

Výsledky výzkumného šetření práce by mohly přinést zajímavé podněty pro pracovníky se sociálně znevýhodněnými rodinami, matkami s dětmi v náročné životní situaci či s dětmi s problémy v chování, které jsou více či méně ovlivněné prožívající tíživou situací rodiny. Potřeba naučit se toleranci, přijetí či porozumění tíživé situaci sociálně znevýhodněných rodin či neúplných rodin, se týká doslova každého z nás. Přínos práce lze spatřovat zejména v podpoře pracovníků, kteří intervenují v dané oblasti péče, ale práce jako taková, může mít i osvětový charakter u širší laické veřejnosti.

1 Rodina v současné společnosti

Rodina je malá primární sociální skupina a má nezastupitelný význam pro vývoj dítěte či jeho výchovu. Zpočátku právě jenom rodina provází dítě životem a učí ho základním návykům chování vedoucí k jeho socializaci. První kapitola teoretické části diplomové práce přibližuje problematiku rodiny jako neodmyslitelné součásti společnosti. V současnosti se neustále stupňují požadavky a nároky na rodinu a proto může docházet k různým nedostatkům v oblasti zajišťování základních funkcí rodiny, výchovy dítěte nebo dalších rodičovských kompetencí, což rodinu ohrožuje rodinu jako celek. Především pro děti závislé na péči rodičů tato skutečnost může znamenat oslabení až ztrátu jistoty a bezpečí či strádání v dalších oblastech. První kapitola teoretické části se dále zabývá problematikou situace rodiny v ohrožení.

1. 1 Základní charakteristika a funkce rodiny

Rodina je v současnosti malou sociální skupinou, která vzniká na základě uzavření manželství, svazkem pokrevního příbuzenství, případně vztahu adopce. Její členové zpravidla sdílí společnou domácnost, spolupracují spolu podle společensky určených a uznávaných rolí (Kasíková, Vališová, 1994).

Řezáč (1998) představuje rodinu jako skupinu, která po celý život zásadně ovlivňuje začlenění osobnosti do společnosti. Z psychologického hlediska poskytuje všem svým členům „ochraňující prostředí, bezvýhradnou akceptaci jedince, zajištění životních potřeb a vzájemnou podporu v rámci autonomie příslušníka rodiny nebo při pronikání do společnosti“ (Řezáč, 1998, s. 203). V závěru dodává, že pokud rodina neplní nějaké z uvedených funkcí, můžeme hovořit o rodině nedostatečně fungující.

Až do 18. století byla rodina v evropských zemích společenstvím, bez kterého bylo prakticky nemožné přežít. Zajišťovala své příslušníky po ekonomické stránce, poskytovala jim vzdělání a péči v čase nemoci nebo ve stáří. Kdo v rodině nežil, měl velice blízko k postavení na okraj společnosti. V současné době některé z jejích tradičních funkcí přebírá stát. Rodina i přesto zůstává základní součástí společnosti pro svoje nenahraditelné prostředí a zásadní vliv na sebezvoje jedince (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Šrajfer (2008) v této souvislosti poukazuje na důležitou skutečnost, kdy není úlohou společnosti zastoupit role členů rodiny nebo podporovat jejich nezodpovědnost. Dle jeho slov je podstatné podpořit odpovědnost rodin a chránit všeobecně předávané hodnoty.

Matoušek, Pazlarová (2010, s. 13 - 14) zmiňují, že „v současnosti má v západních civilizacích rodina zejména funkce podporování socializace neboli vychovávání dětí, vztahovou podporu dospělých lidí a ekonomickou podporu všech členů“, přičemž v závěru dodávají, že v obou prvních funkcích patrně nebude rodina zastupitelná nikdy.

Počet funkcí rodiny se u různých autorů liší. Haviger, Havigerová, Loudová (2014) uvádějí následující funkce:

- **Biologicko – reprodukční** - jejím úkolem je udržení života početím a narozením lidské bytosti. Daná funkce nabývá plného významu pouze v rodinném prostředí, kde tvoří základ pro uskutečnění ostatních funkcí.
- **Normativní (Socializačně - výchovná)** – rodina dítě v rámci jeho osobnostního rozvoje motivuje, vychovává, vymezuje hranice společensky žádoucího chování, klade cíle a požadavky, připravuje jedince na dospělý život a začlenění do společnosti. Daná funkce bývá někdy doplněna o ochrannou funkci, která sleduje ochranu dětí a dospívajících před společensky nebezpečnými jevy.
- **Ochranná, zaopatřovací a pečovatelská funkce** - sleduje skutečný zájem, vhodné výchovné strategie a péči o člena rodiny. U dítěte konkrétně starost o jeho výchovu a komplexní rozvoj osobnosti na základě individuálních fyzických a psychických zvláštností nebo uspokojování základních potřeb s hlavním cílem přípravy do budoucího života.
- **Emocionální funkce** - zabývá se zabezpečením pocitu jistoty, důvěry nebo bezpečí zásluhou pevných a dlouhodobých citových vazeb mezi dílčími členy rodiny i blízkým sociálním prostředím.
- **Funkce ekonomická** - spočívá v ekonomickém zabezpečení rodiny, uspokojení základních biologických potřeb všech členů rodiny, řešení otázky bydlení, provoz domácnosti, oblečení, umožnění volnočasových aktivit apod. V současnosti se v rámci ekonomické funkce objevují problémy související s nezaměstnaností a úbytkem sociálních jistot.

- **Relaxační a rekreační** – uvedená funkce zahrnuje plnohodnotné trávení volného času, společné prožívání volných chvil všech členů rodiny pohromadě. Vše je závislé především na věku dítěte, vzdělání rodičů, početnosti rodiny.

Všechny funkce rodiny se vzájemně podmiňují a doplňují.

1.1.1 Poruchy funkcí rodiny

Za poruchu rodiny můžeme označit stav, jestliže rodina z nějakého důvodu a v různém rozsahu neplní své funkce a základní požadavky stanovené společenskými a právními normami, projevující se především v podobě selhání jednoho, nebo více členů rodiny. Příčiny poruch rodiny vychází z pochybení v rámci vzájemného působení mezi jednotlivci, rodinou a celou společností. Jednotlivé poruchy funkce rodiny jsou rovněž mezi sebou propojeny (Dunovský, 1986).

Mezi poruchy funkčnosti rodiny řadíme:

- **Poruchu biologické – reprodukční funkce**

Označuje situaci, kdy se v rodině z nějakých důvodů rodí děti poškozené, nebo se nerodí vůbec. Zahrnuje i problematiku nezodpovědného rození do špatných životních podmínek a v neposlední řadě také početí dítěte při zdravotního stavu rodiče, který jim nedovoluje jim zastávat rodičovskou roli. Při zvyšujícím se počtu dětí a zintenzívněním společenských nároků na výchovu dětí se také snižuje schopnost rodiny plně zajistit ekonomicko – zabezpečovací funkci.

- **Poruchu ekonomicko – zabezpečovací funkce**

Neúspěšnost v této funkci vychází ze skutečnosti, kdy se rodiče nemohou nebo nechtějí zapojit do výrobního procesu společnosti a zabezpečit tak pro rodinu dostatek finančních prostředků. Nízkým ekonomickým zabezpečením trpí vícedětné rodiny s nízkými příjmy ovlivňující další vývoj dítě z hlediska např. nedostatku podnětů v rámci výchovy dětí. Narušení ekonomicko – zabezpečovací funkce zahrnuje i oblast sociální s jejími psychologickými, právními a dalšími vlastnostmi.

- **Poruchu emocionální funkce**

Všechny oblasti klidného, vyrovnaného života uvnitř rodiny i v jejím vztahu ke společnosti podstatně ovlivňuje právě každá porucha emocionální funkce. Dítě je o tuto příznivou atmosféru připraveno rozpadem rodiny, rozchodem rodičů nebo jejich nedostatečným zájmem zakončeným v mnoha případech opuštěním rodiny, týráním nebo zneužíváním. Ztratí-li dítě citové zázemí a pocit bezpečí a jistoty, negativně to ovlivní socializačně výchovný proces v rodině a ve společnosti.

- **Poruchu socializačně – výchovné funkce**

Ve vztahu k dítěti je socializačně – výchovná tou nejdůležitější. Mezi hlavní příčiny, proč je o dítě málo postaráno, nestatečně, či vůbec postaráno řadí autor ty, kdy se rodiče nemohou, nechtějí nebo nedovedou (neumějí) pečovat náležitě o své dítě.

Mezi důvody, proč se rodiče nemohou starat o dítě, řadíme přírodní podmínky a situace, v poruchách fungování celé společnosti (nezaměstnanost, války) nebo rodinného systému (např. velký počet dětí). V neposlední řadě problém může být v jedincích samých či v členech rodiny. (smrt v rodině, invalidita...).

V případě, kdy se rodiče nedovedou dostatečně starat o dítě a uspokojit jeho základní vývojové potřeby, příčiny hledáme v rodině nebo jejích členech. Vše se děje z důvodu nezralosti nebo nevyspělosti rodičů, jejich neschopností vyrovnat s obtížnými životními situacemi, případně nepřijetím společenských pravidel.

Pokud se rodiče nechtějí starat o dítě, příčinou může být porucha osobnosti rodičů, kvůli které neplní dostatečně všechny rodičovské úlohy a role. Rodiče se o dítě nezajímají, dávají přednost jiným hodnotám a selhávají tak ve vztahu k vlastnímu dítěti. Dítě může být nezajmem. Dítě musí být z takové rodiny odebráno, protože může být ohrožován nebo poškozován jeho vývoj (Dunovský, 1986).

Dunovský (1986, s. 20) v závěru dodává důležité upozornění: „čím déle porucha socializačně výchovné funkce rodiny trvá, tím pravděpodobněji se u dítěte mohou objevit různá postižení až po poruchy chování. Všechny poruchy chování, sociální nepřizpůsobivost dětí, později mladistvých a dospělých včetně nejtěžších forem a nesociálního chování, mívají svůj původ v poruše rodiny právě tohoto typu.“

Jednoznačně tím autor potvrzuje tezi o rodině jako základu socializačního procesu a důležitosti nejtělejšího období pro formování osobnosti člověka.

1. 2 Typy rodiny a její význam pro vývoj dítěte

Funkční rodina zajišťuje naplnění základních životních potřeb u všech členů rodiny. Jedná se o zajištění bezpečí, stravy, oblečení, bydlení, ochrany zdraví a emocionální vztahovou podporu. U dětí rodina podporuje učení, posiluje vzájemné vazby mezi rodiči a dětmi nebo sourozenci a ovlivňuje budoucnost všech jejích členů. Rodina je v současnosti nejdůležitějším socializačním a výchovným činitelem a důležitým zprostředkovatelem sociální kontroly (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Žádoucí vývoj dítěte je zajišťován jen v rámci tzv. „intaktní“ rodiny, která poměrně dobře plní všechny své funkce. V případě, že je některá z funkcí narušena v takovém rozsahu, kdy neohrožuje systém rodiny a normální vývoj dítěte, hovoříme o tzv. *problémové rodině*, která je schopna řešit sama bez vnější pomoci danou situaci. Pokud se v rodině vyskytují poruchy více funkcí ohrožujících vývoj dítěte a rodina vyžaduje soustavnou péči, jedná se o *rodinu dysfunkční*. Jsou-li poruchy funkcí natolik vážného charakteru, že rodina neplní svůj základní účel nebo ohrožuje dítě v samotné existenci, máme na mysli tzv. *rodinu afunkční* a jediným řešením se v tomto případě stává odebrání dítěte a jeho umístění do náhradní rodinné péče (Klapilová, 1996 in Haviger, 2014).

Význam rodiny pro psychický vývoj předškolního dítěte

Pro předškolní dítě jsou rodiče velmi citově významnou autoritou. Představují ideál, se kterým se dítě bez kritického zhodnocení postojů, hodnot a chování rodičů ztotožňuje a chce se mu ve všech oblastech podobat. Identifikace s takto významným člověkem dítěti zvyšuje pocit jistoty a bezpečí, posiluje jeho sebejistotu a zvyšuje sebeúctu. Dítě v tomto věku přisuzuje rodičům téměř všemocnost a značné osobní kvality. Předškolní děti svou potřebu být jako rodiče uspokojují především ve hře, kde získávají roli dospělého. Dítě si v rodině osvojuje základní normy chování, s nimiž se postupně ztotožňuje. Žádoucímu chování se učí prostřednictvím způsobů oceňování dospělého nebo v rámci působení rodiče jako vzoru různých rolí, s nimiž se dítě identifikuje. Pokud dojde k rozpadu rodiny, ztrácí dítě pocit jistoty a bezpečí domova vlivem silného zásahu do jeho světa, což ovlivní jeho postoj k vnějšímu světu. Děti v této situaci vyžadují opakovanou nadměrnou pozornost rodičů a časté potvrzování jejich lásky. Pokud z rodiny odejde jeden rodič, chybí mu také model osobně významné ženské nebo mužské role (Vágnerová, 2000).

Význam rodiny pro psychický vývoj školního dítěte

Vágnerová (2000, s. 170) zmiňuje skutečnost, že „příslušnost k rodině je součástí identity mladšího školáka. Dítě ji považuje za samozřejmost, která zároveň funguje jako podpora jeho osobní prestiže, a proto se takto definuje.“ Rodina i nadále uspokojuje většinu potřeb školáka. Vztahy školního dítěte k rodičům v prepubertálním věku jsou stále silné, dítě začíná chápat postoje rodičů a jejich motivaci, bere rovněž v úvahu zkušenosti, které s rodiči má. Dítě umí ovládat svoje chování lépe než dřív a stává se rovnocennějším partnerem, který rozlišuje role dospělého (rodiče) a dětí. Školák dospělého stále ještě respektuje jako formální autoritu bez výhrad. Pro pozici dítěte v rodině může být důležité, jaká měli rodiče očekávání a jaký na ně nyní kladou důraz. Role žáka má pro rodinu obdobný význam jako profesní role dospělých: je to profesní role dětského věku (Vágnerová, 2000).

1.2.1 Naplňování základních potřeb dítěte

Mezi základní potřeby můžeme zařadit nejen ty biologické, jenž musí být naplněny, aby dítě mohlo v podstatě přežít, ale i potřeby psychické podporují duševně zdravou a zdatnou osobnost dítěte v případě jejich zdárného uspokojování.

Odborníci výzkumně ověřili a následně definovali pět takových potřeb:

- **Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů.** V rámci jejího uspokojení, naladíme organismus na jistou potřebnou úroveň aktivity.
- **Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech neboli smysluplného světa.** Naplnění této potřeby, umožňuje stav, kdy se z chaotických a nezpracovatelných podnětů stanou zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jedná se o základní podmínky pro každé další učení. Potřebu smysluplného učení uspokojují především rodiče, kteří slouží jako vzor určité role nebo způsobu chování. Stávají se reálným modelem pro učení nápodobou nebo ztotožněním.
- **Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, k matce a osobám dalších primárních vychovatelů.** Uskutečnění uvedené potřeby, poskytuje dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní sjednocení jeho osobnosti. Samozřejmým zdrojem jistoty a bezpečí se nejčastěji stávají především rodiče. V této samozřejmosti a jistotě je zakotvena i spolehlivost a trvalost všech hodnot a norem světa, jehož základ představuje rodina (Matějček, Dytrych, 1994).

- **Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty.** Zdravé sebevědomí, vychází z realizování této potřeby a stává se podmínkou pro osvojení užitečných sociálních rolí a hodnotových cílů životního snažení. Vágnerová (2000, s. 171) v této souvislosti uvádí, „rodiče mohou významným způsobem ovlivnit uspokojování potřeby seberealizace prostřednictvím svých požadavků na dítě, výběrem aktivit, které považují za důležité, a hlavně svým hodnocením. Určitou formou seberealizace je i vědomí příslušnosti k rodičům.“
- **Potřeba „otevřené budoucnosti“.** Splnění této potřeby, dává lidskému životu časové rozpětí a udržuje jeho životní aktivitu. Model pro budoucnost, vzor dospělého chování, které naplňuje představu dítěte o dosud otevřené budoucnosti, představují rodiče. Naděje překonává uváznutí (Matějček, Dytrych, 1994).

Uspokojování potřeb dítěte je „proces probíhající od časného dětství do dospělosti. Jeho počátky lze spatřovat v naplnění pocitů jistoty a důvěry dítěte k primárním vychovatelům, v tzv. specifickém citovém vztahu, který se zpravidla v plné síle objevuje již v 7. měsíci života a pokračuje dále až do dospělosti“ (Matějček, Dytrych, 1994, s. 198).

1.3 Výchova v rodině a její vliv na osobnost jedince

Pro správný vývoj dítěte ve zdravou osobnost, je podstatné, aby vyrůstalo ve stálém prostředí rodiny, která ho bude kladně přijímat. Dítě nabývá v rodině základní představy o hodnotách jako je práce, manželství a rodina, jenž si následně zpracuje a některé z nich si ponechává až do konce svého života (Matějček, 1994).

Výchova dětí je jedním ze základních úkolů rodičů. V rámci výchovného působení mohou dle Čápa (1996) rodiče využívat různých prostředků jako jsou např. kladení požadavků a kontrola jejich plnění, vysvětlování a přesvědčování, pochvaly a napomínání, odměny a tresty, působení osobním příkladem atd. Tyto prostředky poté společně s dalšími vlastnostmi vychovávajícího jsou zastřešeny termínem způsob výchovy. Aby byl ovšem z dítěte vychován odpovědný a zralý dospělý člověk, měly by rodiče svým dětem v rámci rodičovské péče také zajistit kromě výchovného působení láskyplný vztah, stanovovat meze bez použití tělesných trestů, mít vědomost o všem, co dítě podniká, i když není v přímém kontaktu s rodičem, zabezpečit fyziologických potřeb a vytvořit stabilního rodinné prostředí, ve kterém se děti cítí dobře (Matoušek, 2003). Úvahami, o výchově dítěte v samostatnou lidskou bytost, která dokáže obstát ve společnosti, se zabývá lidstvo po tisíce let. Pazlarová (2014, s. 82) zastává

názor, že v lišících se koncepcích lze najít společného jmenovatele pojmu výchova – „jde o komplexní proces probíhající po celý život, který spočívá v předávání znalostí, dovedností, postojů a hodnot mezi generacemi.“

1.3.1 Výchovné problémy v (ohrožené) rodině

Výchova dětí je jednou z oblastí, ve které ohrožené rodiny často potřebují určitou podporu. V rodinách s menšími dětmi se obvykle setkáváme s více obtížemi, například v předškolním věku rodiče ne vždy vědí, případně nedovedou zajistit celou škálu podnětů, které dítě pro svůj zdárný vývoj potřebuje. Rovněž zahájení povinné školní docházky dětí bývá pro některé rodiny s problémy dobou, během níž se naplno projeví nedostatky v péči o děti. I rodina, která zvládala péči o menší dítě s malými obtížemi, je v tomto období najednou vystavena odlišným nárokům. V rodinách s dospívajícími dětmi se výchovné problémy často dostávají do popředí (Pazlarová, 2014).

Výchovné problémy vyvolané rodiči lze rozdělit do následujících kategorií:

- **Výchova ohrožující zdárný vývoj, zdraví či život dítěte**

Do dané skupiny spadají případy zanedbávání péče, psychického nebo fyzického týrání a sexuálního zneužívání. Jedná se o nejzávažnější situace vyžadující okamžitý zásah příslušných orgánů státní moci zajišťujících bezpečnost dítěte a vhodnou péči. Teprve následně poté je možné zabývat se výchovným působením rodičů. Podle studie Světové zdravotnické organizace *World Report on Violence against children* 71% případů týraných dětí se vyskytuje ve středně a nízkopříjmových rodinách, které jsou z různých důvodů předmětem zájmu orgánů sociálně-právní ochrany.

- **Nedostupnost rodičů**

Pro navázání a rozvoj vztahu, a případné výchovné působení je důležitý dostatek kvalitního času, které společně rodič s dítětem stráví. Nedostupnost rodiče bývá spojována s nadměrným pracovním vytížením rodiče, kdy nedostatek společného času s dítětem se často snaží vyrovnávat materiálním zajištěním nebo nárazovými projevy pozornosti. V jiných případech se rodič může zdržovat mimo domov z důvodu vlastního problémového chování (závislost, gamblerství...). Další skupinou rodičů nedostupných dětem jsou ti, kteří jsou doma přítomni, ale nechtějí, nemohou nebo neumějí přínosně se svými dětmi trávit čas, vlivem jejich psychické poruchy nebo dlouhodobého stresu.

- **Nestálost, nečitelnost reakcí rodičů**

Uplatňují-li rodiče vůči dětem trvalý typ nevhodného výchovného působení, děti si mohou vytvořit adaptační strategie, které jim i rodině umožní se s danou situací vyrovnat za cenu určitých obětí (např. péči o sourozence a domácnost za matku v depresi do určité míry přebere nejstarší dítě). V případě, pokud je v chování rodičů nestálé, nepředvídatelné a není možné se na ně připravit, bývají děti v neustálém stresu vlivem obtížnosti daných situací. Nevypočitatelné chování vůči dětem je typické pro rodiče trpící závislostí nebo některými duševními onemocněními.

- **Nedostatečné sledování činnosti dětí**

Dnes patří nedostatečné sledování činnosti dětí mezi nejrozšířenější chyby ve výchově. V sociálně slabších rodinách i poměrně malé děti často tráví mimo domov venku bez pravidelných strukturovaných aktivit. Hrozí zde nebezpečí úrazů nebo problematických aktivit až trestné činnosti především starších dětí. U rodin z vyšších společenských vrstev může být nedostatečné sledování dětí spojeno s pracovní vytížeností rodičů.

- **Protichůdné výchovné působení**

Rodiče musejí být schopni domluvy a jejího dodržení. Nejsou-li ve výchově jednotní, dítě se toho může začít využívat v podobě vyhýbání se nepříjemným nárokům a pravidlům, hledání způsobů, jak s rodiči manipulovat a vyvolávat tím konflikty mezi nimi. Sladěnost výchovného působení je jednou z podmínek jeho účinnosti (Pazlarová, 2014).

- **Výchova v nesouladu se společenskými normami**

Výchova dítěte v neshodě se společenskými normami je vnímána jako nebezpečná a postihována sankcemi. Nový trestní zákoník postihuje ohrožení výchovy dítěte, které definuje takto: „Kdo, byť jen z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte, může být souzen podle paragrafu 201, odst. 1 trestního zákoníku.“

Každá rodina vlastní ojedinelý systém hodnot, promítající se v chování a prožívání všech jejích příslušníků a vedoucí k určitému řešení problémů. Je-li rodina v nějaké oblasti nefunkční, tento stav se projeví s rámci nedostatečného uspokojování potřeb členů rodiny případně až v roli rodiny jako zátěže pro jedince. V nefunkčních rodinách bývají negativním působením v největší míře ohrožovány především děti a jejich vývojové potřeby (Vágnerová, 1999). V této souvislosti se může jednat o takové situace rodiny, které se jim „vymkly“, což

má za následek především vážné ohrožení dítěte. Jako konkrétní příklad takové rodiny můžeme uvést např. „rodiny zatížené alkoholismem, rodiny postižené vleklými se krizemi, jejichž důsledky přetrvávají jako nezhojené rány, rodiny s podprůměrným příjmem tísnící se v nevyhovujícím bytě, bez schopnosti a účinné vůle vytvořit si perspektivu řešení, rodiny zatížené psychickými či jinými poruchami, které demoralizují soužití apod.“ Helus (2007, s. 152). Za zcela zásadní a nezbytné v daném stavu považuje zásah vnějších institucí z důvodu neschopnosti svépomoci rodiny.

1. 4 Rodičovské kompetence

Samotný pojem rodičovské kompetence není v literatuře jasně vymezen. V psychologickém slovníku je chápán pojem rodičovské kompetence „jako schopnost, způsobilost, kvalifikace“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 263).

Pro srovnání Metodika Ministerstva práce a sociálních věcí (dále MPSV) v rámci dotačního programu „Rodina“ nahlíží na pojem rodičovské kompetence jako na „soubor vlastností, dovedností, schopností a znalostí, které rodič uplatňuje při výchově a ovlivňování dítěte a jeho vývoje“ Zároveň následně uvádí výčet příkladů rodičovských kompetencí. Rodič by se měl k výkonu rodičovské role vykazovat jistými vlastnostmi, jako je trpělivost, zdravé sebevědomí, osobnostní připravenost a zralost k rodičovství apod. Dále by v rámci svých dovedností měl zvládat organizaci času, základní péči o dítě, přípravu stravy pro dítě dle věku a další. Schopnosti jako jsou naslouchání, povzbuzování, výchova a vedení dítěte včetně stanovení hranic, bezpečné a stabilní rodinné prostředí, zájem o dítě jsou neméně důležitými. V neposlední řadě musí rodič naplňovat biologické i emoční potřeby dětí, psychomotorický vývoj dítěte, rozvoj schopností a dovedností dítěte, práva dětí zásluhou svých dosavadních znalostí (Dotační program Rodina, MPSV, 2016, s. 4).

Smyslem výchovné a rodinné práce není množství splněných úkolů jako např. v zaměstnání, ale co nejlepší vztahy mezi členy rodiny, které umožňují, aby se každé dítě zdravě vyvíjelo a bylo šťastné. Metodické listy názvem Nezastupitelné rodičovské kompetence, aneb co mohu pro své dítě udělat já a nikdo jiný, nahlíží na situace, kdy je vliv rodičů při výchově dětí nenahraditelný a v návaznosti s tím vymezují základní nezastupitelné kompetence rodičů:

- kompetence ke vztahu,
- kompetence k blízkosti,
- kompetence k různosti,

- kompetence ke spolupráci,
- kompetence k mediální gramotnosti,
- kompetence k řešení konfliktů,
- kompetence ke vztahu (Nezastupitelné rodičovské kompetence, 2010).

Okamžitě po narození získává dítě první zkušenosti z přímého kontaktu s rodiči. Dítě je na rodičovskou péči odkázáno po dobu, než získá dostatek zkušeností a dovedností k samostatnému životu. Schopnost dítěte učit se je v průběhu jeho vývoje výrazně ovlivněna citovým poutem mezi ním a nejbližší pečující osobou, ve většině případů matkou. Anglický psycholog John Bowlby označil daný jev jako attachment neboli silné citové pouto vznikající mezi dítětem a nejbližším pečujícím, který ho chrání svojí přítomností. Čas strávený s rodičem se stává bezpečným prostorem, kde se dítě bez obav může věnovat všemu, co naplňuje jeho život. Bezpečí pevné vazby s matkou je podmínkou k tomu, aby se dítě naučilo o světě co nejvíce a předpokladem rozvoje jeho sebeúcty a zdravého sebevědomí v pozdějším věku. Význam pevné vazby nekončí v raném věku. Starší děti hledají útočiště u rodičů obdobně jako batolata, jen se liší v projevech jejich potřeb. Starší a dospívající děti často chtějí navazovat ujišťující nebo uklidňující rozhovory o ujišťování nebo uklidnění ze strany rodiče nebo touží být alespoň v jeho fyzické přítomnosti – „i když se spolu třeba dívají na televizi“ (Nezastupitelné rodičovské kompetence, 2010, s. 5 - 6).

- Kompetence k blízkosti

S nástupem do předškolního zařízení přestávají být děti nepřetržitě závislé na přítomnosti pečující osoby a začínají se prosazovat v rámci vrstevnické skupiny. V té době se rodiče vrací do zaměstnání a hledají, jak vyhovět potřebám dítěte a rodiny a zároveň pracovat. „Aby rodiče úspěšně rozdělili svůj den, jsou odkázáni na spolupráci dětí. Musí děti motivovat k tomu, aby neustále přijímaly změny a pravidla – zato ale rodiče musí nabídnout dostatečné množství stability a kontinuity“ (Nezastupitelné rodičovské kompetence, 2010, s. 9 - 10).

- Kompetence k různosti

Daná kompetence řeší otázku, kam do dětského světa patří další lidé, kteří je milují a jaký pro ně mají význam v rámci jejich vývoje. Jedná se nejčastěji o otce, sourozence nebo prarodiče. Otec je mostem, který vede dítě do společnosti. Připravují své děti na nebezpečí a rizika, případně vyrovnávání se s nároky ve vrstevnické skupině. Sourozenci mají velký význam v rámci budování sebeúcty a sebevědomí dítěte, protože si mezi sebou poskytují

různé zprávy o sobě. V rámci této kompetence je klíčové, aby rodič s dítětem trávili čas jenom spolu. Tím dopřeje svému dítěti bezprostřední pozornost, po níž touží, i výstup z běžných rolí, které ve svém životě dítě aktuálně zaujímá.

- Kompetence ke spolupráci

Pro šťastný rodinný život a úspěšnou výchovu dětí je podstatná spolupráce, důvěra, podpora a vzájemné vlídné chování mezi členy rodiny. Výchovný styl rodičů se tak stává nejdůležitějším vzorem, podle kterého se utváří u dětí model rodičovství a vzájemné vztahy v rodině. Odpovědností rodičů je děti milovat a vést je v rámci vlastního výchovného působení ke schopnosti spolupracovat a být zodpovědný za svůj život.

- Kompetence k mediální gramotnosti

Jedním z rodičovských úkolů je naučit dítě, jak se ochránit před různými riziky, která mu hrozí v jeho okolí. V rámci této úlohy rodiče své děti učí bezpečnostním pravidlům, aby je ochránili před nástrahami v jejich životě. Výchovným úkolem rodičů v dnešním mediálním světě se stává naučit děti se v něm bezpečně pohybovat. Rodiče mohou stanovit pravidla pro užívání počítače a internetu v rodině, případně se vyjádřit nebo ujistit v rámci spolupráce se školou, že se ve škole děti naučí základní pravidla mediální gramotnosti.

- Kompetence k řešení konfliktů

Konflikty provázejí dítě po celý jeho život. Umět řešit problémy, čelit jim, zvládat stres, případně najít východisko konfliktu jsou jedny z nejdůležitějších schopností, které se děti v rodině učí a později tyto naučené postupy používají, aby obstály mezi vrstevníky, následně v celé společnosti. Rodina se pro dítě stává přirozeným prostředím, kde se učí vyjadřovat svoje potřeby, názory a vzdoruje také případnému nesouhlasu (Nezastupitelné rodičovské kompetence, 2010).

1.4.1 Kompetence rodičů v obtížné rodinné situaci

Pro zdárný vývoj, zdraví a naplnění potřeb dítěte je zásadní fungující rodina a schopnosti rodičů se o dítě postarat. Dojde-li k závažnému narušení rodinného prostředí, kdy je nezbytné částečně nebo úplně změnit pečující osobu, výsledkem je zásah do života dítěte, který má silný a nesmazatelný vliv na jeho současnost i budoucnost. V případě rodin v obtížné rodinné situaci bývá narušena její struktura, fungování, vztahy mezi rodiči, schopnost rodičů o dítě pečovat a další. Pokud odborníci hodnotí funkčnost rodičovských schopností v rámci

posouzení případu dítěte v obtížné rodinné situaci, zaměří se konkrétně na vliv, porozumění a způsoby, jakým reagují rodiče na vývojové potřeby dítěte a jeho chování, kvalitu vztahu dítě a rodič, možný vliv obtíží rodičů na jejich rodičovské schopnosti, způsobnost rodičů vzdorovat potížím, schopnost přijmout podporu a pomoc nebo změnu. To vše s ohledem na vývojové potřeby dítěte, rodinné činitele a faktor prostředí.

Mezi vývojové potřeby dítěte patří sociální, emocionální a fyzický stav dítěte, kapacita rodičů pečovat o dítě, širší rodina a prostředí, zdraví, vzdělání, emocionální vývoj a chování, identita, vztahy v rodině a další sociální kontakty, chování navenek a v neposlední řadě také schopnost postarat se o sebe. Rodinná historie, celkové fungování rodiny, širší rodina, bydlení, zaměstnanost, příjmy rodiny, sociální integrace rodiny a využití zdrojů společnosti poté řadíme mezi rodinné činitele a faktor prostředí (Vrtbovská, 2006).

Navrátil (2007) při definování oblastí rodičovských kompetencí vychází z obdobného rámce pro posuzování potřeb dětí a jejich rodin stejně jako Vrtbovská (2006). Hodnotí zde ve vzájemné provázanosti vývojové potřeby dítěte, rodičovské funkce, rodinné a environmentální faktory.

Faktory posuzování životní situace dětí a rodin v nouzi

Vývojové potřeby dítěte	Rodičovská funkce	Rodinné a environmentální faktory
Zdraví	Základní péče	Rodinná historie a fungování
Učení se/stimulace	Zajištění bezpečí	Širší rodina
Citový a behaviorální vývoj	Emoční vřelost	Bydlení
Identita	Stimulace	Zaměstnání
Rodinné a sociální vztahy	Výchova a vedení (hranice)	Příjem
Sociální vystupování	Stabilita	Sociální integrace rodiny
Dovednosti potřebné k samoobsluze		Zdroje komunity

Tabulka č. 1: *Faktory posuzování životní situace dětí a rodin v nouzi (Navrátil, 2007, s. 80)*

Mezi oblasti rodičovských kompetencí řadíme:

- **základní péči**, zajišťující fyziologické potřeby a zdravotní péči o dítě (správná výživa, oblečení, hygiena dítěte),
- **zajištění bezpečí** neboli ochranu dítěte před tělesným nebo psychickým ublížením, proti veškerému možnému nebezpečí, případně před sebepoškozováním,
- **citovou vřelost** ukazující způsobilost rodiče naplňovat emocionální potřeby dítěte a přesvědčení o jeho vlastní hodnotě. Zahrnuje příležitost získat bezpečné vazby s významnými dospělými, přiměřený fyzický kontakt, oceňování nebo povzbuzování dítěte,
- **stimulaci** jinými slovy podporu v rámci vzdělávání, sociálních kontaktů a rozumového vývoje dítěte pomocí vhodného působení vzájemné pozitivní interakce,
- **vedení a výchovu** charakterizující schopnost rodiče naučit dítě regulovat své emoce a chování, poskytování kladného modelu chování, kontroly emocí a vytváření vztahů mezi lidmi. Mimo jiné do dané kompetence řadíme schopnost stanovování hranic pro osvojení sociálního chování dítěte a vytváření morálních hodnot,
- **stabilitu**, zabývající se způsobilostí rodiče zajistit dítěti stálé rodinné prostředí pro jeho zdravý vývoj a vytvoření pevného pouta k pečujícímu. Rodiče by měli pružně reagovat na pokrok ve vývoji dítěte, citově ho podporovat a umožnit mu kontakty s významnými členy rodiny (Navrátil, 2007).

Pokud se zaměřujeme na práci s rodiči a dětmi v obtížné rodinné situaci, tím nejvyšším cílem se stává dosáhnout toho, aby se rodina stala pro dítě citově pozitivním, lépe řečeno přijímajícím a také i stálým. „Výchovu k rodičovství je třeba zaměřovat na všechny vývojové úrovně, z nichž každá má své úkoly a svá úskalí a vyžaduje tedy i specifický přístup a to od věku kojeneckého a batolecího, přes věk předškolní, školní, do období adolescence až po zakládání rodiny“ (Matějček, Dytrych, 1994, str. 207).

2 Sociálně znevýhodněná rodina

Každá rodina jakkoli odlišná od představy společností o plně funkční rodině je složitěji přijímána. K rodinám sociokulturně nebo etnicky rozdílným se společnost staví spíše odmítavě až s odporem z důvodu ovlivnění nedostatečnými znalostmi nebo zkušenostmi s těmito rodinami. Takto odlišná rodina se proto mnohdy dostává do náročné životní situace, při které musí být dostatečně podporována a motivována pro snahu o začlenění do běžné

společnosti, aby nedošlo k její izolaci či rozvoji dalších rizik spojených s danou situací. Druhá kapitola teoretické části odhalí problematiku sociálně znevýhodněných rodin, jejich rodinné prostředí, specifika romské rodiny či vliv chudoby na děti. Děti vyrůstající v sociokulturně znevýhodněném prostředí často bojují s mnoha problémy, které jim způsobují ztížené podmínky pro jejich začlenění. Je proto nutné jim v oblasti vzdělávání poskytnout pomoc či podporu. Tato kapitola se dále zaměřuje na vzdělávání dětí z takto znevýhodněných rodin a možnostmi jejich podpory.

2.1 Příčiny a důsledky sociálního znevýhodnění (oslabení)

Spojení „sociálně znevýhodněná rodina“ přímo nevysvětluje žádná z odborných publikací. Ty pracují spíše s pojmem sociální znevýhodnění se zaměřením na rodinnou problematiku.

Slowík (2007) spojuje sociální a sociokulturní znevýhodnění s takovými problémy, jako jsou:

- jazyková bariéra,
- národnostní nebo rasová odlišnost (např. barva pleti, způsob oblékání, kulturní projevy atd.),
- zdravotní handicap,
- nízký sociální a ekonomický status (nezaměstnanost, nízké vzdělání apod.),
- sociálně patologické prostředí rodiny nebo komunity,
- ústavní výchova.

Lze konstatovat, že lidé takto znevýhodnění se často poddávají různým formám sociální izolace a vytváří tak menšinové kultury čímž prohlubují bariéry s většinovou společností (Slowík, 2007).

Sociálním znevýhodněním se také zabývá Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, kde v § 16, odstavci 4, říká: „Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona:

- rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
- nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova,
- postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu.“

Sociálně znevýhodněné rodiny bývají charakteristické nízkým socioekonomickým postavením, nedostatečným příjmem, přítomností rizikových vlivů v rámci vývoje dítěte, žijící v sociálně vyloučené lokalitě, rozdílnou etnickou příslušností atd.

Za projevy sociálního znevýhodnění z důvodu nízkého socioekonomického postavení rodiny lze považovat chudobu, nezaměstnanost, zadluženost s důsledkem ztráty materiálního zázemí, migrace, nevyhovující život v materiální chudobě a další. K rizikovým projevům rodiny ohrožující vývoj dítěte řadíme týrání, zneužívání, zanedbávání, odlišný životní styl, sníženou schopnost rodičů pečovat o dítě apod. Z hlediska sociálního prostředí je to nepříznivý život v kriminogenním prostředí s možným vznikem ohrožení sociálně patologickými jevy. Jako sociálně znevýhodněnou rodinu můžeme označit rodinu s dvěma a více uvedenými příklady obtíží. Děti vyrůstající v sociokulturně znevýhodněném prostředí také často bojují s typickými problémy, mezi které patří frustrace základních potřeb, silný vliv sociálně patologických jevů, odchylky v hodnotovém systému a chování, nepřítomnost životních jistot a cílů. Všechny zmíněné problémy způsobují dětem ztížené podmínky jejich seberealizace a sociálního začlenění (Habrová, 2015).

Pro úspěšné začlenění a fungování osob se sociálním znevýhodněním ve společnosti je zásadní příčina vzniku znevýhodnění. Slowík (2007) vysvětluje, že například u jedinců z patologického rodinného prostředí, bude šance na zlepšení situace větší oproti lidem se závažnými psychickými poruchami. Vždy bude ale potřebný dlouhodobý systematický zásah a pomoc této cílové skupině v různých oblastech života, např. bydlení, zaměstnání či využití volného času pro nastartování pozitivních pokroků. Velmi důležité je rovněž „hledání nových cest a opatření omezující rizika sociálního vyloučení u těch skupin i jednotlivců, kteří jsou sociálním znevýhodněním mimořádně ohroženi. V mnoha případech je předpokladem úspěšného společenského začlenění jedince se sociálním znevýhodněním vhodná kombinace sociální, zdravotní, psychologické a speciálně pedagogické péče.“ (Slowík, 2007, s. 144).

2.1.1 Problematika romského etnika

Přestože se sociální znevýhodnění může týkat různorodých skupin obyvatelstva, v našich podmínkách je mnohdy ztotožňováno pouze s romským etnikem. Značná část veřejnosti v naší zemi vidí jako hlavní důsledek sociálního znevýhodnění jakousi „romskou mentalitu“, bez významnějšího opodstatnění. Sociálně znevýhodněné rodiny mohou žít v chudobě a vyloučení nezávisle na jejich kulturní nebo etnické příslušnosti. K etnickým vlastnostem

přihlížíme především tehdy, mají-li rozhodující význam na nepříznivou životní situaci rodiny (Jirásek, 2016).

Jednou z možných příčin, které způsobují sociální znevýhodnění romských společenství, se stává jejich odlišnost od většinové společnosti. Ta se často snaží zachovávat svoje vlastní pravidla nebo specifický způsob života, který majorita nepřijímá nebo netoleruje, poněvadž je přesvědčena o jejich neochotě akceptovat alespoň základní pravidla společného soužití. V Romské rodině mnohdy chybí systematické zpracování času a povinností, vymezení osobních věcí, zodpovědné hospodaření s prostředky nebo snaha o zaměření do budoucna. Tento nemotivovaný postoj k dosažení nějakého budoucího cíle vychází „z tendence k neustálé změně, kterou vysvětluje jako reziduum kočovného stylu života.“ (Vágnerová, 1999, s. 375).

Matoušek, Pazlarová (2010, s. 98 -99) si nepříznivý stav romské minority ve společnosti vysvětlují v návaznosti na historické události, kdy „kultura Romů byla v našem státě nepříznivě ovlivněna pokusy o integraci tohoto etnika do většinové společnosti, které byly zahájeny v období mezi světovými válkami a pokračovaly v době komunistického totalitního státu.“ Romové jako etnikum byli v té době většinovou společností v Evropě odmítáni a pronásledováni. To dalo vzniknout zvyklosti diskriminace a na straně Romů k pocitům méněcennosti. Změny společnosti po roce 1989 způsobily stav, který nyní části Romské minority určuje život v tzv. sociálně vyloučených lokalitách v chudobě vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti a bez respektování zvyklostí většinové společnosti (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Adaptační potíže romského etnika způsobují jejich odlišné povahové vlastnosti jako je výbušnost, silná emotivita či nedostatečné ovládání svého chování. Dále také problémy spojené z odlišné sociální zkušenosti, kdy pravidla většinové společnosti přijímají pouze formálně, z důvodu, že se s těmito „cizími“ normami a hodnotami neztotožňují. Následné tresty hodnotí jako nespravedlivé nebo je nepřijímají. Romové se také nezaobírají sebehodnocením, nemají žádný pozitivní vzor chování, proto neusiluje o změnu do budoucna, jsou ovlivňovány především aktuálními pocity a prožitky. Možný vliv na potíže můžeme přičítat i nedostatečné znalosti jazyka většinové společnosti nebo sklony ke stereotypu a rigiditě v poznávání světa. Všechny uvedené charakteristiky se odráží v přístupu ke škole, zaměstnání a dalších každodenních životních zkušenostech romského etnika (Vágnerová, 1999).

2.2 Rodinné prostředí sociálně znevýhodněných dětí – vliv chudoby

Rodina je společenstvím, ve kterém se budují základní vlastnosti našeho duševního života již od samého narození. Její příslušníci se pravidelně společně setkávají, a jsou provázáni vzájemnými citovými vazbami. Dítě si s sebou do života nese základní koncept emocionality a modely chování rodiny jako své vlastní sklony. Ve společenství rodiny dítě získává důležité hodnoty, jejichž prostřednictvím přijímá role, vzory jednání a připravuje se tak na život ve společnosti. Základy výchovy mimo rodinu jsou pokládány vědomou řízenou výchovou rodičů, kdy dítě učí vhodným návykům, sebekontrolou, přijetí disciplinovaných forem jednání, očekávání odměn nebo trestů apod. (Jedlička, 2004). Životní styl rodiny ze sociálně znevýhodněného prostředí je orientován spíše na přítomnost a volbu krátkodobých cílů pro zajištění každodenních potřeb. Významný vliv na rodičovskou roli a vývoj dětí sehrávají rovněž vyskytující se sociálně patologické jevy v rodině či dlouhodobě nepříznivá sociální situace, ve které dítě vyrůstá (Jirásek, 2016).

Zdrojem chudoby rodiny bývá obecně nezaměstnanost, nízký příjem ze zaměstnání, nízké vzdělání a nedostatečná úroveň vlastních zdrojů. Za spolehlivější měřítko můžeme považovat tzv. socioekonomický status, který „kromě příjmů zahrnuje další faktory jako vzdělání rodičů či jejich zaměstnání. Chudoba přináší dětem zvýšená rizika, nejen z hlediska jejich tělesného a duševního vývoje, ale také z hlediska jejich budoucího zařazení do společnosti.“ (Matoušek, Pazlarová, 2010 s. 81).

U dětí z rodin s nízkým socioekonomickým statusem můžeme sledovat četnější výskyt traumatizujících událostí, které se odrážejí v rámci jejich sociálního a emocionálního vývoje. Děti mnohdy dosahují horších školních výsledků, problémy přichází i v rozvoji řeči. „Není jednoduché oddělit samotný socioekonomický status od dalších vlivů, které do života dětí vstupují. Může se jednat např. o rizikové faktory, jako jsou příslušnost k minoritě, psychické či zdravotní problémy v rodině apod.“ (Matoušek, Pazlarová, 2010 s. 81).

Rodiny s nízkým socioekonomickým statusem každodenně prožívají stres z nedostatku finančních prostředků, který se často odrážejí ve zhoršené péči o děti. V případě chudoby přinášející s sebou i nevyhovující prostředí (bídny stav bydlení, nedostatek jídla a tepla), je negativní dopad na dítě ještě větší. Nejvíce chudobou ohrožené rodiny jsou ty s jedním rodičem, což jsou zdaleka nejčastěji rodiny s matkou (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Rodičovství se v různých socioekonomických vrstvách liší. Podle zahraničního výzkumu s názvem „*Socioeconomic status and parenting*“ u rodičů žijících v chudobě dochází vlivem stresu ke specifickým poruchám rodičovského chování.

Daný výzkum uvádí, že rodiče s nízkým socioekonomickým statutem málo oceňují vývojové úspěchy svých dětí a jejich schopnosti. Nedostatečně s dětmi rovněž komunikují, bývají mnohem direktivnější až omezující s častějším využíváním trestů ve výchově. Děti z těchto rodin dle výzkumu tráví svůj volný čas pasivně a sedí u televize. Na rodičovské chování měl samotný příjem jen nepatrný vliv. Tím zásadním se stalo vzdělání a zaměstnání rodičů. Výsledky by se zjevně v České republice příliš nelišily (Hoff, Laursen, Tardif, 2002).

2.2.1 Specifické rysy romské rodiny

V tradiční romské rodině všechny generace žily pospolu. Staří lidé měli v rodině velkou váhu, ostatní se k nim chovali s úctou. Hodnota ženy byla předepsána počtem jejích dětí. Muž měl za úkol rodinu zajistit po finanční stránce, žena se starala o děti a domácnost. Matku, a její děti často pojila silná citová vazba po celý život. V tradičním společenství se rodina o dítě musela postarat (Matoušek, Pazlarová, 2010).

V současnosti je mnoho dětí z romských rodin umístěno v ústavní péči, i přesto je stále u Romů rodina důležitou hodnotou spojenou s rozsáhlým zástupem příbuzných, který by si měl vzájemně pomáhat. Existovat mimo toto společenství zůstává téměř nepředstavitelné. Tradice, kdy muž živil a chránil romskou rodinu a žena se starala o její fungování a výchovu dětí, již není zcela aktuální. Muži dnes bývají mnohdy dlouhodobě nezaměstnaní a ženy jednají s úřady o dávkách. Nejstarší dcery jsou zvyklé starat se o rodinu, pomáhat matce nebo se stát v případě potřeby jejím náhradníkem od středního školního věku. Postavení dětí v rodině je dáno jejich věkem, pohlavím či pořadím mezi sourozenci. Chlapci jsou například upřednostňováni před dívkami. V romské rodině není natolik zdůrazňována spravedlnost, stejné hodnocení a nároky na všechny děti oproti většinové společnosti. Celá rodina, včetně dětí, bývá zapojována do řešení problémů s nedostatkem finančních prostředků. Děti vědí, že rodina mává zřídkakdy peníze, pokud jimi krátkodobě disponuje, vyžadují uspokojení potřeb v podobě splněných přání (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Výchova romských dětí není primárně zaměřena na oblast vzdělávání, ve srovnání s majoritou je volnější, děti se častěji účastní aktivit dospělých. Důvodem se stává skutečnost, kdy vzdělání i v současnosti nemá pro romskou rodinu důležitou a zásadní hodnotu. Nepřináší jim

totiž okamžité viditelné výhody např. šanci na lepší práci, na vyšší společenské postavení. Matoušek, Pazlarová (2010, s. 166) rovněž poukazují na další z problémů: „romští rodiče bývají méně autoritativní než rodiče z většinové společnosti, což se ukazuje jako problém ve chvíli, kdy se dítě chytí špatné party.“

Říčan (1998 cit. podle Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 168) shrnuje tzv. „typické nedostatky v péči o děti u Romů, které by bylo možné najít i v neromských rodinách, pokud žijí na okraji společnosti:

- Zdravý vývoj dítěte může být ohrožen již během těhotenství (výživa matky, alkohol, kouření, drogy).
- Hygiena v domácnosti nemusí být na dostatečné úrovni.
- Dítě se nemusí vhodným způsobem stravovat.
- Dítěti je poskytována nevhodná péče v případě nemoci nebo postižení.
- Dítě žije v prostředí, které nepodporuje znalosti a dovednosti důležité pro docházku do školy.
- V domácnosti nejsou vhodné podmínky pro přípravu dětí na vyučování.
- Rodiče mají vlažný postoj ke školní docházce dětí, docházka do školy není vnímána jako důležitá povinnost.
- Děti mají předčasný přístup k alkoholu, drogám, cigaretám.
- Děti se mohou zúčastňovat trestné činnosti rodičů.
- Děti mohou být zapojeny do prostituce, kterou organizuje někdo z rodiny a která pro rodinu představuje zdroj příjmů.“

2.3 Vzdělávání dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí

Edukace žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí je ovlivněna mnoha faktory. Velmi důležitou roli však sehrává rodina, rodinné prostředí a další lidé, kteří mají vliv na utváření osobnosti dítěte. Hlavní příčiny sociokulturního znevýhodnění můžeme spatřovat v kulturní odlišnosti dětí, případně společenském nebo ekonomickém znevýhodnění jejich rodiny. Podle Mezinárodní studie PISA 2000 (Programme for International Student Assessment Program pro mezinárodní hodnocení žáků při OECD) „vzdělávací systém v České republice vykazuje charakteristiky přílišné závislosti úspěchu dětí na jejich rodinném zázemí, které zásadním způsobem ovlivňuje jejich školní úspěšnost. Současný školský systém je totiž nastaven tak,

že pokud rodič nefunguje dobře, dítě ve škole selhává. Na tento stav asi nejvíce doplácí právě děti vyrůstající v sociálně znevýhodněném prostředí.“ (Jirásek, 2016, s. 2-3)

Za děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí jsou považovány především děti romské, přestože cílovou skupinu nacházíme nejenom v rámci této menšinové skupiny. V literatuře můžeme nalézt charakteristiky sociokulturního znevýhodnění pod názvem „dětí z nepodnětného prostředí.“ Dle autorky se konkrétně může jednat o „rodinu s nízkou vzdělanostní úrovní, s nedostatečným zájmem o dítě a jeho vzdělávání, s konzumním životním stylem apod. Většinou jsou u nich pozorovány komunikační obtíže v podobě chudé slovní zásoby a nerozvinutého komunikačního kódu.“ (Mousová in Bittnerové, Rendl, 2009, s. 27).

Již období předškolního věku je z pohledu vývoje člověka velmi významné. Dítě se velice rychle vyvíjí a učí. Zásadním okamžikem v životě dítěte se stává vstup do mateřské školy a s tím spojené předškolní vzdělávání podporující rozvoj osobnosti dítěte, osvojení základních pravidel chování, mezilidských vztahů a v konečné fázi je jedním z hlavních předpokladů pro úspěšný start dítěte na základní škole. V mnoha případech by se předškolní vzdělávání mohlo stát klíčovým při odstraňování překážek ve vzdělávání dětí ohrožených školním neúspěchem z důvodu sociálního znevýhodnění. Tyto děti se však často předškolního vzdělávání neúčastní (Jirásek, 2016, s. 2).

Vzdělávání dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí je v českém školství stále aktuálními záležitostmi. Z dlouhodobého hlediska můžeme sledovat myšlenku společnosti, že je to bezpečně škola a výchova, která umí překonat sociokulturní znevýhodnění. Mezi znevýhodněné žáky dle Bittnerové, Rendla (2009) nejčastěji řadíme:

- děti z romských rodin,
- děti z národnostních a etnických menšin,
- děti z rodin v tíživé socioekonomické situaci,
- děti z rodin cizinců a azylantů.

O žácích se sociálním znevýhodnění přemýšlíme ve vzdělávání z důvodu odhalení překážek v učení, které těmto dětem neumožňují rozvoj jejich vzdělávacích možností a schopností. Termín „žák se sociálním znevýhodněním“, bývá chápán jako „skupina žáků, kteří potenciálně či skutečně selhávají ve vzdělávání, nejsou zdravotně postižení, dlouhodobě nemocní, případně jim není jasně diagnostikována některá ze specifických poruch učení

či chování.“ Habrová (2015, s. 8) Příčiny neúspěšnosti těchto žáků ve škole můžeme spatřovat mimo školu, a to v nedostatečném sociálním zázemí dítěte, nebo v dalších nepříznivých faktorech objevujících se v životě dětí, které nedokážou samy ovlivnit nebo eliminovat a zůstávají pro ně přítěží. Dítě může být značnými rodinnými nebo osobními problémy přetíženo do té míry, že na učení či zvládání školních povinností mu zkrátka nezbývá dostatečná energie (Felcmanová, Habrová, 2015).

Přirozené potřeby a jejich uspokojování v rodině nebo ve škole jsou společné všem dětem. Již A. Maslow popsal a uspořádal základní lidské potřeby od nižších (fyziologické potřeby, potřeba bezpečí) přes vyšší (potřeba lásky, začlenění do skupiny) až po stupeň potřeb, které souvisejí s touhou po rozvoji, sebeúctou apod. Škola obecně klade důraz na potřeby rozvíjení poznání nebo seberealizace, především v rozumové oblasti. Zaměření na citovou nebo sociální oblast u dětí bývá mnohdy v dalekém pozadí opomíjena a tak přirozené nižší potřeby dětí nejsou dostatečně uspokojovány. Nejsou-li však u dětí naplňovány nižší základní potřeby, dítě nemůže dosahovat potřeb vyšších. Sociální znevýhodnění zařazuje dítěti do jeho života překážky, bez ohledu na jeho rozumové schopnosti a možnosti. V případě, zaměří-li se škola spíše na vyrovnání těchto překážek než na pouhé posuzování rozumových schopností dítěte, může mu pomoci k jiné vzdělávací dráze (Pekárková, Vožechová, 2013).

Habrová (2015. s. 9) v obecné rovině za „žáka s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění považuje žáka:

- žijícího v prostředí, kde není dlouhodobě dostatečně podporován ke vzdělávání či přípravě na vzdělávání (například z důvodů nedostatečného materiálního zázemí, nevyhovujících bytových podmínek, nezájmu ze strany zákonných zástupců, konfliktů v rodině apod.),
- jehož zákonní zástupci se školou dlouhodobě nespolupracují a je to na újmu oprávněných zájmů žáka,
- žijícího v prostředí sociálně vyloučených lokalit nebo lokalit sociálním vyloučením ohrožených,
- který je znevýhodněn při svém vzdělávání z důvodu příslušnosti k etnické nebo národnostní skupině či specifickému sociálnímu prostředí, zejména je-li znevýhodnění spojeno s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.“

Tyto skutečnosti je důležité ve škole u žáků se sociálním znevýhodněním brát v úvahu. Pedagog by měl nepřetržitě zjišťovat situaci žáka, sledovat případné změny a na nová zjištění

odpovídat výběrem vhodných metod a postupů vedoucích k omezení překážek v učení a další odborné podpoře dítěte během vzdělávání (Habrová, 2015).

2.3.1 Školní neúspěšnost romských dětí

Děti z romských rodin v současné době mnohdy trpí školní neúspěšností. Jedním z důvodů, se dle Šotolové (2000), může stát poznatek, kdy samotné vzdělání se nestává u Romů příliš významnou hodnotou. Úroveň vzdělání romské populace je nízká a projevuje se nedostatečnou gramotností u téměř všech věkových skupin. Dosažené vzdělání většiny romského obyvatelstva se pohybuje maximálně na úrovni základního vzdělání, což má za následek velmi omezené možnosti při výběru zaměstnání. S tím souvisí nedostatečné finanční zabezpečení rodiny a snížení jejich celkové životní úrovně.

Školní neúspěšnost dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí bývá přičítáno přímo samotné rodině, v situacích, kdy nepodporuje dítě ve vzdělávání, nemá dostatečné kompetence pro jeho podporu nebo nepovažuje vzdělání za důležité. V mnoha případech však tento nepříznivý stav nebere rodina dostatečně v úvahu, o selhání žáka ve škole se rodiče nezajímají, neboť ho nepovažují za nežádoucí, vlivem jejich negativního vztahu ke vzdělávání. Dítě z této rodiny zpravidla prochází v předškolním věku nesystematickou výchovou s odlišnými podněty, chybí jim dostatečně kvalitní jazykový vzor. To vše zásadně působí na rozvoj dítěte. Žáci. Při nástupu do školy tito žáci často mívají odchylky ve vývoji oproti ostatním dětem. Zpočátku během prvních let školní docházky nemají příliš velký zájem o jakékoliv nové poznatky, neprojevují vděk pedagogovi za jeho pozitivní přístup. Přesto by tato skutečnost neměla vypovídat o vzdělávacích možnostech těchto žáků do budoucna. Kromě toho se u rodin po generace žijících v sociálním znevýhodnění až vyloučení, které nepovažují vzdělání za důležité, může objevit nezájem o docházení na třídní schůzky až odmítání pedagoga, vysoká nepřítomnost dětí ve škole nebo na školních akcích např. vlivem záškoláctví, ale i problémy s finančním zajištěním školních záležitostí, špatné stravovací návyky či častější sklony k rizikovému chování (Lábusová in Felcmanová, Habrová, 2015).

Přístup a názory romských rodičů ke vzdělávání ve smyslu neprojevení zpětné vazby a zájmu o práci dítěte ve škole až úplné absence rodičovského vedení k pravidelné školní docházce značně ovlivňují postoje jejich dětí, které mohou začít vnímat školu jako bezvýznamnou instituci. V průběhu školního roku 2008/2009 byl uskutečněn v monoetnické základní škole

v Ostravě výzkumné šetření vzorku 46 romských žáků 1. stupně i 2. stupně. Výzkumné šetření odhalilo, „jaké vzory, které působí na žáky edukativně, mají tito žáci:

- Téměř u absolutní většiny žáků rodiče jsou nezaměstnaní, jsou evidováni na úřadě práce, pobírají dávky státní sociální podpory.
- Žáci prvního stupně mají výhledově ve vztahu ke své vzdělanostní dráze vyšší aspirace a volí tzv. vyšší profese (např. učitel, lékař, právník apod.), Žáci druhého stupně volí spíše učební obory.
- Žákům prvního stupně s domácími úkoly v poloviční míře pomáhají členové rodiny (téměř výhradně matka), pomoc nalézají také u různých občanských sdružení, žákům druhého stupně s domácími úkoly nepomáhá nikdo. Ztratili zájem.
- V rámci rodiny ve všech případech žáci obdivují své rodiče (především matku) nebo členy blízké rodiny (zejména pokud se aktivně podílejí na jejich výchově – např. babičku, tetu ad.).
- Obdiv v rámci školy jako výchovně vzdělávací instituce je u jednotlivých skupin žáků (1. a 2. stupeň, dívky a chlapci) značně variabilní. Konkrétněji: u prvního stupně dominují spolužáci, u druhého stupně u dívek převažuje učitelka, u chlapců nikdo.
- Rodiče mají značný (vysoce významný) vliv na své děti, jejich volbu povolání, na determinaci jejich životních perspektiv. Učitel by v komunikaci s rodičem měl i proto klást důraz na aktivní spolupráci rodičů se školou.“ (Kaleja, 2015, s. 11- 13).

Vágnerová (1999) si školní neúspěšnost romských dětí vysvětluje kontrastem mezi potřebami školy a romské rodiny. Škola má obecně smysl jako prostředek pro dosažení budoucích výhod v životě. Pro romskou rodinu, zaměřující se především na přítomnost, se ale nestává dostatečně perspektivní. Úspěch romského jedince má význam pouze tehdy, přináší-li dostatečné uspokojení celé skupině.

Šotolová (2000) mezi hlavní příčiny školní nespěšnosti romských dětí řadí:

- odlišný jazykový vývoj,
- odlišnou kvalitu plnění funkce rodinné výchovy,
- u některých Romů nedocení významu vzdělání,
- nedostatečnou přípravu pro školu,
- nižší informovanost části dětí vyplývající ze sociální izolovanosti mnohých rodin,
- nedostatečnou připravenost učitelů pro práci s minoritami.

V závěru také vysvětluje, že docházka romských dětí do školy závisí na rozhodnutí rodiny. Tyto děti nejsou dle jejího názoru „spokojeny v pedagogických strukturách, kde se nedozvídají nic o svém etniku.“ (Šotolová, 2000, s. 38). Z tohoto důvodu shledává jako hlavní předpoklad zvýšení vzdělanostní úrovně romských dětí přijímání jejich etnických, sociálních a kulturních odlišností v procesu vzdělávání.

2.4 Možnosti podpory při vzdělávání znevýhodněných dětí

Podporu v sociální i vzdělávací oblasti vyžadují všechny děti vyrůstající v nedostatečně stimulujícím prostředí. Sami rodiče těchto dětí se často setkávají s problémy v oblasti vzdělání a nemají z různých důvodů zaměstnání, které by jim zajistilo zkušenost, že investice do vzdělávání přináší do budoucna výhodu v lepším postavení na trhu práce. Nepodnětné rodinné prostředí může být příčinou absence některých znalostí, dovedností nebo společenských návyků již v předškolním věku dítěte, které se u ostatních dětí dostatečně rozvíjejí. Obecně v rámci podpory platí: „Čím dříve je dětem ze sociokulturně znevýhodněného prostředí poskytnuta potřebná pomoc, tím méně bude nutné v pozdějším věku reagovat na handicap, které se rozvinuly právě v raném dětství.“ (Piorecký, Macků, 2014, s. 10).

K myšlence podpory předškolního vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí jako kvalitní přípravy pro jejich další školní úspěšnost se připojuje i metodika v rámci projektu „Mají na to – Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ“. Podpora předškolního vzdělávání pro sociálně znevýhodněné děti může být realizována prostřednictvím:

- Mateřské školy

Pro zapojení sociálně znevýhodněných dětí do vzdělávání v mateřských školách je zcela zásadní motivace rodičů. Mateřské školy mohou motivačně působit na rodiče dětí působit přímým setkáním s rodiči. Ke zvýšení motivace rodičů může vést i bezplatná docházka dětí do mateřské školy vyjednaná s příslušnými orgány samosprávy.

- Neziskové organizace

V případě, že je školám po zápise do prvních ročníků zřejmý nástup určitého počtu dětí s vzděláváním problém, mohou se souhlasem rodičů kontaktovat místní neziskovou organizaci a zajistit tak dětem doučování za účelem zmírnění budoucího rizika jejich školní neúspěšnosti ještě před nástupem do školy.

Podporu dětí v předškolním věku lze také uskutečnit s pomocí dotací z evropských strukturálních fondů, prostřednictvím os zaměřených na rovné příležitosti dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Mají na to - Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ, 2014).

- Přípravný ročník

Při základní škole je možné zřídit přípravný ročník pro sociálně znevýhodněné žáky. Přípravné třídy se zaměřují na vyrovnávání vývoje dítěte s ohledem na jeho školní nezralost v době, kdy by již povinnou školní docházku mělo realizovat. Dle § 47 školského zákona „jsou zřizovány přípravné třídy základní školy pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj a kterým byl povolen odklad povinné školní docházky.“ (Zákon č. 178/2016 Sb.).

U nástupu dítěte na základní školu je důležité, zajištění pocitu bezpečí a prvotního úspěchu ve vzdělávání. V případě poskytnutí podpory, ideálně ještě před nástupem do mateřské školy, by mělo mít dítě srovnatelné výsledky s ostatními dětmi na běžné základní škole. Mezi prostředky kompenzace sociálního znevýhodnění dětí na základních školách řadíme např.:

- Asistenta pedagoga

Věnuje se ve třídě individuálně dětem se speciálními vzdělávacími potřebami, tedy i dětem sociálně znevýhodněným. Pomáhá těmto dětem při společném vzdělávání s ostatními dětmi v hlavním vzdělávacím proudu a zvládnutím školních nároků. Je rovněž možné jeho roli propojit s rodinou dítěte v rámci pomáhání rodičům naučit připravovat své děti na školu v prostředí jejich domova (Piorecký, Macků, 2014).

- Školní poradenské pracoviště

Ve školním poradenském pracovišti působí obvykle výchovný poradce, metodik prevence a Pro úspěšné zapojení znevýhodněných dětí také školní psycholog, speciální nebo sociální pedagog. Ti všichni pracují s výukovými a výchovnými problémy u žáků, poskytují speciálně pedagogické a zasahují v krizových situacích, které ve škole nastávají (Piorecký, Macků, 2014).

- Odpolední skupinové doučování

Doučování je potřeba tam, kde žák nestíhá tempo třídy nebo v případě, kdy zameškal výraznou část výuky. Odpolední skupinové doučování je také vhodným podpůrným nástrojem pro sociálně znevýhodněné děti zejména ve 3. – 6. třídě. Aby bylo skupinové doučování efektivní, musí probíhat alespoň dvakrát týdně (Mají na to - Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ, 2014). „Odpolední doučování může probíhat formou pomoci s domácí přípravou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, ve škole po vyučování, nebo za pomoci dobrovolníka v rodině.“ (Piorecký, Macků, 2014, s. 48).

2.4.1 Spolupráce školy s rodinou

Oboustranné porozumění a důvěra mezi školou a rodiči žáka patří mezi základní stavební kameny úspěšné spolupráce. U rodin ze sociokulturně znevýhodněného prostředí však pedagogové často naráží na nezáměr až pasivitu rodičů vůči vzdělávání a podpoře při plnění školních povinností dětí, které potřebují často nadměrnou péči, aby dosahovaly podobných výsledků jako jejich vrstevníci. Přesto můžeme najít způsoby, jak ve vzdělávání zvládnout zatížení sociálního znevýhodnění (Mají na to - Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ, 2014).

Piwoecký, Macků (2014, s. 10 - 11) nabízí řešení v podobě přístupu tzv. „*Kombinované sociálně-pedagogická intervence (KSPI)*.“ Vysvětlují, že se jedná o „koordinovanou spolupráci institucí a organizací, které poskytují sociální služby, sociálně-právní ochranu dětí, neformální vzdělávání, předškolní a základní vzdělávání, popř. pedagogicko-psychologické poradenství, ale také lékařskou péči atd. s cílem pomoci rodině připravit podmínky pro zdravý vývoj dítěte, ve kterém bude možné úspěšné vzdělávání dítěte.“ V celém procesu by danou spolupráci měla řídit a organizovat obec, která má přehled o všech poskytovaných vzdělávacích a sociálních službách na jejím území.

Škola by konkrétně v rámci KSPI měla spolupracovat např. s neziskovými organizacemi, realizující terénní programy, sociálně aktivizační služby, sociální poradenství, provozují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež apod., protože kontakt školy s terénními pracovníky a romskými asistenty může směřovat k zajištění důvěry rodičů a získání jejich zájmu (Straková a kol., 2008). Další možností podpory spolupráce se může stát individuální doučování dětí přímo v jejich rodinách. Do rodiny dochází dobrovolník z konkrétní neziskové organizace nabízející možnost partnerské komunikace s rodiči a dítětem s hlavním cílem

motivace rodiče k většímu zájmu o školní výsledky dítěte (Mají na to - Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ, 2014).

Spolupráce s rodinou žáka se sociálním znevýhodněním je také velmi důležitou součástí práce asistentů pedagoga a může mít různé formy:

- setkání asistenta s rodiči žáka v ranních hodinách nebo po vyučování v budově školy nebo před školou za účelem sdělení informací o učivu, chování, organizačních záležitostech,
- schůzka asistenta s rodiči žáka v jejich domácím prostředí se záměrem jako v předchozím bodě, předání nejdůležitějších informací o učivu, chování, organizačních záležitostech,
- kontakt asistenta s rodiči žáka během doučování v domácím prostředí s hlavním cílem působení na rodiče, jejich motivace o větší zájem o pomoc a podporu dětí v rámci vzdělávání (Spolupráce s rodinou žáka, 2013).

Základem dobré spolupráce mezi školou a rodiči jsou dobře odvedené třídní schůzky. Ty by měly probíhat v duchu přátelského setkání, na kterém bude hlavním tématem výuka nebo fungování školy. Pedagog by neměl řešit problémy jednotlivých žáků, před ostatními rodiči. Třídních schůzek se mohou účastnit také samotné děti (Piorecký, Macků, 2014). „Právě třídní schůzky učitel – rodič – žák jsou jedinečnou příležitostí, kdy může škola podat rodičům detailní zpětnou vazbu, zapojit je do vzdělávání jejich dítěte, ukázat jim, jak si dítě ve škole skutečně stojí a co je možné udělat pro to, aby byly jeho výsledky lepší.“ (Mají na to - Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ, 2014, s. 96).

Spolupráce předškolního zařízení s rodinou

Velice důležité je rodinám ze sociokulturně znevýhodněného prostředí nabídnout různé cesty ke spolupráci již v předškolním věku dítěte a průběžně je povzbuzovat ke spoluúčasti. Tím se sníží pravděpodobnost rizika, kdy rodič nebude schopen se školou komunikovat i do budoucna. Představení mateřské školy rodičům je dobré realizovat ještě před zahájením docházky dítěte formou např. dne otevřených dveří, informačního setkání s rodiči. Rozhodne-li se rodič přihlásit dítě do školky je nadále klíčový pravidelný kontakt s rodiči při příchodu a odchodu dítěte ze školky. Pro navázání hlubší spolupráce je vhodné realizovat pravidelné konzultace s rodiči, kde se dozví o pokrocích dítěte a další (Jirásek, 2016).

V praxi se pedagogům působícím v rámci projektu Předškolního klubu Amálka v Chrudimi zaměřeném na spolupráci s rodiči dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí nejvíce osvědčili návštěvy v domácnosti rodiny. Pedagogové rodičům ukazovali možné způsoby, jak s dítětem pracovat, motivovali je k dobré péči o dítě nebo jim objasňovali další témata v oblasti výchovy a aktivního trávení volného času s dítětem. „V rámci konzultací vzniká prostor pro předání chybějících znalostí a kompetencí k tomu, aby své děti mohli efektivně rozvíjet a připravit na budoucí školní docházku.“ (Jirásek, 2016, s. 17). Přičemž je jasné, že učitel mateřské školy nemá prostor pro tento způsob práce, jako určitou možnost pedagogové shledávají ve využití asistentů pedagoga.

3 Matka a dítě v náročné životní situaci

V České republice stále stoupá počet rozvodů a množství případů neúplných rodin, kdy zůstává osamělá matka se svými dětmi bez opory partnera. Tyto rodiny často bojují s řadou problémů, které jim nově vzniklá situace přináší. Jedná se především o zhoršení finanční situace rodiny, hledání zaměstnání, péče o domácnost, problémy s výchovou dětí a další. Situace osamělé matky ale i dětí samotných je proto mnohem složitější než v úplné rodině. Osamělé matky následkem všech vzniklých problémů bývají často vyčerpané, trpí pocity beznaděje nebo depresemi. Jejich trápení, které přenáší na svoje děti, pak mohou přispět ke zhoršení jejich vzájemného vztahu. I přes složitější podmínky se mohou osamělí rodiče o dítě dobře postarat. Pomoci jim v tom může podpora blízkého okolí či organizace pro matky a děti v tísní. Třetí kapitola teoretické části práce nastíní problematiku osamělé matky a dítěte v takto náročné životní situaci, jejich vztahovou vazbu, výchovu dítěte v neúplné rodině či možnosti krizové pomoci těmto rodinám v České republice.

3.1 Charakteristika náročné životní situace

Řezáč (1998, s. 133) ve své publikaci s názvem *Sociální psychologie* interpretuje pojem náročná životní situace jako „subjektivní stránku vztahu člověka k okolí.“ Dále svoje tvrzení vysvětluje, že člověku zpravidla připadá náročné to, na co mu chybí dostatek sil nebo dalších vnitřních předpokladů. Zároveň však uvádí, že některé životní situace jsou pro jedince obtížné především kvůli působení vnějších okolností, jako jsou např. ztráta životního partnera, ztráta zaměstnání, bydlení, neočekávané ohrožení rodiny, sociální odloučení nebo stav bezvýchodnosti situace, kterou člověk nemá tzv. „ve svých rukou“ apod.

Další pojetí nabízí Stibalová (2011, s. 16), která za náročné životní situace považuje ty, u nichž „dochází k působení dvou či více tendencí proti sobě. Jedinec dané situace vnímá jako nepříjemné vnitřní napětí a dochází tak ke konfliktu.“ Zároveň se přiklání k subjektivnímu nahlížení na danou situaci, kdy „konflikt pro jednoho nemusí znamenat konflikt pro druhého.“ Rovněž jako předchozí odborník vnímá, že za zdroj konfliktu můžeme zařadit jak vnější prostředí (nevyhovující materiální zajištění našich potřeb, vlastnosti nebo názory ostatních lidí), tak i zdroje vnitřní – hůře viditelné. Mezi ně řadíme např. „tělesné předpoklady v konfliktu se zájmy člověka, jeho aktuální nepříznivý tělesný a duševní stav, temperamentové zvláštnosti, neobjektivní sebehodnocení či narušenou motivaci jedince.“

Jedinci připadají jako náročné životní situace ty které:

- vyhodnotí jako nepřehledné, v nichž ztrácí schopnost náhledu na situaci a orientaci v ní,
  - se stanou v danou chvíli neřešitelnými, z důvodu, že jedinec sice porozumí situaci, ale nenalézá postup řešení, postrádá představu řešení situace,
  - považuje za nezvládnutelné, kdy jedinci nechybí náhled situace, ani představa o možném řešení, má však přesvědčení, že nemá dostatečnějších či vnitřních prostředků potřebných k řešení,
  - se jeví jako ohrožující situace, jenž znamená, že řešení nebo změna situace může znamenat buď ohrožení samotného jedince, jiných zapojených osob nebo hodnot.
- (Řezáč, 1998).

Vágnerová (1999) namísto termínu „náročná životní situace“ užívá spojení tzv. „vnější zátěžové situace“ působící na člověka a rovněž, jako předchozí autoři, se přiklání k subjektivnímu významu každé z nich. Některé z nich může určitý jedinec zvládat, jiné mohou být jednou z příčin vzniku psychických nebo psychosomatických poruch z důvodu dlouhodobě působícího stresu nebo deprivace.

Psychická deprivace bývá definována „jako psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu. Tento stav vzniká ochuzením o přívod určitých žádoucích podnětů“ (Matějček Dytrych, 1994, s. 196)

Mezi nejčastější odpovědi člověka na zátěžové situace patří tzv. obranné reakce v podobě úniku nebo útoku. Únikem řeší vzniklou situaci jedinec v případech, kdy se jí nedovede zbavit

lepším způsobem. Konkrétně může utéci ze situace změnou postoje (jejím popřením, vytěsněním apod.) hledáním větší přijatelnosti zdánlivě logickým přehodnocením (tzv. racionalizací), nebo až případnou rezignací na řešení obtížné situace. V případě, že se člověk snaží se vzniklou zátěžovou situací aktivně bojovat, jedná se o tzv. útok přímo na zdroj ohrožení, na náhradní objekt nebo vůči sobě samému (Vágnerová (1999)).

3.1.1 Zátěžové situace osamělé matky s dětmi

Rodiny s chybějícím rodičem se v současné době stávají stále častějším rodinným typem. Mezi nejčtenější rodiny s jedním rodičem patří ty, ve kterých zůstává matka sama se svým dítětem (Sobotková, 2001). Rodiny osamělých matek rozděluje (Campion, 1995) do tří skupin. V rámci první skupiny hovoří o vdovách s dětmi, jež společnost toleruje nebo s nimi má soucit. Dále se zmiňuje o matkách a jejich dětech z rozpadlého vztahu, ve kterém není rodičovství ideální, avšak v dnešní společnosti je opětovaně nevyhnutelné. Jako poslední skupinu uvádí záměrně svobodné matky, které otěhotněly s mužem, s nímž do budoucna neplánovaly trvalý vztah.

Osamělé matky s dětmi z důvodu smrti partnera nebo z rozpadlého vztahu mnohdy opětovaně naráží na velké množství potíží či problémů. V první řadě se jedná o intenzivnější zátěž a stres matky vlivem otázek financí, zaměstnání nebo vedení domácnosti, také osobních problémů matky pramenících z rozchodu s partnerem, samoty. Dalším zdroem potíží se mohou stát problematické vztahy s dětmi, rozpory s bývalým manželem, nejistota partnerských vztahů do budoucna či ztráta podpory přátel nebo rodiny apod. Ženy v dané zátěžové situaci často pocítují nedostatek energie vlivem přetíženosti, beznadějí, napětí až vztek. Všechny tyto faktory působí na zhoršený vztah s dítětem (Sobotková, 2001).

Děti žijící pouze s jedním rodičem jsou poměrně často vystaveny komplikacím v soužití se spolužáky i ve vztahu k příbuzným a okolí a proto si někdy i neúmyslně vytvářejí jiný svět, z důvodu, že si připadají „jiné“, než ostatní děti. Nemohou totiž vyprávět o otci nebo o matce jako ostatní, žijí v jiných poměrech a musejí se vyrovnávat s otázkami, které jiné vůbec nenapadnou. Dětské myšlení se zabývá i takovými otázkami, s nimiž se děti neumějí svěřovat. Do daného „jiného“ světa dětí žijících s jedním rodičem bývá těžké proniknout a stává se, že komplikuje život dětem i jejich okolí. Jsou to problémy zasahující do duševního života a vývoje dítěte (Márová, Matějček, Radvanová, 1975).

3.2 Výchova dítěte v neúplné rodině

Za neúplnou rodinu označujeme takovou, ve které chybí otec nebo matka. Nejčastěji hovoříme o nepřítomnosti otce v rodině. Náhradu mužského vzorce chování v rodině dítěti mnohdy zajišťuje těsný kontakt s dědečkem, strýcem nebo matčíným partnerem. Rodič vlivem strachu z chybění rovněž může dítěti poskytovat nadměrnou až rozmazlující péči, což může mít za následek značnou náročnost v péči o rozmazlené dítě až krizi rodinného soužití. (Helus, 2007).

Situace, kdy rodič zůstane sám s dítětem, je i pro něj značně složitá. Osamělé matky žijící pouze s dětmi, musí bojovat s určitým okruhem problémů jako je zhoršená finanční situace, hledání zaměstnání, péče o domácnost, problémy s dětmi. V případě rozvodu se zabývají i konflikty s bývalým manželem. Tyto ženy následkem všech problémů bývají často vyčerpané, trpí pocity beznaděje nebo depresemi. Jejich neutišené špatné stavy a trápení, které přenáší na svoje děti, pak mohou přispět ke zhoršení jejich vzájemného vztahu. Osamělý otec řeší oproti finančním problémům spíše chod domácnosti. I přes složitější podmínky se mohou osamělí rodiče o dítě dobře postarat. Pomoci jim v tom může podpora blízkého okolí, jako jsou rodiče, příbuzní a známí (Sobotková, 2001).

Výchova dětí v neúplné rodině je „normální“ výchovou, ale děje se za ztížených okolností. Tím nejdůležitějším se nestávají určité specifické výchovné praktiky a techniky, ale významná potřeba, aby se rodič snažil být co nejvíce s dítětem šťastným. Nešťastný vychovatel nemůže dát dítěti téměř žádné radostné impulzy do života. „Úplnost rodiny sama o sobě rozhodně není ještě zárukou výchovných úspěchů, stejně jako neúplnost rodiny sama o sobě nikterak neznamena, že by tu nutně musela být spousta těžkostí a nezdarů“ (Márová, Matějček, Radvanová, 1975, s. 54). Rozdíl je pouze ve výhodnějších předpokladech úplné rodiny a některých osobitých nebezpečích osamělého rodiče: „Dítě žijící jen s jedním rodičem, má méně příležitostí se seznamovat od počátku s různými společenskými úlohami a samo jich také méně přebírá a cvičí. I přesto je někdy lépe nemít žádný vzor než vzor deformovaný, špatný nebo odpuzující“ (Márová, Matějček, Radvanová).

3.2.1 Role matky v životě dítěte

Matka v životě dítěte a jeho výchově již od narození zaujímá hlavní úlohu a bývá v konečném důsledku zcela nenahraditelná. Dítě získává v rámci opětovaného trávení času s matkou pocity důvěry, jistoty a lásky a při společném kontaktu dochází rovněž k uspokojování jeho

citových, psychických a fyzických potřeb. Vaněk (1972) konstatuje, že role matky se stává nejdůležitější u dětí v nejmladším věku, tzn. do 6 – 7 let věku dítěte. Jestliže dítě matku v daném období postrádá delší čas, zanechá to nepříznivé stopy v jeho dalším psychickém vývoji. S postupem času se dítě stává méně na matce závislé, přesto pro něj i nadále znamená mnoho.

Pro duševní vývoj dítěte v předškolním věku matka představuje citově důležitou autoritu. Vágnerová (2000) hovoří o tom, že dítě často přijímá bez přemýšlení postoje, hodnoty a projevy matky, jako jeho dokonalého vzoru. Ztotožnění s matkou u dítěte zintenzivňuje jeho pocity bezpečí, sebejistoty a eliminuje strach z ohrožení. Dítě předškolním věku se snaží získat roli dospělého v rámci potřeby být jako rodiče (matka) nejčastěji prostřednictvím hry. Kontakt s matkou je v tomto období věku dítěte zaměřen především na přirozenou komunikaci vedoucí k přijetí žádoucích vzorců chování formou např. nápodoby pozitivního jednání, objasnění, norem pomocí odpovídající zpětné vazby apod. Nejlepším příkladem správného chování by měli být právě jejich rodiče (v neúplné rodině nejčastěji pouze matka).

Role matky je také zásadní v oblasti podpory zdravého sebevědomí předškolního dítěte. Matka by měla své dítě přiměřeně chválit a zároveň mu poskytovat odpovídající zpětnou vazbu na nesprávné chování (Špaňhelová, 2009).

V období mladšího školního věku je významnou událostí vstup dítěte do školy. Nabytí role školáka, znamená velkou změnu v jeho životě. Její důležitost ovlivňují ve velkém rozsahu představy a postoje rodičů. Není-li od počátku docházky dítě za svoje školní výsledky oceňováno citově blízkou osobou, mnohdy ztrácí zájem o další snahu. Úloha matky v mladším školním věku dítěte se na první pohled může jevit jako neměnná, nejčteněji se mění především ve vztahu ke škole. Matka je nadále součástí jejich běžného denního života, zůstává rovněž se svými dětmi v blízké citové vazbě a zajišťuje jim tělesné i duševní potřeby. Pomáhá svým dětem s vypracováváním úkolů a při přípravě do školy. V období věku od šesti let přibližně do devíti let bývá dítě k matce vlivem každodenního těsného kontaktu citově vázané. Daná vazba dítěte na matku bývá nenápadná, určitým viditelnějším způsobem se projevuje teprve až v zátěžové situaci. Pro holky se matka nejčastěji stává vzorem jejich budoucí role, pro chlapce představuje v první řadě ochránce jistoty a bezpečí (Vágnerová, 2000).

Obdobím dospívání rozumí Macek (2003) fázi, kdy jedinec bojuje o zapojení do společnosti dospělých. Touží po osamostatnění, disponují svými vlastními názory a hodnotami. Staví se

kriticky vůči dospělým autoritám. Dospívající ve vztahu k matce bývají dle Vágnerové (2000, s. 242) typičtí „odmítáním nadměrného pečovatelsví, hlídání a dávání rad. Snaží se z pozice pečovaného objektu uniknout. Na nezáměr až nechuť pubertálních dětí přijímat péči může matka reagovat pocitem nevděku a nespravedlnosti.“ V období dospívání potřebují dcery od své matky podporu v rozvoji role ženy. Dospívající syn nemá o společnost matky již příliš velký zájem, ztotožňuje se hlavně se svými vrstevníky.

3.3 Vztahová vazba mezi matkou a dítětem v tísní

Vazba dítěte s matkou se v raném věku dítěte stává zásadní. Dítě při kontaktu s matkou získává pocit bezpečí a jistoty. Je-li matka v tísní bez životní energie, často neumí s dítětem navázat potřebný láskyplný vztah nebo spoluprožívání radostných chvil a je schopna zajistit mu pouze základní životní potřeby. Matka si opěťovaně s dítětem nepovídá a netráví čas při společných aktivitách. Dítě daný stav velice rychle vycítí a začne být neklidné, plačtivé, nadměrně vyžadující pozornost, případně nekomunikativní a uzavřené. Mezi nejčastější výchovné metody, které matka v tísní používá, patří křik a fyzické tresty z důvodu, že dítěti neumí laskavě a jednoznačně vymezit hranice a důsledně na nich trvat. Matka nekontroluje dodržení stanovených pravidel, pouze trestem hrozí a snaží se poté získat svojí autoritu nejčastěji formou křikem, vzteku, zákazy nebo bitím. U rodin v náročné životní situaci nebo v tísní také chybí řád, pravidelnost a denní režim při výchově dětí. Patří sem např. nepravidelné ranní vstávání nebo ukládání ke spánku, nedostatečná hygiena, nezorganizované stolování, podávání jídla apod. Chybí běžné denní rituály jako je čtení pohádek před spaním, mytí rukou před jídlem, společné stolování apod. (Bednářová, 2009).

Podle anglického psychoanalytika Johna Bowlbyho je vztah mezi matkou a jejím dítětem podstatnou součástí dalších sociálních vztahů a jeho narušení vede k zásadním dopadům ve vývoji dítěte. Poměrně velké množství životních událostí a nebezpečných okolností tento vztah ovlivňují a mohou zamezit bezpečnému připoutávání. Mezi rizikové faktory autor řadí např. izolaci od společnosti, biologickou nezralost rodiče, závislost rodiče na drogách, domácí násilí, nezaměstnanost nebo chybění sociální kontroly (Bowlby, 1973 in Bláhová, K., 2009).

Společně s odhalováním těchto vnějších rizikových činitelů je zásadní posouzení kvality vztahu mezi matkou a dítětem, při kterém „vzniká vazba mezi dítětem a matkou s charakteristickým těsným a dlouhodobým emočním vztahem mezi dvěma osobami, snahou být si vzájemně co nejvíce nablízku a v těsném kontaktu.“ Vše probíhá za nepřetržité

vzájemné denní interakce. Vazba se vlivem neustálé proměnlivosti buď podporuje a vytváří pro dítě pocit bezpečí a opory, nebo při nežádoucím průběhu narušuje. Okolo dvou let věku dítěte se daná vazba stává podmínkou pro samostatnost a orientaci dítěte v rámci poznávání světa a svého okolí (Bláhová, 2009, s. 73).

Výchovný styl rodičů zásadně ovlivňuje způsob, jaký typ vztahové vazby se u dítěte vznikne. Může se jednat konkrétně o:

- Bezpečnou, jistou vazbu (typ B) ve které je rodič spolu s dítětem, přiměřeně reaguje na jeho projevy a pomáhá mu v nesnadných a těžkých situacích. Dítě prožívá v přítomnosti matky její citlivou oporu a láskyplnou ochranu v případě potřeby. Dítě se tak v budoucnu vydává do průzkumu okolního světa a dokáže se vzdálit od matky.
- Děti s tzv. úzkostně vyhýbavým typem nejisté vazby, (typ A). Matka je k dětem méně citlivá, spíše vůbec neodpovídá na jeho vydávané projevy. Poskytuje dítěti oporu a svůj zájem jen v případě, kdy dítě nezlobí nebo je bezproblémové., a to obvykle pozdě. Dítě se snaží svojí tíseň a strach potlačit, používají jiné obranné postupy.
- Děti s tzv. úzkostně ambivalentním typem nejisté vazby (typ C) své nepříjemné pocity ukazují okolí, v mnoha případech až někdy až nepřiměřeně. Úmyslné zveličování úzkosti jsou následkem nepravidelných a nepředvídatelných reakcí matky na dítě podle jejího citového rozpoložení. Čím více dítě prožívá pocity nejistoty, tím více projevuje své emoce prostřednictvím dlouhého nařikání, pláče, dramatickým vyhocením situace. Matky bývají uzavřené ve svých emocích a nezúčastněné (Bowlby, 1973 in Bláhová, K., 2009).

Druh vazby je prokazatelný již u jednoletého dítěte, ale projevuje se i v dalších etapách života dítěte (nástup do školy apod.). Povahu vazby mezi rodičem a dítětem lze pozitivně ovlivnit např. lepší sociální podporou, posílením kvality vazby, která vlivem pozitivní interakce může podléhat změnám i v průběhu života, nebo v situacích, kdy dítě získá pozitivní vztah k pro něho významnému dospělému nebo zkušenost psychoterapie. Dojde-li k upevnění nepříznivé vazby, projeví se to v chování jedince celoživotně. Dítě by mělo ať už od rodičů nebo jiné pečující osoby získávat vhodné identifikační vzory chování, seznamovat se s úlohou vystupování muže a ženy, učit se ovládat své chování a dostat možnost si vyzkoušet žádoucí způsoby interakce s lidmi nebo nacvičit si přijetí společenských norem (Bláhová, 2009).

3.3.1 Možnosti posílení vzájemné interakce

Pro obnovení vazby matky s dítětem nebo řešení výchovných problémů se v praxi osvědčily různé metody techniky. Mezi osvědčené metody a techniky patří např. tzv. Videotrénink interakcí (VTI) nebo program Trénink rodičovských dovedností (Wúnschová, 2009).

Trénink rodičovských dovedností (TRD)

Bláhová (2009, s. 78) program TRD charakterizuje jako „speciální 10 - ti týdenní tréninkový program pro rodiče, který pomáhá posilovat vztah mezi rodičem a dítětem použitím hravé půlhodinky 1x týdně. Pro trénink rodičovských dovedností je důležitá vzájemná spolupráce rodiče a trenéra, či dobrovolnost a zájem o změnu výchovných metod.“

Program vychází ze základní myšlenky, že hra je pro děti nejpřirozenějším způsobem komunikace. Děti prostřednictvím hraček nalézají nové zážitky a současně mohou vyjádřit to, co si myslí a cítí. Rodiče se na TRD učí, jak spolu se svým dítětem trávit hravou půlhodinku u sebe doma s využitím speciálních hraček např. z reálného života podporují fantazijní hru (miminko, lékařský kufřík, kuchyňské nádobí, zvířata atd.), hračky umožňující projevit agresivní chování a odreagovat jej s podporou fantazijní hry (pistole s náboji, malí plastoví vojáci, maska na tvář, nafukovací boxovací pytel atd.) a v neposlední řadě také pak hračky na tvořivé a emocionální vyjádření (plastelína, vodové barvy, pastelky, nůžky, míč, kouzelnická hůlka, hudební nástroj atd.) Rodiče se v rámci programu učí reagovat na pocity dítěte, posilovat žádoucí chování, sebevědomí dítěte nebo zadávání hranic a budovat vzájemný vztah. Děti jsou v rámci půlhodinek brány, takové, jaké jsou, mohou při hře zažít pocit, že rodičům na nich záleží a uvolnit tak svoje napětí (Bláhová, 2009).

Dané půlhodiny vypadají jako speciální hra, kterou dítě vede a rodič ho následuje. Dítě se zde může naplno projevit a vyjádřit prostřednictvím hry své strachy, přání, zlost, samotu, radost a další pocity. V tomto speciálním vztahu v rámci půlhodinky se nevyskytuje napomínání, kritizování, negativní hodnocení, určité požadavky na postup práce dítěte (Zikmundová – Terapie hrou, 2018)

Bláhová (2009, s. 80 – 81) upozorňuje, že v průběhu setkání by měla trenérka zvládnout: „připravit prostor na hru, dovolit dítěti řídit hru, zapojit rodiče do hry dítěte aktivně jako následovníka, naučit rodiče verbálně popisovat hru dítěte, zadávat jasné neměnné hranice, oceňovat snahu a sílu dítěte.“ Trenérka se stává v průběhu půlhodinek pozorovatelem chování

jak dítěte a matky. Na kontrolní arch dovedností si zaznamenává své postřehy. V závěru trenérka matce reflektuje ukončený program s dítětem. Jako příklad poté uvádí konkrétní kazuistiku matky a jejího dítěte, se kterým TRD realizovala v azylovém domě, kde je trenérka zpočátku aktivní a matce ukazuje, jak se během programu chovat, z důvodu, že se matky zde často obávají svého neúspěchu, nebo nedostatku kompetencí. Následně jde uzavření dohody a aktivního zapojení matky do programu hravých půlhodin.

Videotrénink interakcí (VTI)

U rodin v tísní nebo s výchovnými obtížemi se v praxi ukázala jako velice prospěšná metoda tzv. Videoténink interakcí (VTI), která byla původně určena rodinám, kde z důvodu výchovných problémů a narušených vztahů zvažovalo umístění dětí do ústavní péče.

Bednářová (2009, s. 87) popisuje tuto metodu následovně: „VTI se zabývá vzájemnými interakcemi mezi jednotlivými členy rodiny, v našem případě mezi matkou a dětmi. Realizuje se v přirozeném prostředí rodin, trenér přichází za ní do domácnosti, kde problém vznikl.“ Metoda vychází z poznatku, kdy základní potřebou všech dětí je hodnotná komunikace s lidmi pro ně nejbližšími. Každé dítě totiž vysílá určitá znamení (iniciativy), a podvědomě na ně očekává přiměřenou odpověď. U matek prožívající náročnou životní situaci se děti většinou požadované odpovědi nedočká, zesílí její intenzitu, kterou matka vyhodnotí jako zlobení a reaguje negativně. Dítěti následně schází pozitivní kontakt s matkou, rovněž začne reagovat negativně, což může zapříčinit až budoucí poruchy chování dítěte.

Matka se díky metodě VTI učí rozpoznávat potřeby dítěte, sledovat jeho činy a včas na ně pozitivně reagovat. Metoda zahrnuje pořízení videonahrávky a tzv. „mikroanalýzu“. Konkrétně videotrenér nejprve zaznamenává cca desetiminutový záznam scény běžného života matky a dítěte a z něho vybere krátkou ukázkou pro mikroanalýzu s matkou, kde oba sledují komunikaci s dítětem, videotrenér dále ukazuje matce úspěšné okamžiky při kontaktu s dítětem, snaží se posílit její kompetence, dítě následkem pozitivní změny mění své komunikační vzorce a chování. Dané změny se projeví až po delším časovém období za pomoci drobných kroků vedoucích ke zlepšení.

„Dítě potřebuje cítit, že je pro svou matku objektem radosti a pýchy, matka potřebuje cítit, jak její osobnost expanduje do osobnosti dítěte. Matka i dítě, každý z nich se potřebuje cítit co nejúplněji rozpoznán tím druhým. Být dítěti matkou není služba, která by se dala přidělit jako

rajony na vojně, je to živý lidský vztah, ve kterém se proměňují charaktery obou zúčastněných.“ (Bowlby in Bláhová, 2009, s. 72 – 73).

3.4 Krizová pomoc dětem a rodinám v České republice

V České republice dětem a rodinám v krizi pomáhá síť sociálních služeb vycházející ze zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně se jedná se o psychologickou a sociální podporu člověka v nepříznivé životní situaci, kterou sám bez pomoci nedokáže vyřešit, tzv. „sociální službu krizové pomoci.“ Dané služby bývají zakládány neziskovými organizacemi, fyzickými osobami, obcemi či kraji (Včasná pomoc dětem, 2018).

Zákon č. 108/2006 Sb. v § 53 řadí služby „napomáhající osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace“ do služeb tzv. sociální prevence, které se dále snaží zamezit vyloučení těchto osob ze společnosti. Rovněž pomoc rodinám a dětem v krizi řadíme do služeb sociální prevence ve formě terénní (podpora v přirozeném prostředí rodiny), ambulantní (pomoc v zařízení, kam rodina pravidelně dochází) nebo pobytové (rodina má prozatímne zajištěno ubytování, stravu a odbornou pomoc). Sociální služby jsou personálně zajištěny odborníky s odpovídajícím vzděláním, jedná se konkrétně o psychology, speciální pedagogy a sociální pracovníky.

Dětem a rodinám v krizi nejčastěji pomáhají tyto sociální služby:

- **Telefonická krizová pomoc (linky důvěry)**
- **Krizová pomoc (krizová centra)** poskytují psychickou podporu a sociální pomoc lidem v akutní krizi, mimo jiné i neúplným nebo celým rodinám s dětmi.
- **Azylové domy** zajišťující pobytové služby na stanovenou dobu osobám (např. pro ženy a matky s dětmi) v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.
- **Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi**, které zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách v § 65 vymezuje jako „služby terénní nebo ambulantní poskytované rodině s dítětem, jehož vývoj je ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobé krizové sociální situace, kterou rodiče nedokážou sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.“ (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Ochrana dětí v krizi je mimo zákona o sociálních službách stanovena též v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí ve znění

pozdějších předpisů). Daný zákon předepisuje možnosti práce s dítětem v ohrožení nebo krizové situace např. dočasnému umístění tohoto dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Včasná pomoc dětem, 2018).

Žádoucí spolupráci institucí a organizací, které „poskytují sociální služby, sociálně-právní ochranu dětí, neformální vzdělávání, předškolní a základní vzdělávání, popř. pedagogicko-psychologické poradenství, ale také lékařskou péči atd. dětem a jejich rodinám v náročné životní situaci zajišťuje tzv. Kombinovaná sociálně pedagogická intervence (KSPI)“. Jejím hlavním cílem je celistvě odpovídat na potřeby dětí a vytvořit jim podmínky pro jejich zdárný vývoj a úspěšné formálním i neformální vzdělávání v rámci nápravy sociálního a ekonomického zázemí rodiny prostřednictvím „úzké spolupráce všech odpovědných aktérů, kteří mají přímý kontakt s dětmi a rodinami a aktérů, kteří řídí sociální a vzdělávací politiky.“ (Piorecký, Macků, 2014, s. 11).

3.4.1 Organizace pomáhající matkám a dětem v tísní (Pardubický kraj)

S ohledem na obsah empirické části diplomové práce budou uvedeny organizace pomáhající matkám a dětem v tísní v Pardubickém kraji. V České republice vyrůstá více než 100 000 dětí pod hranicí chudoby, která je propojena kromě nedostatku finančních prostředků rodiny mnohdy také s neustálým tlakem, problémy, trápením a vyloučením ze společnosti. „Nepříznivých situací, do nichž se mohou rodiny dostat, je mnoho a píše je život sám. Nejčastěji se týkají opuštěných, svobodných, rozvádějících se či rozvedených matek a jejich dětí. Často jim partner neplatí alimenty, ztratily práci, zadlužily se, nemají stálé bydlení, nemají funkční širší rodinu, která by jim mohla či byla ochotna pomoci.“ (Kuchyňková, 2016, Šance dětem).

V Pardubickém kraji existuje několik organizací poskytující služby, pomoc a podporu rodinám nebo matkám s dětmi v dané náročné životní situaci, mezi nejvýznamnější patří:

- **Poradna pro rodinu Pardubického kraje** nabízí odborné sociální poradenství, psychosociální pomoc a další činnosti klientům v obtížné životní situaci spojené s problémy ve svém rodinném, případně osobním životě nebo ve vztazích s lidmi tak, aby dosáhli pozitivních změn v jejich životě (Poradna pro rodinu pardubického kraje, 2012).
- **Oblastní charita Pardubice** poskytuje své služby především lidem v nouzi bez ohledu na rasu, národnost nebo náboženské vyznání. Rodinám v tísní přináší sociálně

aktivizační služby pro rodiny s dětmi s hlavním cílem pozvednout život dítěte v jeho vlastní rodině a podpořit rodiče v rámci tvorby příznivého prostředí pro výchovu a péči o děti nebo rodinná a vzdělávací centra za účelem zapojení rodin s dětmi do společenského života, všestranného rozvoje dětí a další (Charita Česká republika, 2018).

- **Nestátní nezisková organizace Amalthea z. s.** nabízí sociální, vzdělávací a terapeutické služby rodinám s dětmi v obtížné životní situaci, kterou rodiče nezvládají vyřešit vlastními silami a jejichž dítě je v ohrožení. Organizace se snaží předcházet umístění dětí mimo jejich vlastní rodinu. Amalthea je registrovaným poskytovatelem sociálně - aktivizační služby pro rodiny s dětmi, od roku 2016 pořádá vzdělávací kurzy pro rodiče v nepříznivé situaci na téma „Jak lépe porozumět svým dětem“. Dále provozuje v rámci projektu tzv. „Předškolní klub Amálka“ pro děti ve věku 3 – 6 let z rodinného prostředí, ve kterém jim není věnován dostatek pozornosti při rozvoji znalostí a dovedností, s projevy sociálního vyloučení nebo dalšími rizikovými jevy s cíleným zaměřením na podporu rodičů, jejich aktivního zapojení do vzdělávání svých dětí a rozvoje jejich kompetencí (Amalthea z.s., 2016).
- **Fond ohrožených dětí (Pobočka FOD Pardubice)** v rámci sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi poskytuje rodinám v tísní poradenství při řešení jejich situace, doprovod na různá jednání, podporu a nácvik rodičovského chování, pomoc s udržováním domácnosti, s hospodařením a další. Fond ohrožených dětí rovněž pořádá od roku 1994 každoročně celonárodní dobročinnou sbírku, která pomáhá různými formami službám pro ohrožené rodiny s dětmi (Katalog sociálních služeb a pomoci v Pardubickém kraji, 2011).
- **Organizace SKP-CENTRUM, o.p.s.** poskytuje sociální služby lidem v tísní ohroženým sociálním vyloučením. Ženám a matkám s dětmi nabízí především sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, službu Azylových domů pro zajištění ubytování, pomoci a podpory v nepříznivé životní situaci rodiny spojené se ztrátou bydlení, zpravidla nejdéle na rok nebo službu Krizové pomoci poskytující přístřeší a podporu ženám a matkám s dětmi v krizi nejdéle po dobu čtyřech dní (SKP-CENTRUM, o.p.s.. 2017).
- **Nestátní nezisková organizace Šance pro tebe** realizuje sociální a podpůrné služby lidem ohroženým nepříznivou sociální situací. Ohroženým rodinám nabízí sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní program pro rodiny ohroženými

sociálním vyloučením, s problémy se zadlužením, s nevyhovujícími bytovými podmínkami, nezaměstnaností, výchovnými problémy u dětí apod. a také službu Sanace rodiny s dětmi, jejichž vývoj je ohrožen. Služba nabízí rodinám pomoc při zvládnání těžkých i běžných situací. Cílem služby je podporovat klienty v samostatnosti a k rozvíjení vlastních schopností. Práce v rodině je podmíněna souhlasem rodiny a vědomím OSPOD (Šance pro Tebe, 2017).

4 Azylový dům pro ženy a matky s dětmi

V životě osamělé matky s dětmi může dojít k nesčetnému množství situací, kdy prožívá těžké období s problémy a neví jak si s nimi poradit, či dál v životě fungovat. V případě, že se jí nedostává jí pomoci od její rodiny a následně ztratí střechu nad hlavou, se může obrátit na službu tzv. Azylového domu pro ženy a matky s dětmi. Dané zařízení není však pouhé útočiště či ubytovna pro osoby bez přístřeší, žena se zde rozhoduje za pomoci sociálního poradenství, jak se s danou situací nejlépe vyrovnat a uspět v životě. Nejlepším výsledkem práce azylových domů pro matky s dětmi se stává úplné začlenění rodiny do společnosti, kdy je matka schopná zdárné výchovy svých dětí, zvládá život v běžné společnosti, případně založí funkční rodinu. Čtvrtá kapitola práce se zabývá problematikou azylových domů pro ženy a matky s dětmi. Pro dítě odchod do azylového domu představuje spoustu stresujících změn. Dítě se musí vyrovnat se ztrátou domova a úplnou rodinou s možným rizikem vzniku problémového chování. Tato kapitola ve své druhé části odkryje práci Centra pro děti při Azylovém domě ve Vysokém Mýtě, které se snaží tyto děti všestranně rozvíjet, podpořit je ve vhodném sociálním začlenění čiv budování pozitivních sociálních vazeb.

4.1 Azylový dům jako pomoc při řešení náročné životní situace

S definicí azylového bydlení se setkáváme v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. V rámci této úpravy jsou charakterizovány jako domy „poskytující pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.“ Službu zákon řadí pod služby tzv. sociální prevence, které usilují o předcházení sociálního vyloučení osob, pomáhají při zvládnání tíživé situace a chrání společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Posláním a hlavním cílem práce v azylových domech se tedy stává:

- **Poskytnutí přechodného ubytování** matkám s dětmi nebo těhotným ženám v obtížné životní situaci, kterou nedokážou samy řešit.
- **Vytvořit pro tyto matky domov** a zajistit jim bezproblémové bydlení zahrnující vlastní soukromí, zachování klidu, ochrany osobnosti matky a její důstojnosti.
- **Zabezpečení sociálního poradenství** v rámci pobytu matky a dětí zaměřeného především na posílení vztahu mezi matkou a dítětem, pomoc, podporu a provázení matky při péči a výchově dítěte, osvojování hygienických návyků, péče o domácnost, hospodaření s financemi nebo vedení matky ke společenskému soužití, případném zisku žádoucích hodnot života (Šauerová, 2011).

Služba azylových domů podle § 22 Vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, obsahuje tyto základní činnosti:

- **poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy** kdy matky s dětmi mají v azylových domech k dispozici kuchyň s nádobím, vařičem a lednicí, kde mají možnost přípravy jídla.
- **poskytnutí ubytování** po dobu nepřevyšující 1 rok celodenně a nepřetržitě. Azylový dům matkám vytváří podmínky pro zajištění hygieny a úklidu např. praní, žehlení, výměny ložního prádla.
- **pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí** je zajišťována sociálními pracovníky ve spolupráci s dalšími odbornými pracovišti se zaměřením především na zprostředkování zaměstnání nebo školského zařízení pro děti, řešení bytových potřeb, vyřizování výživného, zajišťování příjmů stanovených zákonem apod.

Matky s dětmi jsou do zařízení přijímány na základě smlouvy o poskytnutí služby. Za tuto službu hradí úplatu za den za matku i dítě v maximální výši 130 Kč, v případě rodiny s nezletilými dětmi úhrada činí 100 Kč dospělá osoba a 70 Kč denně za dítě (Vyhláška č. 505/2006 Sb.)

Do azylového domu pro matky s dětmi se nejčastěji přichází osamělá matka nacházející se v obtížné situaci, kterou sama není schopná řešit, a nedostává se jí pomoci od její rodiny. Tyto matky čteně vyrůstaly v nefunkčním rodinném zázemí a nezískaly dostatek zkušenosti ke zvládnutí samostatného života, případně se staly obětí domácího násilí. Další poměrně

velkou skupinu klientek azylových domů tvoří romské matky pocházející většinou ze sociálně slabých poměrů s nízkými příjmy, často žijí pod hranicí životního minima s nedostatečným vzděláním, které nebývá v jejich očích důležité. Ženy následkem této skutečnosti obtížně hledají zaměstnání, což směřuje k následným finančním problémům (Šauerová, 2011).

Situace, v nichž se setkáváme s podobnými potížemi jako matky přicházející do azylových domů, jež vyžadují změnu pro následné fungování nebo vývoj označujeme jako tzv. problémové. Člověk danou situaci nedokáže zdárně bez pomoci vyřešit prostředky, které má momentálně k dispozici, anebo jí vyhodnotí jako ohrožující, neznámou či nesrozumitelnou. Řešení každé problémové situace by mělo obsahovat „analýzu podmínek řešení, hledání prostředků a postupů řešení i volbu kritérií dílčích postupů a cíle řešení.“ (Řezáč, 1998, s. 155)

Rozhodnutí odejít s dětmi do některého azylového domu je pro ženu odvážný krok, k němuž obvykle dojde zpravidla až po dlouhém období, ve kterém prožívala domácího násilí či jiné nepříznivé sociální situace spojené se ztrátou bydlení. To, že dokázala první obtížný krok pro řešení její tíživé životní situace, ovšem zdaleka neznamena, že má vyhráno. Odchodem do azylového domu se ženě otevírají nové možnosti a naděje na lepší život, tento proces změn je však velice bolestný a komplikovaný. Matka s příchodem do azylového domu získává možnost odborné pomoci a podpory, naději na nový život pro sebe i své děti a tak může pociťovat krátkodobou úlevu a radost, které ale vlivem přetrvávající nevyřešené tíživé situace se brzy rozplyne. Vyrovnat se skutečností rozpadu do té doby vybudované rodiny a ztráty představy o jejím radostném fungování s následným pobytem v azylovém domě je pro matku i dítě velice obtížné a frustrující (Wünschová, 2009).

Frustrační situace je dle Řezáče (1998) právě taková, která znemožňuje dosažení vytyčeného cíle, přičemž každá žena jí prožívá zcela individuálně v závislosti na tzv. „frustrační toleranci označující míru odolnosti vůči daným situacím.

Žena příchodem do azylového zařízení může bolestně vzpomínat a přemýšlet nad skutečností špatného výběru partnera k založení rodiny, přichází o svůj domov, který s vlastní rodinou budovala a kde všichni bezpečně mohli opustit náročné společenské role, sdílet své prožitky, řešit svoje těžkosti či plánovat otevřenou budoucnost. Domov je rovněž místem pro výchovu dětí a společné setkávání (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Žena rovněž příchodem do azylového domu ztrácí kontakt se známým prostředím a přáteli, tedy i posledními zbývajících jistotami života, věcí a lidí, které zná, a k nimž měla citový vztah. Namísto života v harmonické rodině přichází osamělá do neznámého prostředí, mezi nové lidi, se kterými se musí naučit žít, vycházet a dodržovat pravidla zařízení. Další obtíží se stává realita, kdy, žena zpravidla z domova odchází zadlužená, bez trvalého zaměstnání. Má-li obstát v azylovém domě, „musí se učit být samostatná, rozhodovat sama, naučit se stanovovat hranice uvnitř sebe i navenek, brát ohled na své potřeby a potřeby ostatních obyvatelů domu, vytvořit si nové sociální kontakty apod. To vše je velmi obtížný proces, žena potřebuje podporu pracovníků i lidí ve svém okolí.“ (Wünschová, 2009, s. 68 - 69).

4.2 Azylové domy pro matky dětmi (v Pardubickém kraji)

Pardubický kraj poskytuje účelové dotace celkem sedmi poskytovatelům sociálních služeb, provozujících devět azylových domů. Aktuálně v letech 2016 až 2018 na tato zařízení získává evropské dotace v rámci tříletého programu na služby sociální prevence. Za dané období budou podpořeny azylové domy částkou téměř 65 milionů korun. Do projektu s názvem „Rozvoj sociálních služeb v Pardubickém kraji“ realizovaného v rámci Operačního programu Zaměstnanost jsou zapojeny následující poskytovatelé sociální služby Azylových domů pro ženy a matky s dětmi:

- **Azylový dům v Chrudimi** sloužící osobám od 18 do 26 let, které opouští dětský domov, obětmi domácího násilí nebo dysfunkčním rodinám s nezletilými dětmi. Posláním zařízení je poskytovat podporu těmto osobám, aby došlo ke zvýšení jejich soběstačnosti a možnosti uplatnění v samostatném životě.
- **Náš domov Koclířov** provozuje azylový dům pro rodiny s dětmi Most naděje. Vyhledávají ho lidé z důvodů finančních problémů a nevhodných podmínek pro výchovu dětí. Individuálním přístupem pracovníci u každé rodiny směřují k jejich postupnému začlenění do života společnosti, motivují k samostatnosti a odpovědnosti.
- **Cema Žamberk** provozuje Azylový dům na Skalách pro ženy a matky s dětmi a napomáhá jim při neshodě v rodině, či ohrožení a při zajištění základních životních potřeb se zaměřením na pomoci běžný způsob života do budoucna.
- Obecně prospěšná společnost **DLAŇ ŽIVOTU** provozuje Azylový dům pro těhotné ženy v tísní v Hamrech u Hlinska. Služba je poskytována těhotným ženám od 18 let

věku a matkám s těmi do 7 let. Matky přicházejí především z nefunkčních rodin. Sociální služba podporuje jejich mateřské a rodičovské kompetence.

- **Oblastní spolek Českého červeného kříže** provozuje azylový dům pro matky s dětmi ve Svitavech. Provoz tohoto zařízení umožňuje ženám žít v klidném prostředí, udržovat kontakty s rodinou a blízkými lidmi, chodit do práce a do školy s hlavním cílem pomoci jim při řešení nepříznivé sociální situace spojené se ztrátou bydlení, zaměstnání a nedostatkem financí.
- **SKP – CENTRUM** zajišťuje Azylový dům pro matky s dětmi v Pardubicích a Azylový dům pro matky s dětmi ve Vysokém Mýtě. Využívají je ženy nebo matky s nezletilými dětmi bez přístřeší, kterým služba pomáhá se zapojením do běžného života a se snížením rizika společenského vyloučení (Parlamentní listy, 2017)

4.2.1 Azylový dům pro ženy a matky dětmi Vysoké Mýto

Azylový dům pro ženy a matky dětmi ve Vysokém Mýtě provozuje organizace SKP-CENTRUM, o.p.s., jejichž posláním je pomáhat vstát osobám v tísní a osobám ohroženým sociálním vyloučením. Byla založena v roce 1992 a v současné době je největším poskytovatelem sociálních služeb v Pardubickém kraji registrovaných dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě poskytuje ubytování, pomoc a podporu ženám a matkám s dětmi v nepříznivé životní situaci na dobu nezbytně nutnou, zpravidla nepřekračující jeden rok. Dané cílové skupině pomáhá se zapojením do běžného života a se snížením rizika sociálního vyloučení. Mezi základní cíle zařízení patří:

- poskytnutí podmínek pro zajištění základních životních potřeb uživatelky,
- motivace uživatelky k aktivnímu přístupu při řešení nepříznivé životní situace,
- podpora a rozvíjení individuální schopnosti a dovednosti uživatelky potřebných pro začlenění do běžné společnosti,
- informovat veřejnost o azylovém domě a problematice lidí bez přístřeší (SKP-CENTRUM, o.p.s. – Azylový dům pro ženy Vysoké Mýto, 2017).

Azylový dům poskytuje ženám a matkám s dětmi ubytování po dobu zpravidla nepřevyšující 1 rok, pomoc při zajištění stravy a při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (vyřizování běžných záležitostí vyplývajících z individuálních plánů, zprostředkování kontaktů s lékaři, školou, sociální odbory, úřad práce, soud atd., podporu při výchově dětí, při vedení domácnosti, při hospodaření s finančními prostředky, pomoc při hledání návazného bydlení, zaměstnání atd.)

Každá žena přicházející do azylového domu, má svůj vlastní životní příběh, který je respektován při řešení jejich problémů. Pracovníci respektují práva a svobodné rozhodnutí všech žen, každou z nich vedou k aktivnímu a samostatnému přístupu při řešení její nepříznivé situace. Všechny ženy mají rovněž právo na své soukromí a ochranu osobních údajů. Pracovníci dbají na to, aby uživatelkám toto právo zajistili.

Azylový dům se nachází ve druhém podlaží budově vysokomýtského Centra sociálních služeb. Kapacita zařízení je dvacet lůžek ve čtyřech dvoupokojových bytových jednotkách, k pobytu v azylovém domě může být přijata matka s maximálně čtyřmi dětmi. Součástí zařízení je kancelář pracovníků služby sloužící především ke kontaktu s uživatelkami služby. Na stejném patře se nachází i Centrum pro děti, které souží ke spolupráci s uživatelkami při výchově a vzdělávání dětí (SKP-CENTRUM, o.p.s. – Azylový dům pro ženy Vysoké Mýto, 2017).

4.3 Centrum pro děti při Azylovém domě

Centrum pro děti (dále CD) je určeno dětem ve věku od tří let a jejich matkám, které se ocitly v těžké životní situaci a aktuálně využívají službu Azylového domu pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě. Jedná se o samostatný projekt s hlavním zaměřením na spolupráci matek při výchově a vzdělávání jejich dětí pod vedením odborného pracovníka. Centrum pro děti, se zaměřuje především na děti ze sociálně slabých rodin, zpravidla z neúplných rodin, z rodin s dlouhodobými finančními problémy, často zažívajících domácí násilí, dříve žijících ve vyloučených lokalitách, s kriminalitou v rodině, sklony k násilnému řešení konfliktů, zanedbanou výchovou, problémy ve školní docházce, či bez jakéhokoliv předškolního vzdělávání. Děti mají opožděný vývoj, špatný školní prospěch, problémy v chování, uvolněné morální hodnoty, bývají zatížené traumatem nebo hyperaktivitou, mezi vrstevníky znevýhodněné způsobem života rodiny, ztrátou domova či rozchodem rodičů.

Hlavní cíle Centra pro děti v ADŽ VM:

- podpora vztahu matka – dítě,
- posilování rodičovských kompetencí,
- poskytování pomoci při řešení obtíží dětí ve škole a při přípravě na vyučování nebo při výchovných obtížích,
- obnovení vnitřní síly matek vedoucí k získání sebejistoty při péči o své děti,
- ukázání cest, jak lze s dětmi výchovně pracovat, včetně smysluplného a tvořivého trávení volného času, her, apod. Neklade si za cíl změnit chování všech matek, ale nabídnout varianty řešení těm, které jsou otevřené k nové cestě, jen zatím nevědí jak,
- spolupráce s okolními organizacemi a institucemi týkající se návazné výchovy a vzdělávání dětí,
- analýza vzdělávacích, kulturních a sportovních možností v daném regionu s cílem zvýšení zájmu rodičů (matek) o volnočasové aktivity dětí a navázání užší spolupráce s nimi.

V rámci rozvoje dítěte si CD klade za cíl:

- rozvíjet u dětí schopnost komunikace mezi sebou i mezi okolím,
- vytvářet dětem takové podmínky, které jim umožní rozvíjet sebe sama, své zájmy a potřeby, sebedůvěru a sebevědomí v rámci pozitivního oceňování nejen za úspěch dítěte, ale také za snahu,
- vést děti k osobní samostatnosti,
- rozvíjet pohybové schopnosti, dovednosti a jemnou motoriku dítěte,
- vytvářet dítěti takové prostředí, ve kterém získá dostatek zkušeností, které dokáže uplatnit v praktických situacích a v dalším učení,
- vytvářet dostatek různých situací a možností, aby se dokázalo vyjádřit a sdělit své prožitky a pocity různými prostředky (komunikace, výtvarné činnosti, hudební činnosti, dramatické činnosti apod.),
- vést děti k toleranci vůči ostatním, jejich odlišnostem a jedinečným a k porozumění smyslu pravidel.

Všechny aktivity a činnosti s dětmi v centru se uskutečňují přirozenou hravou formou s obsazením prvků tvořivosti a prožitkového učení. Hlavními metodami je hra, rozhovor,

vysvětlování, pochvala, naslouchání, názorný příklad, opakování apod. (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

4.4 Metodika pedagogické práce v Centru pro děti

Činnosti s dětmi v Centru pro děti jsou cílevědomě plánovány ve vyváženém poměru spontánních a řízených aktivit, který odpovídá věku, potřebám a možnostem dětí. CD nabízí rovněž specifickou formu práce, a to didakticky zacílenou činnost, která je pedagogem přímo nebo nepřímo motivovaná s přímým zastoupením spontánního i záměrného učení. Daná forma práce je založena na aktivní účasti dítěte, využívá zejména prožitkového a interaktivního učení. Nezbytnou součástí práce pedagoga v CD, je tvořivá improvizace, pružné a citlivé reagování na okamžitou situaci. To poskytuje dítěti srozumitelnou praktickou ukázkou životních souvislostí, učí dítě vnímat spojitosti a napomáhá umocňovat jeho zážitky, což zvyšuje přirozenou účinnost vzdělávání.

Veškeré popsané pedagogické práce a činnosti s dětmi předškolního a školního věku jsou vykonávány ve spolupráci s matkami dětí, příp. s jiným zákonným zástupcem, který s dítětem žije v azylovém domě. Při spolupráci je kladen důraz na aktivitu matek při práci s dětmi, na jejich zájem o činnosti vykonávané s dětmi v CD a na konzultacích s pedagogickým pracovníkem, týkající se výchovy svých dětí, případně i na svém osobnostním růstu ve vztahu k dítěti i sama k sobě (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

4.4.1 Práce s dětmi předškolního a školního věku

Program činností v CD respektuje rámcové cíle předškolního vzdělávání. Vede děti k tomu, aby získaly v rozsahu svých osobních předpokladů věku přiměřenou fyzickou, psychickou i sociální samostatnost a základy důležité pro jeho další rozvoj, učení, život a vzdělávání. Při práci s dětmi jsou dodržovány všechny pedagogické zásady, konkrétně se jedná o zásadu přiměřenosti, poslušnosti z hlediska tematické i logické návaznosti, vhodného střídání činností, střídání práce individuální a skupinové.

Mezi hlavní cíle práce s dětmi předškolního věku v CD patří získání osobní samostatnosti, schopnosti včlenit se do skupiny vrstevníků, ve které dítě dovede být svébytnou osobností, rozvíjení dítěte v oblasti učení, osvojení si základů hodnot, na nichž je založena společnost.

Centrum pro děti respektuje obsah rámcového programu pro předškolní vzdělávání, který je tvořen 5 oblastmi, přičemž každá z nich má své specifické cíle:

- *Biologická (Dítě a jeho tělo)*

Specifické cíle oblasti: uvědomění si vlastního těla, rozvoj pohybových dovedností v oblasti, ovládnání pohybového aparátu a tělesných funkcí, rozvoj a užívání všech smyslů, rozvoj psychické stránky dítěte, osvojení si věku přiměřených praktických dovedností, poznatků o těle, zdraví apod. (prakticky se pedagog zaměřuje u dětí např. na sebeobsluhu, získávání hygienických návyků, správné stolování, samostatnost při oblékání...)

- *Psychologická (Dítě a jeho psychika)*

Specifické cíle: v rámci podoblasti s názvem Jazyk a řeč se jedná o rozvoj řečových schopností, jazykových a komunikativních dovedností, osvojení dovedností, které předcházejí čtení i psaní. V podoblasti Poznávacích schopností, myšlení, představivost a fantazie se CD zaměřuje na rozvoj tvořivosti, posilování přirozeného poznávání a vytváření pozitivního vztahu k učení. V poslední podoblasti s názvem Sebepojetí, city, vůle usiluje o rozvoj pozitivních citů dítěte ve vztahu k sobě nebo rozvoj schopnosti vytvářet a rozvíjet citové vztahy k okolí (prakticky se pedagog u dětí zaměřuje v této oblasti na rozvoj slovní zásoby, péči o zřetelnost řeči, seznamování se společenským prostředím, lidmi a jejich prací, přírodou, prostorovou představivost apod.)

- *Interpersonální (Dítě a ten druhý)*

Specifické cíle oblasti: rozvoj schopností a dovedností důležitých pro navazování a rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem, posilování prosociálního chování ve vztahu k druhému, vytváření prosociálních postojů k druhému, ochrana osobního soukromí a bezpečí ve vztazích s druhými dětmi i dospělými (prakticky se pedagog zaměřuje u dětí na utváření a upevňování etických zásad a návyků, výchovou dítěte).

- *Sociálně kulturní (Dítě a společnost)*

Specifické cíle oblasti: rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností dítěte, vytvoření povědomí o mezilidských a morálních hodnotách, rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí a rozvoj kulturně estetických dovedností

(prakticky se pedagog zaměřuje při práci s dětmi na činnosti hudební, hudebně – pohybové, literární, výtvarné).

- *Environmentální (Dítě a svět)*

Specifické cíle oblasti: vytváření vztahu k místu a prostředí, ve kterém dítě žije, osvojování jednoduchých poznatků o světě a životě, osvojení dovedností potřebných k vykonávání jednoduchých činností v péči o okolí a k spoluvytváření zdravého a bezpečného prostředí (prakticky se pedagog zaměřuje u dětí na zdravou výživu, vedení k udržování pořádku, práci s technickým materiálem a přírodninami, pravidla slušného chování apod.) (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

V Centru pro děti pedagog při práci s dětmi školního věku respektuje výchovně vzdělávací strategie vyplývající ze školních vzdělávacích programů a podporujeme následující kompetence:

- *Kompetence komunikativní*

Pedagog v rámci praktické realizace dané kompetence vede dítě k užívání vhodného tónu a zbarvení hlasu, řeči těla, k vhodné komunikaci s vrstevníky i s dospělými, k formulování dotazů jak mezi dětmi, tak směrem k dospělým, k využití dialogu a diskuze apod.

- *Kompetence k učení*

Dítě je podporováno k chápání učení jako uvědomělého procesu, pedagog spolupracuje s matkou při tvorbě zdravého denního rytmu, vede dítě k organizaci času ve výuce i mimo ni, uvědomění si důležitosti vzdělávání pro život apod.

- *Kompetence pracovní*

Zahrnuje provázení dítěte v duchu využívání volnočasových aktivit dle svých zájmů, uvědomění si důležitosti budoucího pracovního zaměření, organizaci pracoviště (herny, stolu), udržování pořádku apod.

- *Kompetence občanské*

V CD je dítě vedeno k respektování individuálních odlišností při současném dodržování pravidel slušného chování, orientaci v mezilidských vztazích, negativnímu postoji k fyzickému a psychickému násilí.

- *Kompetence sociální a personální*

Při práci s dítětem je kladen důraz na podporu přátelských vztahů, zažití úspěchu, pochvaly, podporu partnerského vztahu s dospělým, založeným na důvěře, respekt k sobě samému i k ostatním, podporu pobytu v prostředí mimo azylový dům apod.

- *Kompetence k řešení problémů*

V rámci poslední kompetence pedagog posiluje u dítěte schopnost řešení problémů – školních i osobních, zamýšlí se nad příčinami problémů, podpora schopnosti sebereflexe a uvědomění si různých možností řešení se zaměřením na volbu správného řešení.

Při práci s dětmi školního věku v Centru pro děti je, v případě potřeby, považováno za důležité aktivně spolupracovat se školou, spolupracovat se širším okolím dítěte, s rodiči dítěte, příp. s dalšími organizacemi zabývajícími se péčí o děti (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

4.4.2 Práce s matkami a dětmi

Veškeré pedagogické práce a činnosti s dětmi předškolního a školního věku jsou vykonávány ve spolupráci s matkami dětí, případně s jiným zákonným zástupcem, který s dítětem žije v azylovém domě. Při spolupráci je v Centru pro děti kladen důraz na aktivitu matek při práci s dětmi, na jejich zájem o činnosti vykonávané s dětmi a na konzultacích s pedagogickým pracovníkem, týkající se výchovy svých dětí, případně i na svém osobnostním růstu ve vztahu k dítěti i sama k sobě.

Ve vztahu matky a dítěte CD rozvíjí pomocí individuální práce s matkou a dítětem následující kompetence:

1) Kompetence k výchově dětí

- Vedení matky k uvědomění si, že výchova dítěte je velmi dlouhodobý, cílevědomý proces, který nelze opomíjet, jedná se o investici do budoucnosti dítěte, k umění uvědomění si chyb ve výchově, využití pozitivní motivace k nápravě.
- Vedení k přiměřenosti výchovy a důslednosti při výchově dítěte. – nepřenášení příliš velké zodpovědnosti na dítě a naopak neponechávání dítěte zcela bez hranic, vedení k umění přiměřenosti svých požadavků na dítě.
- Podpora matky k umění být pro dítě správným vzorem – vyvarovat se chyb, které matka dělá, a které mohou mít vliv na výchovu dítěte (nesprávný vzor).

- Posilování přiměřené a pozitivní komunikace s dítětem, jeho motivace – bez nadávek, vulgarit, nepřiměřeného trestání, nepřiměřeného přenášení zodpovědnosti, využívání pochvaly, pomazlení, vyzdvižení schopností dítěte, odměna.
- Komunikace o problémech dětí, o jejich světě.
- Vyhledávání odborné pomoci (lékař, školní psycholog, pedagogicko-psychologická poradna atp.)

2) Kompetence ke vzdělávání dětí

- Uvědomění si, že vzdělání je jedna z nejdůležitějších investic do budoucnosti dítěte.
- Aktivní vedení matky k pravidelné školní docházce – neponechávat děti bezdůvodně doma.
- Uvědomění si, že z dlouhodobého hlediska je nežádoucí opomíjet špatný prospěch dítěte.
- Snaha hledat příčiny špatného prospěchu, vhodná motivace ke snaze o nápravu při vzdělávacím procesu dítěte.
- Rozvíjení uvědomění si varovných signálů, které předcházejí špatnému prospěchu dítěte.
- Naučení se pravidelnosti při každodenní kontrole školních potřeb dítěte – školní pomůcky, rozvrh na každý den, domácí úkoly, kontrola sešitů a zápisníku dítěte.
- Pravidelná komunikace s učitelem ve škole – docházení na třídní schůzky, aktivita při řešení školních problémů.
- Aktivní přístup při řešení vzdělávacích problémů dítěte, aktivní spolupráce s pedagogem CD.
- Vyhledávání odborné pomoci – školní psycholog, pedagogicko – psychologická poradna.

3) Trávení volného času s dítětem

- Uvědomění si důležitosti vhodného trávení volného času dítěte – nevhodné party, příp. ponechávání malých dětí samotných (venku či doma), bez dozoru dospělého.
- Motivace k využití kroužků ve škole či v jiných zájmových institucích, k fyzické aktivitě s dětmi – hřiště, procházky nebo k duševní aktivitě s dětmi – čtení, hry, vyprávění (nejen sledování TV).

- Naučit se využívat nízkonákladových aktivit s dětmi (nejen v azylovém domě, ale i ve městě nebo v dosahu města).

4) Osobnostní rozvoj

- Vedení k rozpoznání a uvědomění si případných chyb rodičů ve výchově, k uvědomění si zakořeněných nesprávných vzorců, které matky přejaly z primární rodiny, a které samy nadále používají ve výchově svých vlastních dětí.
- Hledání příčin selhávání ve výchově dětí a zároveň i vhodná motivace ke snaze o možnou nápravu – nedostatek vlastní trpělivosti, nedostatek osobní sebekázně, důslednosti, plánování, příp. i pocit celkového osobního selhání.
- Systematické předávání přiměřených informací o výchovném procesu, předávání vhodných postupů při vzdělávání dětí neformální cestou individuálního nebo skupinového rozhovoru.

Při práci s dětmi a matkami v Centru pro děti vychází z přesvědčení, že dítě nejlépe prospívá ve své vlastní rodině, v našem případě s matkou, pokud tedy vážně neohrožuje vývoj a zdraví dítěte. Pedagogická pracovnice pro děti zde proto uplatňuje všechny možnosti, jak podpořit matku, aby dítě mohlo do budoucna zůstat se svojí rodinou. Nastavení prvotní spolupráce s matkou vychází z individuálního plánu sestaveného klíčovým sociálním pracovníkem. Veškeré činnosti Centra pro děti, jejich rozsah a obsah, jsou plánovány v závislosti na potřebách dětí a jejich matek, tj. vycházejí z individuálních plánů matek, které pro pedagogickou a výchovnou práci sestavuje samostatně pracovník v Centru pro děti a spolupráci s matkou průběžně hodnotí (dle potřeby, ale min. jeden krát za dva měsíce). Při spolupráci je kladen důraz na aktivitu matek při práci s dětmi, na jejich zájem o činnosti vykonávané s dětmi a na konzultacích s pracovníkem v Centru pro děti týkající se výchovy dětí, příp. i na jejich osobnostní růst ve vztahu k dítěti/dětem i sama k sobě (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

4.5 Provozní doba a charakter činností v Centru pro děti

Provozní doba CD je každý týden od pondělí do čtvrtka a zahrnuje dopolední a odpolední provoz. Dopolední provoz je určen pro individuální práci s předškolními dětmi ve věku 3 – 6 let, a jejich matkami, zpravidla jednou až dvakrát týdně, v případě, že dítě nenavštěvuje předškolní zařízení. Odpolední provoz slouží pro přípravu dětí do školy s jejich matkami a pro skupinovou nebo individuální práci se školními i předškolními dětmi a s jejich matkami

zpravidla jednou až čtyřikrát týdně. Dopolední i odpolední provoz CD zahrnuje také konzultace s matkou, které probíhají dle potřeby a domluvy zpravidla jednou za měsíc.

Výjimkou je prázdninová provozní doba CD, ta se liší od provozní doby během školního roku v následujících bodech: Během prázdninové provozní doby se scházejí předškolní a školní děti s matkami společně čtyřikrát týdně v dopoledních hodinách. Matky děti přivádí a minimálně dvakrát týdně se zúčastní alespoň jednu hodinu se svými dětmi předškolního i školního věku v CD prázdninového zážitkového programu. Program v CD je během prázdnin zaměřen na volnočasové vyžití dětí, hry, oblíbené činnosti dětí a matek (vaření, výtvarné dílny) a vzájemné poznávání (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

Centrum pro děti při své práci vychází z tzv. „Celoročního tematického plánu skupinových aktivit a individuální práce s matkou a dítětem“ vždy pro konkrétní školní rok.

Daný tematický plán skupinových odpoledních aktivit a individuální práce s matkou a dítětem je určen pro všechny děti od tří let a jejich matky, které jsou ubytované v Azylovém domě pro matky s dětmi ve Vysokém Mýtě a jsou přihlášeny v Centru pro děti. Skupinové odpolední aktivity a individuální práce s matkou a dítětem probíhají vždy zpravidla dvakrát týdně v Centru pro děti. Vyvrcholením měsíčního tématu je ve vybraných měsících společná návštěva kulturní či společenské akce pro děti a jejich maminky, kterou pořádá město pro veřejnost či samotný Azylový dům pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě.

Motivační název tematického plánu zní: „Jaro, léto, podzim, zima, aneb v Centru to je vždycky prima“ a je rozčleněn do čtyř základních bloků, které korespondují se čtyřmi ročními obdobími:

- Jarní období (témata: První pozdravy jara, Velikonoční zvyky a obyčeje, Jedeme na výlet – doprava, chování na ulici, Den matek, S mamkou je mi dobře, mezilidské vztahy...),
- Letní období (Letní radovánky, Děti, slavíme svůj svátek, Těšíme se na prázdniny, První pomoc v přírodě, Námořnické prázdniny v CD),
- Podzimní období (Co nám přináší podzim, Já a moji kamarádi v MŠ/ZŠ, Místo, kde žijeme, tvoříme z přírodnin, strašila a Halloween, pouštění draků...),
- Zimní období (přijde k nám Mikuláš, my se čerta nebojíme, Těšíme se na Vánoce, dopis Ježíškovi, Zima kraluje, Masopustní období, Karnevalový rej masek...).

Nabízené činnosti by měly být zárukou vnitřní motivace dítěte a jejich matek, je potřeba, aby umožňovaly dítěti a matkám být aktivní, aby společně matka a dítě uplatňovaly vlastní názory a připomínky, vnášely své nápady. Důležité je rozvržení pracovní náplně, přístup k jednotlivým maminkám a jejich dětem a umění vzbudit zájem o činnost (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

5 Speciálně pedagogická podpora matek v azylovém domě v praxi

V Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi se stává zásadním poskytnout ubytování, pomoc a podporu v nepříznivé životní situaci nejen matkám, ale i jejich dětem. Daný cíl by se jistě stal obtížněji splnitelný bez přítomnosti služby Centra pro děti, které funguje při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě. Centrum pro děti v rámci svého působení pomáhá matkám a jejich dětem překlenout složité životní období. Nabízí služby preventivního charakteru s hlavním zaměřením na rozvoj rodičovských kompetencí, posílení osobnosti dítěte ve spolupráci s matkou nebo podporou matky při řešení problémů s výchovou a vzděláváním jejich dětí.

5.1 Cíl výzkumného šetření

Praktická část diplomové práce je zaměřena na vyhodnocení samotné práce s matkami a jejich dětmi v rámci probíhajícího projektu Centra pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi, které zahájilo svoji činnost v roce 2016 ve městě Vysoké Mýto. Zabývá se především otázkami vztahu mezi matkou a dítětem, dále pak rozvojem dovedností matky potřebných pro péči o své dítě/děti a rodičovskými kompetencemi. Cílem výzkumného šetření je objektivně zhodnotit rodičovské kompetence a rodičovskou kapacitu v rámci záznamu přímé (maximálně roční) práce s matkou a dítětem v Centru pro děti. Při daném kvalitativním šetření byla použita jako stěžejní technika pozorování matky a jejich dětí při jednotlivých setkávání v Centru pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě, kde je matka s dětmi zpravidla na dobu nepřekračující jeden rok ubytována.

Pro účely výzkumného šetření byly stanoveny následující výzkumné otázky (VO):

VO1: Jaký je vztah mezi kapacitou matky pečovat o své dítě/děti a její (motivací) snahou o zlepšení vztahu s nimi prostřednictvím vzájemné interakce či společných aktivit?

VO2: Podařilo se matkám prokazatelně dosáhnout zlepšení alespoň u dvou z podpořených rodičovských kompetencí na základě spolupráce s pedagogickým pracovníkem v Centru pro děti při azylovém domě?

VO3: V jakých oblastech se matkám nejčteněji podařilo dosáhnout zlepšení rodičovských kompetencí?

5.2 Metodologie výzkumu

Pro účely výzkumného šetření jsem byl vybrán kvalitativní přístup s využitím kvalitativních technik, konkrétně pozorování, interview a analýza dokumentů. V rámci všech vybraných metod jsem se zaměřila na čtyři uživatelky – matky s dětmi Azylového domů pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě, navštěvující po celou dobu pobytu službu Centra pro děti, a to minimálně šest měsíců kalendářního roku. V Centru pro děti již druhým rokem pracuji jako pedagogický pracovník, z toho důvodu jsem zvolila danou cílovou skupinu, protože jsem zde měla možnost být v přirozeném prostředí matek a jejich dětí a pracovat s nimi na rozvíjení rodičovských kompetencí, kapacity a případném zlepšení jejich vzájemného vztahu.

Hlavními znaky kvalitativního výzkumu jsou dle Gavory (2000, s. 142) „dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis. Pozorovatel zaznamenává skoro všechno, co se v daném prostředí odehraje.“ A dále uvádí, že během pozorování nebo brzy po něm si píše poznámky, ze kterých dále skládá celkový obraz o zkoumaném prostředí. Přitom se snaží vysvětlovat jevy očima zkoumaných osob, mezi kterými si všímá rozdílů a zjišťuje, zda existují rozdíly v tom, jak se ony dívají na danou věc. Oba tyto pohledy autora jsem v rámci svého výzkumu využila a snažila jsem se o získání celistvého obrazu na práci matky s dítětem při souběžně probíhající zjišťování odlišností. Skutil (2011) ve své publikaci uvádí, že kvalitativní výzkum nemá na začátku podrobně a přesně předepsaný projekt. Na začátku se stanoví rámcový výzkumný projekt a ten se v průběhu výzkumu upřesňuje vlivem proměny zkoumaných lidí a situací v jejich přirozeném prostředí. I přes tuto skutečnost je ale stále potřebné sledovat stanovený cíl výzkumu, aby se nejednalo o nekontrolovanou aktivitu.

5.2.1 Metoda pozorování

Typickými metodami kvalitativního výzkumu jsou nestrukturované pozorování, mezi kterými je velice významné participační pozorování, jež bylo v práci využito.

U tzv. nestrukturovaného pozorování se dle Gavory (2000, s. 149) „nepoužívají předustanovené pozorovací systémy, škály nebo jiné přesné nástroje. Určeny jsou jen konkrétní události, jevy a osoby, které se mají pozorovat. Tento způsob pozorování je velmi pružný a umožňuje přistupovat k realitě novým, nerutinním způsobem. Pomocí takového pozorování se obvykle odhalují nové, nepředpokládané anebo skryté jevy a souvislosti.“ Pozorování v rámci výzkumného šetření bylo rovněž tzv. participační neboli účastnické, kde se výzkumník osobně dlouhodobě zúčastňuje činností pozorovaných osob a je do nich zapojen, případně se na nich sám podílí s hlavním cílem nabytí kvalitní znalosti o zkoumané realitě, chování nebo myšlení pozorovaných osob. Výsledkem je získání lepšího porozumění pozorovaných osob. Skutečnost, kdy participační pozorování je dlouhodobé a výzkumník se ho zúčastňuje na aktivitách pozorovaných osob, umožňuje, že pozorované osoby ztratí zdrženlivost a chovají se přirozeně a otevřeně. V průběhu participačního pozorování si výzkumník nejprve stanoví všeobecné předběžné výzkumné otázky, které v průběhu pozorování upřesňuje. Klíčovým zdrojem výzkumu jsou podrobné zápisky pozorovatele „obsahující popis prostředí, činností i doslovných výroků pozorovaných osob.“ Na konci pozorovacího bloku jsou vytvářeny souhrny z pozorování. Výsledkem celého výzkumu by měla být nová teorie vytvořená zobecněním ze shromážděných dat (Gavora, 2000, str. 155).

V průběhu pozorování jsem pro matky s dětmi byla součástí služby poskytující jim dočasný domov, a proto jsem spontánní chování nebo projevy mohla zúčastněně a zároveň skrytě pozorovat bez narušení jejich denního režimu. Matky se chovaly zcela přirozeně, neměly důvod užívat přetvářky, protože nevěděly, že z důvodu výzkumu sledují jejich rodičovské kompetence a přístup ke svým dětem. Matky jsem po provedení pozorování v rámci závěrečné konzultace seznámila s výsledky pozorování a v průběhu práce s nimi jsem se snažila na všech úskalích nebo nedostacích ve sledovaných oblastech pracovat. Do Centra pro děti docházejí zpravidla matky s dětmi ve věku 3 – 15 let, v tomto věkovém rozmezí byly děti se svými matkami do výzkumného šetření zařazeny dle jejich pobytu v Azylovém domě. Matky jsou přijímány od věku 18 let s jejich nezletilými dětmi.

5.2.2 Metoda interview/rozhovor

Nestrukturované participační pozorování jsem pro větší objektivitu výsledků výzkumu doplnila o výzkumnou metodu s názvem interview neboli rozhovor s matkami před zahájením výzkumného šetření a po jeho ukončení s pevně danými otázkami. Jedná se o ústní dotazník s možností doplnění odpovědi vlastním komentářem respondenta. V interview se užívají

otázky uzavřené, otevřené, polouzavřené nebo škálované. Využila jsem, všech tří typů, nejčastěji polouzavřených, které nabízí mimo pevných alternativ odpovědí i možnost volné odpovědi respondentů a škálované otázky, jež obsahují odstupňované hodnocení jevu (Gavora, 2000).

Metodu interview neboli rozhovoru využíváme tehdy, chceme-li získat informace o názorech, postojích nebo záměrech, či potřebujeme-li se dozvědět, jak respondent rozumí určitému situaci nebo jevu (Ferjenčík in Skutil 2011). Mezi hlavní výhody interview patří skutečnost, že umožňuje volnost a pružnost kladených otázek, přímý kontakt s respondentem s možností vzájemného dovysvětlení otázek, šanci získat důvěrné informace a sledovat přímé reakce respondenta (Skutil, 2011).

Interview s matkami, které byly zapojeny do výzkumného šetření, se zaměřuje ve své vstupní části (před zahájením docházky do Centra pro děti) především na otázky týkající se vztahu matky a dítěte, očekávání, co se týče dané služby, rozpoznání největší potíží matky a jejího dítěte v současné době, potřeby a zájem o docházení do CD. Ve výstupní části interview (po odchodu matky a dítěte z Azylového domu a ukončení docházky do CD) jsem se zaměřila rovněž na ohodnocení vztahu s dítětem, spokojeností se službou CD, stav výchovy o své dítě, či na vyřešené nebo stávající potížemi v životě matky a jejího dítěte. Danou techniku jsem si vybrala, abych mohla nahlédnout a prozkoumat, jak matky vnímají svůj život, své dítě a péči o něho. Odpovědi na tyto otázky by měly upřesnit a doplnit vypořádané výsledky o tom, jaký má matka vztah ke svým dětem, zdali se o ně zajímá a co jí nejvíce v souvislosti s jejími dětmi trápí. Některé otázky rozhovoru, jsou škálované (hodnocení vztahu a pocitů jako ve škole od 1 – 5), jiné jsou ve většině případů polouzavřené a rovněž krátké a jasné, aby matky na ně znaly odpověď či otázce porozuměly.

5.2.3 Obsahová analýza dokumentů

Poslední technika s názvem nekvantitativní obsahová analýza dokumentů, využitá v rámci praktické části práce, nezahrnuje pouze listiny a texty, ale především svědectví, sloužící např. k vysvětlení lidského jednání. Je zaměřená především na hmatatelné výsledky či závěry práce s rodinou či jejími zprávami z minulosti. Výsledkem analýzy bývá rozbor těchto informací a zpráv a jejich správné porozumění. Obsahová analýza dokumentů by měla být nezávislá na osobních názorech a postojích toho, kdo se analýzou zabývá (Gavora, 2000). Analýza dokumentů doplňuje v celém mém kvalitativním výzkumném šetření data nabytá interview

a pozorováním. Dané dokumenty mají svůj původ v minulosti a byla objevena pracovníky organizace původně pro jiný účel, než jaký má tento výzkum.

Tuto metodu jsem upotřebila pro vyhodnocování zpráv o spolupráci uživatelů služby Azylový dům pro ženy a matky s dětmi a pro analýzu textů, v nichž bylo uvedeno, jak se matky o své děti staraly po dobu pobytu v azylovém domě z pohledu sociálního pracovníka.

5.3 Místo a průběh výzkumného šetření

Výzkumné šetření proběhlo v Centru pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě. Azylový dům pro ženy a matky s dětmi není prosté útočiště či sociální služba pro osoby bez přístřeší. Cílová skupina matek s dětmi vyžaduje větší soukromí a péči při řešení své tíživé situace, do které se dostaly a nedovedou si s ní poradit jinak. Nejčteněji se jedná o matky z nižších sociálních vrstev, bez dostatečného vzdělání, z dětských domovů, neúplných rodin, bez zázemí. Nejlepším výsledkem práce azylových domů pro matky s dětmi se může stát plné začlenění rodiny do společnosti, kdy je matka schopná zdárné výchovy svých dětí, zvládá život v běžné společnosti, případně založí funkční rodinu. Azylový dům pro ženy a matky s dětmi Vysoké Mýto, ve kterém bylo šetření realizováno, je blíže popsán v předchozí kapitole. Centrum pro děti při tomto azylovém domě funguje, jako samostatný projekt od roku 2016 a je určeno dětem ve věku od tří let a jejich matkám využívající službu azylového domu. Nabízí individuální a skupinové aktivity posilující odolnost dítěte v rámci adaptace na ztíženou rodinnou situaci, provázení matek z azylového domu a jejich dětí v rámci rozvoje sebevědomí a seberealizace nebo podporu dětem ve zvládnutí domácí přípravy případně v plnění školních povinností. Centrum pro děti se dále zaměřuje na rozvoj rodičovských kompetencí, posílení osobnosti dítěte ve spolupráci s matkou nebo podporou matky při řešení problémů s výchovou dětí. Služba je poskytována za přítomnosti pracovníka v Centru pro děti. Délka poskytované služby nepřevyšuje 1 rok. Bližší informace o službě Centra pro děti jsou uvedeny v předchozí kapitole (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

Průběh výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo zahájeno v lednu 2017, vždy s ohledem nástupu jednotlivých matek do azylového domu. Byly vybrány celkem 4 matky a jejich děti, které souhlasily s uskutečněním rozhovoru a zůstaly ubytovány v zařízení po dobu alespoň deseti měsíců. Zúčastněné, nestrukturované pozorování probíhalo po dobu maximálně dvanácti měsíců

od ledna 2017 do ledna 2018. Následovala obsahová analýza dokumentace matek a jejich dětí v době od února 2018, poté, co matky opustily azylový dům, z důvodu aby byla získána kompletní zpráva o jejich pobytu. Rozhovory s matkami byly uskutečněny vždy při nástupu a odchodu matky z azylového domu. Od února 2018 na základě všech těchto poskytnutých informací došlo k vyhotovení záznamu práce matky s dítětem, hodnocení rodičovských kompetencí, rodičovské kapacity a zpracování posuzovacích škál pro vyhodnocení edukace matek v Centru pro děti.

5.4 Vyhodnocení výzkumného šetření

Pro zdárný vývoj a zdraví dítěte jsou schopnosti matky postarat se o jeho základní potřeby prostřednictvím dostatečné péče nezbytné. Vyhodnocování potřeb dítěte a situace rodiny jistě patří mezi základní metody pro efektivní práci s matkou a dítětem v rámci služby Centra pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi. Vyhodnocení mapuje situaci, objasňuje potřeby dítěte, a to, do jaké míry jsou či nejsou jeho potřeby naplňovány. Jako pedagogický pracovník při práci s matkou a jejím dítětem jsem do dané oblasti zahrнула zhodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity.

Posláním práce v Centru pro děti je prostřednictvím výchovných a vzdělávacích činností s dítětem a matkou zlepšit jejich kompetence pro úspěšné zvládnutí školy, života v rodině i ve společnosti. V rámci nestrukturovaného participačního pozorování, budou uvedené kompetence matky ke vzdělávání a výchově jejich dítěte/děti a případný osobnostní růst matky, který by mohl mít vliv na zlepšení vztahu s dítětem, blíže popsány. Během kvalitativního výzkumu se proto zaměřuji na otázky typu, jak jsou matky schopny komunikovat se svým dítětem, jak rozvíjí jeho sociální chování, zajímají-li se o předškolní nebo školní docházku i o jeho přípravu do školy, jak jsou schopny dítě podpořit v případě problémů, zdali mají zájem o aktivní trávení volného času s dítětem a další. Ve vztahu matky a dítěte rozvíjí Centrum pro děti pomocí individuální práce s matkou a dítětem kompetence k výchově dětí, kompetence ke vzdělávání dětí, trávení volného času s dítětem a osobnostní rozvoj. Všechny tyto kompetence budou v závěru práce vyhodnoceny (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

5.4.1 Oblasti vyhodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity

Tíživé životní situaci matky a dítěte v Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi se skládá z mnoha vzájemně provázaných skutečností a zpráv, které dohromady dávají přesný obraz situace z hlediska naplnění nejlepšího zájmu matky a dítěte. Pozorování kvality vztahu matky a dítěte a jejich vzájemné interakce je kromě výše uvedených charakteristik zaměřeno na kapacitu matek pečovat o dítě v oblastech, které jsou vyhodnocovány prostřednictvím metodického doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci. Konkrétně byla pro naše potřeby vybrána oblast vyhodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity, které budou zjišťovány prostřednictvím nestrukturovaného participačního pozorování při společných aktivitách matky a dítěte v Centru pro děti. Cíle vyhodnocování je zjistit potřeby dítěte a ověřit jejich naplňování, nalézt účelné formy podpory rodiny tam, kde se jí řádně nedostává s následnou tvorbou společného plánu s matkou na řešení dané situace. Konkrétně se jedná o následující oblasti vyhodnocení:

1) Základní péče matky o dítě/děti

Daná oblast zahrnuje zajištění fyziologických potřeb a zdravotní péče dítěti ze strany matky. V rámci interakce s matkou a dítětem jsem se v této oblasti zaměřila na skutečnosti, zdali matka vede dítě ke zdravé výživě, stará se o to, aby dítě mělo čistého a vhodného oblečení nebo o osobní hygienu mladších dětí.

2) Zajištění bezpečnosti dítěte/děti

Ve druhé oblasti jsem pozorovala skutečnost, zdali matka chrání dítě/děti proti fyzickému i psychickému ublížení a proti nebezpečí před kontaktem s nebezpečnými osobami (včetně nebezpečných dětí), které může hrozit doma i mimo domov, včetně míry užívání fyzického či psychického trestání ze strany matky.

3) Citová vřelost k dítěti/dětem

U této oblasti jsem si všímala naplňování emocionálních potřeb dítěte ze strany matky, ujišťování dítěte o jeho vlastní hodnotě. Identifikuji také, zdali dítě dostávalo dítě možnost navázat bezpečnou, stabilní a emoční vazbu s pro něho velmi významným člověkem v životě, a to matkou. Zaměřila jsem se také na skutečnost, zdali matka podporuje při aktivitách adekvátní fyzický kontakt, mazlení s dítětem nebo oceňuje či povzbuzuje své dítě.

4) Schopnost dávat dítěti vhodné podněty a stimulovat jeho rozvoj

Zde jsem sledovala podporu matky při vzdělávání dítěte a jeho intelektuálního rozvoje povzbuzováním a přiměřenou kognitivní stimulací. Dále pak podporu sociálních kontaktů dítěte a rozumového vývoje včetně rozvoje možností dítěte prostřednictvím interakcí s matkou, komunikací, hraním her s dítětem a využíváním dalších možností ke vzdělávání svých dětí. V neposlední řadě také to, zdali matka umožňuje dítěti zažít úspěch, zajišťuje-li pravidelnou školní docházku či vhodné alternativy, pomoc dítěti při zvládnutí těžkostí v životě.

5) Stanovení a uplatnění hranic

V předposlední oblasti jsem monitorovala, jak matka učí své dítě regulovat vlastní emoce a chování ve vztahu ke svému okolí. Klíčový úkol byl provázán se skutečností poskytování pozitivního vzoru chování matky pro své dítě, včetně kontroly emocí a vytváření mezilidských vztahů. Pozorovala jsem rovněž vedení dítěte spočívající v poskytování hranic, ovládnutí vzteku, učení ohleduplnosti vůči okolí a sebedisciplíně.

6) Stabilita vztahu matka – dítě

Bezpečná vazba by neměla být narušena, spočívá v poskytování stálé emoční podpory dítěti v předvídatelných reakcích na chování dítěte, pružné reakce matky na pokrok ve vývoji dítěte a udržování kontaktů dítěte s významnými členy rodiny a ostatními dospělými. V poslední oblasti jsem se zaměřila právě na tyto specifické úlohy matky (Racek, Solařová, Svobodová. Vyhodnocování potřeb dětí Praktický průvodce, 2014).

Informace byly od počátku až do konce spolupráce s matkou a jejími dětmi v Centru pro děti zaznamenávány a následně budou shrnuty v rámci tzv. zprávy o vyhodnocení vztahu a dovedností matky při péči o své dítě/děti. V závěru praktické části práce bude vyhodnocen stav kompetencí ve vztahu matky a dítěte, které se po dobu individuální spolupráce s matkou a dítětem snaží Centrum pro děti rozvíjet. Jedná se konkrétně o tzv. kompetence k výchově dětí, kompetence ke vzdělávání dětí, trávení volného času s dítětem a osobnostní rozvoj, jež jsou uvedeny jako hlavní úkoly služby přímo v Metodice Centra pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi.

5.4.2 Záznam práce s matkou a dětmi – paní Procházková

Jméno matky a dítěte (pozměněno): Paní Procházková (30let), děti Adéla (7let), Matouš (3 roky)

Doba spolupráce s matkou a dítětem v CD: 11 měsíců

Navštěvované aktivity: Příprava do školy, skupinové aktivity dětí, aktivity matka, dítě

Použité metody, nástroje: pozorování, rozhovory a konzultace s matkou/sociálními pracovníky, obsahová analýza dokumentů

Život paní Procházkové (rodiny) před příchodem do Azylového domu

Paní Procházková pochází z Romské rodiny společně se svými dvěma dětmi, dcera Adéla (7let), syn Matouš (3 roky). Paní Procházková během svého dětství žila pouze se svojí matkou a dalšími dvěma mladšími sourozenci na ubytovně v sociálně vyloučené lokalitě. Rodina žila po celou dobu na sociálních dávkách. Paní Procházková byla z dětí nejstarší, často proto zůstávala doma, aby pomáhala v domácnosti a se sourozenci. Ve škole měla problémy s docházkou a později i špatným prospěchem. V době její školní docházky od 3. třídy již měla podprůměrný prospěch. Vlivem časté absence ve škole učivo stále víc nezvládala. Již na prvním stupni opakovaně propadla a proto byla od 6. třídy přeřazena do zvláštní školy, kde měla opět mnoho zameškaných hodin. Ve své rodině neměla paní Procházková žádný pozitivní vzor pro její motivaci ke školní docházce. Paní Procházková prošla pouze povinnou školní docházkou. V té době již měla přítele, a po necelém půl roce, se jím narodila dcera Adéla, se kterou zpočátku všichni bydleli s matkou na ubytovně. Po čtyřech letech, kdy se jí narodil syn Matouš, se s přítelem přestěhovala do městského bytu rovněž v sociálně vyloučené lokalitě. Po několika letech se museli všichni vystěhovat, protože přítel ztratil zaměstnání a rodina majiteli dlužila nemalou částku na pronájem. Matka paní Procházkové v té době již bydlela v Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi, protože sama nezvládla platit ubytovnu. Paní Procházková hledala nový pronájem bytu déle než 4 měsíce, ale nic nenašla. Paní Procházková následně oslovila rovněž Azylový dům pro ženy a matky s dětmi a nastěhovala se svými dvěma dětmi. Přítel paní Procházkové bydlí na ubytovně ve stejném městě a svojí rodinu navštěvuje.

Úvodní konzultace s matkou

Paní Procházková se po přestěhování do Azylového domu nejprve se svojí klíčovou sociální pracovnící zaměřila v žádosti o poskytnutí sociální služby na menší cíle, mezi které patřila stabilizace dluhové situace, podání žádosti o doplatek na bydlení, pomoc s finančním hospodařením a dalšími souvisejícími cíly.

V rámci cílů týkajících se jejich dětí si s klíčovou sociální pracovnící a pracovnící Centra pro děti stanovila následující cíle:

- Zajistit MŠ pro syna.
- Zajistit vyšetření pro dceru v PPP.
- Posilování rodičovských kompetencí (výchova, vzdělávání dětí, péče o ně).
- Poskytování pomoci při řešení obtíží dětí ve škole a při přípravě na vyučování nebo při logopedických obtížích.
- Posilovat zodpovědnost matky při péči o své děti.
- Ukázání cest, jak lze s dětmi výchovně pracovat, včetně smysluplného a tvořivého trávení volného času, her apod.

Průběh setkávání s matkou a dětmi v Centru pro děti

Paní Procházková měla od počátku zájem přihlásit své děti do Centra pro děti. Děti se již během prvního setkání v rámci skupinových aktivit zapojily, matka přihlížela. Matce i dětem byly aktivity centra sympatické. Syn Matouš nenavštěvoval v dané době předškolní zařízení, dcera Adéla byla v 1. třídě místní základní školy. Matka si zpočátku v rámci nabídky služeb Centra pro děti vybrala dvě aktivity. Chtěla, aby její děti navštěvovaly skupinové aktivity a dcera Adéla, aby využívala také přípravy do školy. Paní neměla zájem o společné aktivity se svými dětmi. Nejráději by posílala své děti za pracovníci centra a sama by zůstávala na své bytové jednotce. S paní Procházkovou jsme se na konzultaci závěrem domluvily, že bude se svojí dcerou docházet za účelem přípravy do školy vždy alespoň dva dny v týdnu po hodině. Adéla také se svým mladším sourozencem navštěvovala odpolední skupinové aktivity. Účast na těchto skupinových aktivitách se svými dětmi byla na dobrovolné bázi, matka se účastnila nepravidelně. Matka se během dopoledních hodin, se synem nezdržovala v prostorách Azylového domu a docházela zpět až se svojí dcerou po obědě ze školy. Po celé dopoledne zůstávala u svých přátel na ubytovně, kde v minulosti bydlela. Z daného důvodu nebylo možné zahájit v dopoledních hodinách aktivity matky a dítěte, nenavštěvujícího předškolní zařízení. Děti po třech měsících pobytu v azylovém

domě navštěvovaly Centrum pro děti každý den i po přípravách do školy, za účelem společných volnočasových aktivit s ostatními dětmi, případně s matkou.

Hodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity – paní Procházková

1) Základní péče

Vstupní stav zajištění základní péče: Matka se v rámci svých možností snažila zajišťovat běžnou péči o děti (strava, oblékání, ubytování v Azylovém domě). Obě děti chodily na pravidelné preventivní prohlídky k lékaři s matkou, neměly žádné zdravotní problémy. Matka nevyužívala služeb dalších organizací, s příchodem do azylového domu si stanovila cíl zajistit dceři vyšetření logopeda v PPP, převážně z důvodu chybné výslovnosti sykavek.

Paní Procházková měla nízké příjmy a vysoké výdaje (dluhy, špatné hospodaření). Pokud měla matka na počátku měsíce finance, kupovala dětem značkové oblečení se slovy, že nechce, „*aby její děti nosily oblečení jako socky.*“ Poté několik dní před výplatou dávek nebyla schopna zajistit dětem stravu, a proto pravidelně využívala pomoc z potravinové banky Azylového domu. Děti pravidelně nejedly pestrou zdravou stravu. Namísto této stravy jim matka, pokud měla na začátku měsíce finance, kupovala sladkosti nebo nezdravé slané pochutiny se slovy „když to dětem chutná, tak jim to přeci koupím.“ Děti ráno nesnídaly, během setkávání bylo zjištěno, že Adéla ve škole nejedla ani svačiny. Často mezi její první jídlo patřil až oběd po vyučování, který dětem matka pravidelně vařila, a poté dostávaly jejich oblíbené nezdravé pochutiny za odměnu. Matka se v průběhu prvního půl roku pobytu v Azylovém domě snažila zajistit synovi mateřskou školu zpočátku bez úspěchu. Adéla navštěvovala 1. třídu místní základní školy. Adélu matka do školy během prvního roku doprovázela společně se svým synem.

Jakou podporu matka potřebovala: Paní Procházková potřebovala pomoci v oblasti zlepšení hospodaření se svými nízkými příjmy (ošacení pro děti, poskytnutí darovaného oblečení, potravin v rámci sbírek v azylovém domě, šetření financí). Dále také poradenství a případné aktivity týkající se pestré zdravé stravy pro děti. Paní Procházková byla podpořena při hledání MŠ pro syna, zajištění vyšetření v PPP a hledání zaměstnání. V rámci přípravy do školy v Centru pro děti jsme měly za cíl motivovat matku k aktivnější a zodpovědnější spolupráci se školou.

Výstupní stav zajištění základní péče: Paní Procházková se v průběhu pobytu v Azylovém domě s podporou pracovníků snažila šetřit finance a nekupovat zbytečně drahé oblečení dětem. Využívala namísto toho poskytnutého darovaného oblečení pro děti. V průběhu aktivit jsme se zaměřovali s rodinou na zdravou stravu, děti ochutnávaly ovoce, zeleninu, zdravé sladkosti, mléčné výrobky a další. Našly si mezi zdravými potravinami ty, které jim chutnaly. I přesto minimálně jednou denně jim matka dopřála jejich oblíbené nezdravé pochutiny. Obě děti před odchodem z Azylového domu docházely na obědy do školského zařízení. Paní Procházkové se podařilo po půl roce zajistit MŠ pro svého syna v místě bydliště. Adélu již matka ve druhé třídě nedoprovázela do školy, protože se rozhodla najít si zaměstnání, aby si zajistila více financí. Pracovala necelý měsíc v supermarketu jako prodavačka, poté vystřídala zaměstnání. Adéla docházela do školy se svými kamarádkami z Azylového domu. Matka po půl ročním pobytu v Azylovém domě navštívila s dcerou PPP, zpočátku se snažila trénovat s dcerou v Centru pro děti pod vedením pracovníka potřebné hlásky, druhá návštěva logopeda již neproběhla z kapacitních důvodů PPP.

2) Zajištění bezpečí a ochrany

Vstupní stav zajištění bezpečí a ochrany: Místo bydliště matky s dítětem před příchodem do Azylového domu se nacházelo ve vyloučené lokalitě, kde se poměrně často objevovaly sociálně patologické jevy – policie zde řešila přepadení, krádeže, party mladistvých páchajících trestnou činností. Paní Procházková se dle jejích slov o děti i přesto příliš nebála, říkala: *„my se tam všichni známe a mezi sebou by si děti neublížily.“* Děti měly dovoleno chodit ve večerních hodinách v rámci dané lokality ven s tím, že vždycky musely říct, s kým jdou ven. Rodiče dětí plnily ve výchově většinou nezbytně nutné úkoly. Děti měly poměrně velkou volnost, neměly žádnou mimoškolní činnost.

Občasné fyzické trestání mladšího syna ze strany matky po příchodu do Azylového domu nebylo zpočátku ničím výjimečným, dle slov našťavané matky v situacích, kdy syn zbil ostatní děti, protože se dožadoval stejné hračky, prohlásila, *„že si ten parchant nic jiného nezaslouží a bez plácnutí před zadek neposlechne.“* Konflikty mezi dětmi často řešila matka impulzivně s křikem, výhrůzkami nebo slovními nadávkami. Pokud se prokázalo, že děti jsou v konfliktu nevinně, matka takto útočila i na viníky a své děti aktivně bránila: *„ať si táhnout zmetci, akorát mé děti provokují.“* Děti daný způsob řešení konfliktů často braly za svůj a jednaly v těchto situacích velmi podobně.

Jakou podporu matka potřebovala: Ukázat matce, že je důležité plnit ve výchově více úkolů vedoucích k zajištění bezpečí a ochrany svých dětí, než pouze těch nezbytně nutných. Podpořit matku a dítě ve společné smysluplné mimoškolní činnosti. Nabídnout matce jiné řešení konfliktních situací bez fyzického nebo psychického trestání dětí se zaměřením na domluvu a klidné řešení s následnou ukázkou pozitivního vzoru při řešení konfliktů mezi dětmi.

Výstupní stav zajištění bezpečí a ochrany: S nástupem do Azylového domu došlo k eliminaci objevu sociálně patologických jevů, které rodinu ohrožovaly ve vyloučené lokalitě. Paní Procházková vždy musela sepisovat pro své děti hlídání s jinou uživatelkou, pokud chtěla odejít mimo azylový dům bez dětí. Zároveň se svými dětmi mohla být venku maximálně do večerních devíti hodin. Pokud matka pravidlo porušila, bylo jí uděleno napomenutí, zpočátku komentovala se slovy: „si tady připadám občas jak ve vězení.“ Děti tak částečně ztratily svoji nadměrnou volnost pohybu bez matky. Děti se v rámci aktivit Centra pro děti zapojovaly čtyři dny v týdnu do mimoškolní smysluplné činnosti. Během společných aktivit se učily pod vedením pracovnice vycházet s ostatními dětmi, konfliktů ubývalo. Děti postupně vnímaly Centrum pro děti jako bezpečný prostor, kde si mohou hrát, odpočívat nebo se prostřednictvím hry učit. Se slovy „*rychle paní učitelka už jde do Centra, musíme tam být první*“ pravidelně čekaly na otevření. S matkou byl pravidelně řešen impulzivní přístup k dětem na konzultacích a v rámci společných aktivit s dětmi jí bylo nabídnuto jiné řešení konfliktních situací bez fyzického nebo psychického trestání dětí se zaměřením na domluvu a klidné řešení s následnou ukázkou pozitivního vzoru při řešení konfliktů pro děti. Matka v méně konfliktních situacích se snažila daného řešení využívat, světila se slovy: „*vím, že křikem nic nevyřeším, že děti budou dál zlé, ale někdy mi to prostě ujede, chápete?*“ Nedošlo však k úplné eliminaci impulzivního řešení konfliktů s nadávkami. Matka svým pobytem v Azylovém domě poskytla svým dětem domov a jisté bezpečí. Zajišťovala výchovu samostatně po dobu, co byl otec v zaměstnání. Otec se po přestěhování podílel na výchově dětí.

3) Citová vřelost

Vstupní stav zajištění citové vřelosti: Paní Procházková vychovávala své děti pod vlivem otce tak, že jim často opakovala: „*nesmíte si nechat nic líbit, všechno ostatním oplatíte a snažte se vyhrávat.*“ Matce chyběl prostor pro ocenění a povzbuzování svých dětí, protože

v jejich vzájemném kontaktu převažovaly konfliktní, nežádoucí situace před těmi veselými, žádoucími. Dětem tak vlivem dané skutečnosti chyběl ze strany rodičů čtenější přiměřený fyzický kontakt (pohlazení, mazlení) a pocit „přijetí“. Během aktivit se za pracovníkem chodily mazlit. Matka se s nimi málokdy mazlila se slovy „*zlobíte mě, tak vás nechci.*“ Dětem značně scházela také stabilní emoční vazba vlivem přílišné volnosti a nedostatku pozitivně strávených chvil společně se svojí matkou. U obou rodičů převažovalo hodnocení neúspěchů dětí nad jejich úspěchy.

Jakou podporu matka potřebovala: Poskytnout v co nejvyšší možné míře matce a jejím dětem společné aktivity podporující ty oblasti, ve kterých se matce a jejím dětem daří s následným zaměřením na jejich ocenění a povzbuzování. V rámci přípravy do školy se zaměřit na hodnocení úspěchů, hledat i drobné pokroky v rámci zlepšení dítěte ve škole. Poskytnout matce a jejím dětem zázemí pro společné získávání pozitivních zážitků.

Výstupní stav zajištění citové vřelosti: Matka byla během aktivit k Adéle zpočátku velice kritická a původ jejich problémů při kontaktu s dětmi nebo učivem ve škole připisovala především její osobě: „*koukej se, jak jsi to zase zmastila a to ti to můžeme říkat desetkrát, jsi tak zpomalená, nebo to jen hraješ na mě?*“ Na úspěchy své dcery spíše zapomínala a nedostatečně je oceňovala, brala je občas jako samozřejmost: „*No dobrý máš jedničku fajn, ale co jsi zase dnes předvedla, když jsem ti zapomněla zaplatit tu knížku.*“ Matka postupně v rámci společných aktivit projevila svojí soutěživost i snahu své dceři pomoci: „*já budu první, Adéle, ne ty, víš co, já ti pomůžu, ať to máme spolu rychleji.*“ U mladšího syna uměla hledat pozitivní stránky jeho osobnosti, vždy ale více věnovala pozornost jeho negativním projevům (vztekaní, vzdor, kousání dětí, bití): „*byl dnes hodný, no ještěže tak šikula Matouši, doma se vztekal, až bych ho praštila.*“ Během aktivit byl kladen důraz na klidný průběh a hledání pozitivních vlastností dětí a matky. V rámci společných aktivit, přípravy do školy jsme hledaly a často i nacházely veselé a žádoucí situace, úspěchy, ocenění: „*no ona Adéla je moc šikovná, jen se jí ale musí chtít.*“ Paní Procházková často nechtěla mluvit o prožívání a o pocitech, občas si sama uvědomovala, že nerozumí tomu, co se s dětmi děje, proč se nějak chovají: „*on se vám vztekal, já jsem nevěděla co s ním, přitom se nic nestalo, jen jsme mu nekoupila Spidermana.*“ Potřebovala v tomto podporu. Matka měla své děti ráda, někdy nevěděla, jak jim to dát najevo nebo jí pro to chyběl prostor, případné pozitivní zážitky s dětmi: „*však to jsou moji dva lumpíci, pěkně jsme to společně upekly.*“

4) Stimulace a podněty

Vstupní stav zajištění stimulace a podnětů: V rámci stimulace podněty ráda matka svým dětem kupovala téměř vše, co si přály. Nedostatkem financí omlouvala nepodnětné prostředí dětí: *„támhle děti mají už tři takové Spidermany a chudák kluk by neměl ani jednoho.“* Všechny hračky pro děti ideálně měly dle jejích slov sloužit pro jejich zaměstnání nejlépe bez pomoci rodičů: *„víte, kluk si s tím vyhraje a já mám alespoň klid.“* Dětem spíše chybělo společné trávení volného času. Pozitivní reakce ze strany matky přicházely jen v případech, kdy matka měla dobrou náladu nebo „málo“ starostí: *„dneska s váma nejdu do Centra, neotravujte, mám toho od rána už plný zuby.“*

Paní Procházková měla sice obavy, jestli bude do budoucna schopna pomáhat s přípravou dcery do školy, sama se však zpočátku během setkání příliš nesnažila zapojit nebo podpořit dceru při učení *„at' si to udělá, ona chodí do školy ne já, mě to je k ničemu už.“* Paní Procházková by nejraději posílala dceru do Centra pro děti na přípravu do školy samotnou a nechala doučování dcery na pracovníci: *„udělej si to s paní učitelkou, já tady po vás uklízím a vařím, nemám čas.“* Svoji dceru příliš nemotivovala k učení, úkoly své dceři zpočátku bez dohledu nekontrolovala, sama říkala: *„víte, mě škola taky nebavila a štvála.“* Matka podle svých slov byla v kontaktu s třídní učitelkou podle potřeby. Zprávy ze školy však ukazovaly, že matka nespolupracuje pravidelně, nenavštěvuje třídní schůzky a kontaktuje školu pouze v případě závažnějších problémů. Matka se ospravedlňovala slovy: *„učitelka je na Adělu zasedlá již od začátku roku protože je cikánka, nebudu tam chodit denně řešit, že se jí pořád něco nelíbí.“*

Jakou podporu matka potřebovala: V rámci společných setkání se zaměřovat na posilování rodičovských kompetencí týkající se výchovy a vzdělávání dětí. Poskytování pomoci při řešení obtíží dětí ve škole a při přípravě na vyučování se zaměřením na posilování zodpovědnosti při vzdělávání svých dětí prostřednictvím přiměřené motivace matky. Ukázání cest, jak lze s dětmi výchovně pracovat, včetně smysluplného a tvořivého trávení volného času, her a dalších činností se svými dětmi.

Výstupní stav zajištění stimulace a podnětů: Matka se postupně snažila docházet alespoň třikrát týdně na přípravu do školy se svojí dcerou a v závěru mi sdělila: *„no máte pravdu, že to učení s holkou k něčemu je učitelka píše holce míň poznámek, i známky má lepší koukám,*

jen nevím, jak to budeme dělat, až odejdeme z azylu, budeme se k vám někdy ještě moct zastavit, když bysme potřebovaly?“ Matka navštěvovala rodičovské sdružení, pravidelně svoji dceru omlouvala v případě nepřítomnosti. Paní Procházková mi na téma škola sdělila: *„ve škole je to klidnější, učitelka si zasedla na zlobivější děti s horšími známkami než je Adéla, tak má klid.“*

V rámci společných volnočasových aktivit se svými dětmi se zapojovala v případě, kdy převažovalo její vlastního zaujetí (vyhledává aktivity zaměřené na pečení, vaření, malování): *„jo tak to já přijdu, když budeme pít, jinak si děcka můžou zablblnout i beze mě.“* Během posledního čtvrt roku docházela na aktivity v případě, že jí děti požádaly o pomoc: *„počkej chvíli, přijdu, vám pomoc.“* Svým dětem zajišťovala základní potřeby, měla je ráda, nedokázala je však motivovat a aktivně ze své vlastní iniciativy rozvíjet.

5) Vedení a hranice

Vstupní stav zajištění vedení a hranic: Výchovné působení matky nebylo dostatečné. Děti dostávaly informace o pravidlech nebo správném chování pouze v situacích, kdy došlo ke konfliktním situacím, dle slov matky: *„když zase něco někde provedly a já to musím řešit.“* Děti rádi ukazovaly to, co se jim líbilo nebo co uměly: *„paní učitelko, koukejte, že tohle neumíte a máte ráda taky pretty woman?“* Hranice, které nastavovala matka na principu výhružek a trestů, děti většinou respektovaly: *„podívej se, tohle si dovolovat nebudeš, jinak uvidíš ten mazec doma.“* Na druhou stranu obě děti věděly, že na matku mohou dovolovat, *„když zrovna nemá špatnou náladu“* a svým křikem je přimět k tomu, co chtějí: *„nikam nejdu, až mi dá Matouš tu tužku a ty mi uděláš doma pop corn.“*

Jakou podporu matka potřebovala: Ukázka správného vedení, výchovné působení a nastavování hranic dětem, kterého se dostávalo matce při pravidelných návštěvách. Podpořit matku, aby vedla své děti k dodržování nastavených pravidel a správnému chování nejen v konfliktních situacích. Ukázat jako lepší možnost klidné řešení konfliktních situací bez fyzických trestů, výhružek a křiku.

Výstupní stav zajištění vedení a hranic: V rámci společného trávení volného času považovala matka dodržování pravidel za poměrně důležité: *„nebudeš si ted' hrát, jasně jsem ti řekla, že domalujeme obrázek a pak nám tady pomůžes s uklizením nebo dostaneš.“* Matka

děti příliš nechválila za dobré známky nebo za výkon, odměňovala děti spíše materiálně: „*to máš tady za to tancování, jak jste byli minule, no ve škole to jde, koukám celkem.*“ V konfliktních situacích mezi dětmi jednala s občasným užitím fyzických trestů výbušně a nepřiměřeně k dětem: „*ty parchante, já tě zmlátím doma, uvidíš.*“ Dětem se v Centru během aktivit dařilo, matka své děti postupně více chválila za jejich výtvoř: „*no hezký Matouši, to si doma vystavím na památku, to jsi dělal sám?*“ Děti díky aktivitám v Centru pro děti postupně ztratily příliš volnosti, kterou měly dříve. Matka si po necelé roční spolupráci částečně uvědomila svá předchozí selhání: „*je pravda, že někdy ten řev ničemu nepomůže a děcka jsou mezi sebou ještě víc agresivní a mlátěj se, dobrý je, když jsem u toho, jak se něco stane, aspoň vím, kdo si začal a nejvíc za to může.*“

6) Stabilita

Vstupní stav zajištění stability: Paní Procházková byla po příchodu do Azylového domu nezaměstnaná, hlášená jako uchazeč o zaměstnání na Úřadu práce. Otec dětí si přivydělává brigádami, stálou práci neměl. Oba mají základní vzdělání. Rodina se v minulosti již několikrát stěhovala. Pro děti byl Azylový dům již třetím místem bydliště, šťastnou náhodou ve stejném městě. Ze stěhování pro děti vždy vyplynula změna prostředí a částečné odloučení od příbuzných z rodiny, v posledním případě od otce.

Jakou podporu matka potřebovala: Podpora četnějšího kontaktu dětí s matkou – v tu dobu nejvýznamnější a nejdůležitější osobou pro ně. Povzbuzení matky v rámci poskytování stálé emoční podpory dětí nejen z její strany ale i při kontaktu s dalšími významnými členy rodiny (otcem dětí, babičkou).

Výstupní stav zajištění stability: Paní Procházková si během pobytu v Azylovém domě našla zaměstnání a nyní již měsíc pracuje v supermarketu. V Azylovém domě rodinu pravidelně dvakrát až pětkrát týdně navštěvovat otec dětí, matka paní Procházkové bydlela ve stejném azylovém domě po dobu půl roku, děti pravidelně hlídala. S podporou nadace matka se svým přítelem složili kauci, zásluhou které se po necelém roce pobytu v Azylovém domě odstěhovali se svými dětmi do místního městského bytu.

5.4.3 Záznam práce s matkou a dítětem – paní Nešporová

Jméno matky a dítěte (pozměněno): Paní Nešporová (24let), děti Alex (3 roky)

Doba spolupráce s matkou a dítětem v CD: 10 měsíců

Navštěvované aktivity: Skupinové aktivity děti, aktivity matka, dítě

Použité metody, nástroje: pozorování, rozhovory, konzultace s matkou/sociálními pracovníky, obsahová analýza dokumentů

Život paní Nešporové (rodiny) před příchodem do Azylového domu

Paní Nešporová během svého dětství žila do svých 12 - ti let pouze se svojí matkou, neměla sourozence ve velkém domě v bíděném stavu na vesnici, který matka sdělila po svém otci, rodina se potýkala s nedostatkem financí. Z dětství si paní Nešporová pamatuje pouze události, při kterých otec rodiny, když ještě v domě bydlel, často chodil domů v pozdních ranních hodinách opilý a choval se k matce velice vulgárně, nikdy jí však neuhodil. Když bylo paní Nešporové 12 let, rodiče se rozvedli a otec se odstěhoval neznámo kam. Paní Nešporová ho od té doby neviděla, ani prý vidět již nechce. Paní Nešporová jako dítě pomáhala své mamce doma s úklidem a hospodářstvím, nedocházela do předškolního zařízení, pouze v posledním roce před nástupem do školy. Ve škole na prvním stupni neměla problémy s docházkou ani prospěchem. Na druhém stupni ji však škola nebavila, přidala se k partě kamarádů, kteří pili alkohol. Paní byla v době nezletilosti 1,5 ve výchovném ústavu. Bylo to v období rozvodu rodičů, měla zkušenosti i s drogami. Paní se vyučila kadeřnicí a poté obvykle pracovala jako pomocná síla v kuchyni. Poté pobývala v zahraničí. Pracovala 2,5 roku ve Velké Británii a pak rok v Nizozemí. Paní dosud než nastoupila do azylového domu, bydlela se svým synem u známé v penzionu, kde nemohla být trvale a musela co nejdříve odejít, neměla na zaplacení pobytu, tak musela odejít. Rodina o její situaci ví, ale pomoc ze strany rodiny není možná. Její matka má aktuálně sama konsolidaci na mzdu a bydlí na ubytovně. Otec paní Nešporové je ve výkonu trestu a otec jejího syna neznámý. Paní s rodiči v kontaktu není. Paní nespolupracuje s OSPOD a je na rodičovské dovolené.

Úvodní konzultace s matkou

Paní Nešporová se po přestěhování do Azylového domu nejprve se svojí klíčovou sociální pracovnící zaměřila v žádosti o poskytnutí sociální služby na nejdůležitější zakázky stanovené ve smlouvě, a to pomoc s podáním žádosti o dávky pomoci v hmotné nouzi, řešení dluhové situaci a dalšími souvisejícími cíly.

V rámci cílů týkajících se jejího syna si s klíčovou sociální pracovnící a pracovnící Centra pro děti stanovila následující cíle:

- Podpora při rozvoji rodičovských kompetencí.
- Upevňování kontaktu se synem (Rozvíjet u matky zájem o vědomí toho, co její dítě zajímá, baví, jaké aktivity rádo dělá).
- Podpora zodpovědnosti matky při péči o své dítě.
- Ukázání cest, jak lze s dítětem v daném věku výchovně pracovat, včetně smysluplného a tvořivého trávení volného času, her apod.

Četnost setkávání s matkou a dětmi v Centru pro děti

S paní Nešporovou jsem se poprvé v rámci aktivit setkala na skupinovém programu s ostatními matkami a jejich dětmi. Paní Nešporová zde sledovala činnosti svého dítěte. Často zpočátku slíbila, že se do CD zastaví, abychom se domluvily na setkávání. Paní měla zájem chodit do CD, ale nikdy se nedostavila. Nabídla jsem jí proto na začátek jeden den v týdnu, kdy bude otevřená herna s krátkým programem pro děti ve věku Alexe. K užší spolupráci došlo po měsíci od úvodního setkání. Paní Nešporová si v rámci nabídky služeb Centra pro děti vybrala dvě aktivity. Chtěla, aby její dítě navštěvovalo skupinové aktivity. Účast na těchto skupinových aktivitách se svým synem byla na dobrovolné bázi, matka se účastnila nepravidelně. Matka dále měla zájem o nepravidelné docházení na společně aktivity se svým dítětem. S paní Nešporovou jsme se domluvily, že pokud bude vědět alespoň den předem, že se v daném týdnu nezúčastní se synem aktivit, vždy to pracovníkovi přijde oznámit a omluvit se. Matka se často během dopoledních hodin se synem nezdržovala v prostorách Azylového domu a docházela zpět až v pozdějších večerních hodinách. Paní se svým synem navštěvovala Centrum pro děti velice nepravidelně, zpočátku měla velký problém naučit se sdělovat pracovníkovi omluvu. I přes snahu o zvýšení zájmu matky o pravidelnou dopolední návštěvu Centra pro děti se synem, než začne chodit do MŠ, se úplně pravidelné docházce v průběhu pobytu matky v azylovém domě příliš nedařilo. Matka v poslední třetině pobytu nastoupila do zaměstnání a již neměla dle jejího názoru prostor a čas do CD docházet,

její syn často zůstával odpoledne u babičky, paní docházela do zaměstnání ve městě. V tuto dobu Alex docházel víceméně nepravidelně sám do CD a hrál si tu v rámci skupinových aktivit nebo volné hry s ostatními dětmi. Po měsíci pobytu matky v zaměstnání se jí podařilo umístit Alexe do předškolního zařízení. I přes sníženou návštěvnost CD v posledních měsících pobytu matky bylo žádoucí, že její syn začal navštěvovat MŠ a paní si našla zaměstnání.

Hodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity – paní Nešporová

1) Základní péče

Vstupní stav zajištění základní péče: Matka se dokázala postarat o základní péči dítěte (strava, oblékání, ubytování v Azylovém domě). Syn chodil čistě a vkusně oblečený, matka chtěla, aby to jejímu synovi slušelo. Dokázala mu rovněž zajistit občasnou pestrou a vyváženou stravu, pokud měla dostatek času na jeho přípravu. Se synem pravidelně navštěvovala lékaře, v případě nemoci se snažila o návštěvu v brzké době, aby se synovi ulevilo od trápení. Matka zpočátku nevyužívala služeb dalších organizací.

Paní Nešporová měla zpočátku velice nízké příjmy a poměrně vysoké výdaje (dluhy, špatné hospodaření). Ráda kupovala synovi a sobě značkové oblečení, říkala *„že nikdo přeci nesmí poznat, že bydlí v nějakém azyláku, když předtím cestovala spokojená po světě, vypadala by prý u známých jako totální troska.“* Občas se stávalo, že několik dní před výplatou si od známých půjčovala peníze, aby zajistila synovi stravu, odmítala pomoc z potravinové banky Azylového domu. Syn, pokud matka měla finance, pravidelně jedl pestrou a téměř vyváženou stravu. Matka ráda vařila i recepty zdravých jídel z cizích zemí, chtěla mít pěknou postavu pravila: *„přeci se musím líbit a mé dítě taky, aby si nás nějaký pracháč oblíbil a odcestovali jsme společně zase do světa.“* Dítě dostávalo sladkosti, pouze za to, když bylo hodné a zasloužilo si je. Matka se v průběhu prvního půl roku pobytu v Azylovém domě nesnažila zajistit synovi mateřskou školu, chtěla být i nadále se synem na mateřské dovolené.

Jakou podporu matka potřebovala: Paní Nešporová potřebovala radu v oblasti zlepšení hospodaření se svými nízkými příjmy (ošacení pro syna, rozdělení financí na celý měsíc, aby si nemusela neustále půjčovat od známých na živobytí). Dále také využívala aktivit týkající se pestré zdravé stravy pro sebe a syna, chtěla získat nové nápady a inspirace levně, zdravě a chutně. Paní Nešporová byla podpořena při hledání MŠ pro syna, a hledání zaměstnání, aby si mohla dovolit více výdajů.

Výstupní stav zajištění základní péče: Paní Nešporová se v průběhu pobytu v Azylovém domě s podporou pracovníků snažila šetřit finance a nekupovat zbytečně drahé oblečení synovi či levnější varianty zdravé stravy. Odmítala po celou dobu možnost využití darovaného ošacení nebo potravin. V průběhu aktivit jsme se mimo jiné zaměřovali na zdravou stravu, syn ochutnával ovoce, zeleninu, zdravé sladkosti, mléčné výrobky a další. Našel si mezi zdravými potravinami i nové, které mu chutnaly. Paní Nešporová měla radost z nových nápadů na zdravé levnější a přesto chutné recepty. Paní Nešporové se podařilo po více než půl roce zajistit MŠ pro svého syna a pro sebe zaměstnání, aby si zajistila více financí. Pracovala střídavě na více pozicích, v rámci posledního zaměstnání, které získala krátký čas před odchodem z azylového domu, byla nejspokojenější. Synovi se zpočátku v MŠ příliš nelíbilo, zůstával tam nejdéle do oběda v rámci adaptace.

2) Zajištění bezpečí a ochrany

Vstupní stav zajištění bezpečí a ochrany: Místo bydliště matky s dítětem před příchodem do Azylového domu se nacházelo v penzionu a předtím v městském bytě, blízko kterého se nacházela lokalita, kde se poměrně často objevovaly sociálně patologické jevy. Paní Nešporová byla touto situací znepokojena: „*natolik jsem se bála o svého syna, že jsem dlouho prosila, aby mě známá vzala do penzionu v klidnější části, přestože jsem neměla moc peněz.*“ Paní se podařilo z bytu přestěhovat pouze na krátký čas, měla velký problém s platbou penzionu, následně se musela odstěhovat. Paní se svému synovi na mateřské dovolené snažila věnovat, občas využívala možnosti pohlídání babičkou, když chtěla jít s přáteli za zábavou. Matka i přes nepřízeň situace usilovala o to, zajistit svému dítěti bezpečí a ochranu mimo situací, kdy jí syna hlídala babička a paní do téměř ranních hodin si užívala zábavy.

Matka svého syna po příchodu do Azylového domu fyzicky netrestala, pouze v krajních případech nebo při kontaktu s ostatními dětmi (nebezpečí, opětovné neuposlechnutí...), spíše užívala slovní vyhrůžky křik nebo napomínání. Snažila se svého syna za každé situace zastat, dítě bylo poměrně málo konfliktní, matka říkala: „*on Alex, ten je v pohodě, rozhodně ho nechci mlátit, když něco provede, na to on neslyší, spíše ho odvedu nebo ho okřiknu, když je sám je to andílek, ale jak je rozjetej, tak občas potřebuje dát na zadek nebo přes ruce.*“ Syn daný způsob řešení konfliktů matkou někdy využíval při kontaktu s ostatními dětmi, občas využil jako odplatu fyzické napadení.

Jakou podporu matka potřebovala: Podpořit matku ve správném názoru a postoji, že je více než žádoucí zajišťovat bezpečí a ochranu svému dítěti a v myšlence přiměřenosti trestů.

Nabídnout matce další možné vhodné způsoby pochvaly či potrestání syna se zaměřením na domluvu a klidné řešení především, když je mezi ostatními dětmi s následnou ukázkou pozitivního vzoru při řešení konfliktů mezi dětmi.

Výstupní stav zajištění bezpečí a ochrany: S nástupem do Azylového domu došlo k eliminaci objevu sociálně patologických jevů, které rodinu ohrožovaly v městském bytě blízko vyloučené lokality. Paní Nešporová nabyla také větší odpovědnosti za svého syna, vždy musela sepisovat pro své děti hlídání s jinou uživatelkou, pokud chtěla odejít mimo azylový dům bez něho, což se stávalo velmi výjimečně, spíše opouštěla dům i se synem. Matka často porušovala pravidlo zápisu opuštění domů a dostávala napomenutí se slovy: *„si raději ten flám teda odpustím, aby zase nebyli problémy“* Syn se v rámci aktivit Centra pro děti zapojovaly velice nepravidelných skupinových aktivit s ostatními dětmi nebo matkou. Alex postupně vnímal Centrum pro děti jako bezpečný prostor, kde si může hrát, odpočívat nebo se prostřednictvím hry učit, v případě konfliktu s ostatními dětmi mohl sledovat spravedlivé vyřešení situace bez fyzického násilí či výhrůžek. Syn se učil nikoliv násilím řešit konflikt s ostatními dětmi, ale spíše domluvou za pomoci pracovnice vyřešit konflikt a jednat v těchto situacích velmi podobně. Matka na daný způsob řešení konfliktů reagovala spíše kladně se slovy *„no tak jasně že je to lepší po dobrým, ale zase když to nejde má smůlu, jak se ke mně chová Alex, tak musí čekat, že přijde podobná odpověď“* Matka svým pobytem v Azylovém domě poskytla svému synovi domov a jisté bezpečí. Zajišťovala jeho výchovu spíše samostatně bez pomoci otce, za občasné výpomoci babičky Alexe.

3) Citová vřelost

Vstupní stav zajištění citové vřelosti: Paní Nešporová měla syna ráda, jen někdy nevěděla, jak mu to dát najevo. Z pozorování bylo patrné, že Alexovi chybí přiměřený fyzický kontakt s mamkou (pohlazení, mazlení). Matka se synem mazlit nechtěla se slovy: *„už je to přece velké chlap, na co by se potřeboval mazlit, až se mnou nebude, taky přece nebude, po každém chtít se mazlit.“* Alex v těchto situacích často nevěděl a nerozuměl tomu, co se s mamkou děje a proč se tak chová. Matka bere Alexe za své dítě, ale příliš aktivně nevyhledává žádnou aktivitu, aby se synem mohla být v kontaktu, a zlepšit s ním svůj vztah říká: *„však ať si hraje, já nemám čas a ani mě nebaví si hrát s ním s autama, radši si uvařím něco dobrého nebo něco namaluju, jenže to zas Alexe nebaví.“*

Jakou podporu matka potřebovala: Poskytnout v co nejvyšší možné míře matce a jejímu synovi společné aktivity podporující ty činnosti, které zaujmou matku i syna, případně vhodné

střídání aktivit, které má ráda matka a které syn. Ukázat matce, že její syn velice stojí o blízký kontakt s ní, že jí má rád a v souladu s jeho věkem je zcela přirozená potřeba dítěte o mazlení s matkou – jeho téměř jedinou blízkou osobou. Poskytnout matce a jejímu dítěti prostor pro společné získávání pozitivních zážitků.

Výstupní stav zajištění citové vřelosti: Matka byla během aktivit zpočátku spíše zahleděná na své zájmy, preferovala samostatnou činnost a hru svého dítěte s pracovníci. Postupně se drobnými kroky zapojovala krátkodobě do oblíbených aktivit dítěte, syn získával větší zájem o aktivity, které chtěla vykonávat matka: *„jak je možný, že takhle dlouho maluje, v životě nikdy takhle dlouho u papíru nevydržel, to furt chtěl jen lítat.“* Z pozorování bylo patrné, že Alexovi chybí přiměřený fyzický kontakt s mamkou (pohlazení, mazlení). Matka získala nový pohled na pocit svého syna, kdy v situacích odmítání mazlení syn nerozuměl tomu, co se s mamkou děje a proč se tak chová. Sledovala v případě zdařilého kontaktu se synem jeho pozitivní reakce a radost: *„proč se tak chechtáš Alexi, zase si nemyslí, že budeme pořád blbnout, jseš přece furt chlap“* Matka zjišťovala, že aktivity s mamkou jsou pro Alexe velice důležité: *„ty by sis pořád jen se mnou hrál prosimtě, co tě na tom pořád baví?“* Během aktivit byl kladen důraz na klidný průběh a hledání pozitivních vlastností dětí a matky. Matka měla své dítě ráda, jen nevěděla, jak mu to dát najevo nebo jí pro to chyběl prostor, případné pozitivní zážitky s dětmi: *„tak to jsem nevěděla, že umí takhle dobře házet a kopat do balonu, má dobrou mušku a jak ho to baví, no někdy jseš šikovnej, koukám, Alexi.“*

4) Stimulace a podněty

Vstupní stav zajištění stimulace a podnětů: V rámci stimulace podněty ráda, pokud měla dostatek financí, matka synovi kupovala hodně hraček, aby si dokázal doma vyhrát s nimi: *„se koukejte, jakých má hraček a ani hrát si s nima už nechce, nechápu proč.“* Všechny hračky jsou dle slov matky zábavný park pro dítě a provázení hry dítěte matkou není potřeba. Synovi spíše chybělo společné trávení času s matkou. Pozitivní reakce ze strany matky přicházely v případech, kdy dítě nezlobilo, nebo když měla málo starostí. „málo“ starostí: *„koukej si hrát sám, nemám čas jezdit si tady s autama, až budeš ve školce, taky tam nebudu, zvykej si, no dobře si hraješ, ještěže máš tolik hraček vid, aspoň se nenudíš.“*

Paní Nešporová měla zájem chodit do Centra pro děti, ale zpočátku termíny setkání odkládala a dle domluvy se nedostavila. K užší spolupráci došlo po měsíci od úvodního setkání. Paní Nešporová si v rámci nabídky služeb Centra pro děti vybrala dvě aktivity. Matka měla zájem o nepravidelné docházení na společně aktivity se svým dítětem. Alex chtěl být u matky, trávit

s ní čas, odezva ze strany matky přicházela jen v některých případech. Matka se svým dítětem upřednostňovala komunikaci jako s dospělým jedincem. Dítě občas nerozumělo pokynům nebo sdělení matky: *„ty jako neslyšíš, co ti říkám, budeš muset makat, víc ať to stíháme, nemáme na to tady věčnost.“* Matka zpočátku neměla přehled o žádné aktivitě, která by zaujala současně i jejího syna, aby s ním mohla v rámci hry, aktivit prožívat společný čas a měla při této aktivitě rovněž alespoň nějaké zaujetí: *„on si hraje s takovýma klukovskýmá věcma, rozumíte, a to mě nebaví, já raději vyrábím něco nebo vařím pěkně v klídku a pohodě v kuchyni nejlíp sama.“* Paní Nešporová by nejraději posílala syna do Centra pro děti, aby si tam samostatně pohrál a ona si doma zařídila vše potřebné. Matka před příchodem do CD neměla zkušenost s žádnou návaznou institucí pro syna (MŠ, mateřské centrum aj.). Kulturní a společenské akce preferovala navštěvovat samostatně s kamarády, bez přítomnosti syna, kterého jí vždy pohlídala babička či přátelé.

Jakou podporu matka potřebovala: Snaha vést matku k zodpovědnosti a pravidelnější docházce do CD na aktivity matka, dítě. V rámci společných setkání se zaměřovat na posilování vztahu matka, dítě. Podpora souvisejících myšlenek: potřeba pozitivního kontaktu dítěte s matkou, kdy hračka matku nahradit nedokážou, přiměřená komunikace s dítětem. Rozvoj rodičovských kompetencí týkající se výchovy a vzdělávání dítěte. Poskytování informací o možnosti návazných institucí pro syna v jeho věku. Ukázání cest, jak lze se synem výchovně pracovat, včetně smysluplného a tvořivého trávení volného času, her a dalších společných činností.

Výstupní stav zajištění stimulace a podnětů: Matka se s postupem času naučila sdělit omluvu, v případě nepřítomnosti na aktivitách, četnost setkávání probíhala maximálně 1x za týden. Matka se často během dopoledních hodin se synem nezdržovala v prostorách Azylového domu a docházela zpět až v pozdějších večerních hodinách, z tohoto důvodu paní se svým synem navštěvovala Centrum pro děti velice nepravidelně, úplné pravidelné docházce v průběhu pobytu matky v azylovém domě se nezdařilo. Matka při činnostech v CD syna sledovala, či se krátkodobě zapojila, získala typy na několik činností, které jí zaujaly společně i se svým synem: *„to je zajímavé nenapadlo by mě nikdy, že Alexe bude bavit výtvarka nebo vaření s dětským nádobíčkem a to jezdění na motorce by se dalo taky někdy zorganizovat, když se mu to líbí, koukám.“* Seznámila se také blíže s potřebou Alexe o pozitivní kontakt se svojí matkou, kdy hračka matku nahradit nedokážou či specifickou komunikací s dítětem daného věku: *„to jsem tvoje nejoblíbenější hračka Alexi, kterou máš*

nejraději? Někdy si udělám čas, aby sis nehrál tak často sám, ale zase žádný zvykání, mamka má taky svoji práci.“ Matka získala informace o možnosti návazných institucí pro syna v jeho věku. V poslední třetině pobytu nastoupila do zaměstnání, po měsíci pobytu matky v zaměstnání se jí podařilo umístit Alexe do předškolního zařízení. Paní Nešporová svému dítěti zajišťovala velice dobře základní potřeby, měla své dítě ráda, ale občas se jí nedařilo projevit tento vztah k dítěti dostatečně najevo.

5) Vedení a hranice

Vstupní stav zajištění vedení a hranic: Matka syna v rámci výchovy vedla spíše k nenásilnému řešení konfliktů, využívala slovní vyhrůžky křik nebo napomínání. Snažila se svého syna většinou zastat před ostatními dětmi, Alex byl poměrně málo konfliktní. Syn daný způsob řešení konfliktů matkou někdy využíval při kontaktu s ostatními dětmi, občas využil jako odplatu fyzické napadení: *„ať se nediví, že od Alexe dostal, když mu bere jeho hračky a tahá je domů.“* Dítě si většinou hrávalo samo, bez vhodného vedení a matka se věnovala svým aktivitám, Alex byl veden k tomu, aby byl co nejvíce samostatný: *„podívej se, tady máš hraček, jak by sis s tím ostatní děti vyhrály samy a nezlobily by.“* Informovanost matky o dítě byla nejsilnější v době, kdy se dítě chovalo nežádoucím způsobem, nebo došlo k nějakému problému či konfliktu: *„kde mám, toho zlobila, snad zase něco neprovedl, to jsem si mohla myslet, že když se tihle dva sejdou, tak to dopadne špatně, furt tenhle druhej kluk Alexe akorát provokuje.“*

Jakou podporu matka potřebovala: Podpora většího zájmu matky o dítě, informovanosti o jeho aktivitách. Seznámení s riziky snížené míry kontroly a vedení dítěte, podpory přílišné samostatnosti dítěte. Podpořit matku, aby vedla své děti k dodržování nastavených pravidel, k nenásilnému řešení konfliktů a správnému chování nejen v těchto situacích. Ukázat jako lepší možnost klidné řešení konfliktních situací bez výhrůžek a křiku.

Výstupní stav zajištění vedení a hranic: Syn a matka se v průběhu aktivit seznamovaly s řešením konfliktů s ostatními dětmi za pomoci pracovnice spíše domluvou a nikoliv výhrůžkami nebo křikem. Matka na daný způsob řešení konfliktů reagovala spíše kladně se slovy: *„tak jako jo je to lepší, Alex nebrečí, jako když na něho řvu, nehádám se tady s nikým skoro zbytečně, že jo.“* Matka získala informaci o možných rizicích snížené míry kontroly a vedení dítěte a podpory přílišné samostatnosti dítěte se zaměřením na podpory společných aktivit: *„no tak jasně, když tady nebude lítat Alex bez mého dozoru rozhodně, třeba se pak neporve s jiným klukem nebo neudělá něco, co nemá, když jsem s ním a něco spolu děláme, je*

to ve větším klidu.“ V rámci společného trávení volného času sledovala své dítě, jak reaguje na zadané hranice a vedení a snažila se vést syna, aby pozitivně reagoval: *„nebudeš to sem házet, to se nesmí, snad jsi to slyšel dost jasně, teď tady domodelujeme spolu auto a potom si zase budeš hrát.*“ Matka občas pochválila své dítě za hotový výtvar nebo podařený úkol: *„no dobrý to koukám teda, jak ti to šlo, pane, to jsem ani nevěděla.*“

6) Stabilita

Vstupní stav zajištění stability: Paní Nešporová byla po příchodu do Azylového domu na rodičovské dovolené. Otec neznámý. Pro syna byl v jeho třech letech Azylový dům již třetím místem bydliště v jiném městě. Paní Nešporová do té doby z rodiny udržovala kontakt pouze s babičkou dítěte, za účelem převážně pohlídání syna. Alex prý jinde než u babičky nebo jedné kamarádky nechtěl zůstat na hlídání a vždy plakal: *„já ho ani nikde nemůžu dát hlídat, nikde nechce beze mě bejt, záchrana je jen naše babička nebo jedna známá, tam už je zvyklej a tak mu to nevadí.*“ Přestože společných herních aktivit se svojí matkou neměl dostatek, stále se při samostatné hře ujišťoval, zdali se matka nevzdálila z bytu pryč: *„furt mě musí mít za zadkem, nebo aspoň vedle v místnosti a vědět, že tam sem a nezdrhla jsem nikam.*“ Dítě dostatečně dobře znalo reakce matky na situaci, kdy provedlo něco, za co by mělo být potrestáno: *„to on už ví, když mu nadám a snaží se tvářit nevinně, jakože se ho to vůbec netýká nebo co.*“

Jakou podporu matka potřebovala: Podpora četnějšího kontaktu a společných aktivit matky se synem – v tu dobu nejvýznamnější y nejdůležitější osobou pro něho. Povzbuzení matky v rámci poskytování stálé emoční podpory dítěti. Podpora matky pro kontakt Alexe s příbuznými a dalšími dospělými nebo dětmi v jeho okolí.

Výstupní stav zajištění stability: Paní Nešporová si během pobytu v Azylovém domě našla zaměstnání a syna umístila do předškolního zařízení. Nepravidelně 1x týdně docházela se svým synem na společné aktivity, kde se učila být pro dítě oporou. Syn zároveň pro získání kontaktu s novými dospělými nebo dětmi a ztrátu strachu z méně známých osob pro něho, docházel nepravidelně na společné aktivity s ostatními dětmi: *„ještěže si tady Alex občas zvyká být chvíli beze mě s jinými lidmi nebo dětmi a hned nebrečí, jak by to potom dělal ve školce nevím, naštěstí koukám, že je docela společenský a má rád společnost ostatních dětí.*“ Matka s dítětem za jeho babičkou dojížděla do sousedního města. Paní Nešporová

po necelém roce pobytu v azylovém domě, získala městský byt v blízkosti bydliště babičky, kam se synem přestěhovali.

5.4.4 Záznam práce s matkou a dítětem – paní Danešová

Jméno matky a dítěte (pozměněno): Paní Danešová, děti Samuel (10let),

Doba spolupráce s matkou a dítětem v CD: 10 měsíců

Navštěvované aktivity: Příprava do školy, skupinové aktivity děti

Použité metody, nástroje: pozorování, rozhovory a konzultace s matkou/sociálními pracovníky, obsahová analýza dokumentů

Život paní Danešové (rodiny) před příchodem do Azylového domu

Paní Danešová má velmi málo vzpomínek na své dětství. Povídala o tom, že si rozpomíná na situace, když byla malá na hodnou matku, kterou měla moc ráda a svého otce, jež se příliš dobře k rodině nechoval. Otec dle jejich slov často vulgárně křičel a vyhrožoval svým bratrům, kteří bydleli s nimi v dvougeneračním domě. Také si vzpomíná, že své dětství trávila nejčastěji venku se svými kamarádkami, protože rodiče doma v odpoledních hodinách spali. Když začala paní Danešová chodit do školy, se smutkem zjistila, že se to děje z důvodu požívání alkoholu rodičů. Škola jí dle jejich slov nebavila, spíše se snažila za každou cenu zavděčit svým kamarádkám, aby jí měly rády a nikdy se nedozvěděly o situaci u nich doma. Kolem třináctého roku spávala již paní Danešová u své již dospělé sestře a jejímu příteli, alkoholismus se v dané době u rodičů stupňoval, rodiče se začaly fyzicky napadat, rozbíjet věci, když přišli v nočních hodinách, paní Danešová se sama s nimi být doma bála. Doma od této doby spala zřídkakdy, v této době se prý hodně uklidnila a nabrala síly. V této době studovala střední odborné učiliště oboru cukrář, nedostudovala z důvodu, že se v sedmnácti letech seznámila s mužem starším o pár let. Ten paní dle jejich slov pouze využil pod sliby šťastné rodiny k tomu, aby s ním zaplatila splátky na jeho dům, ve kterém společně bydlely. Paní v této době spadla do dluhové pasti a zůstala sama. Brzy se však seznámila se svým nynějším manželem, narodila se jim dcera (dnes již dospělá). Paní Danešová v této době bydlela s manželem u své tchýně, která se starala o dceru v době, kdy paní s manželem docházeli ve večerních hodinách na pár skleniček vína. Paní Danešová v tomto domě rodinou bydlela přes dvacet let. V tuto dobu se rodině narodil ještě syn Samuel, po pěti letech od této doby si manžel našel jinou ženu a celý dům chtěl prodat, ještě předtím, než na něho bude uvalena exekuce. Paní Danešová říká, že to byly velice těžké chvíle v domě,

kde musela bydlet po dobu necelých pěti let s manželovou přítelkyní a tchýní, neměla prý se synem kam jít. V domě docházelo k hádkám, sporům někdy i fyzické agresí, paní tuto tíživou situaci si ulehčovala pitím alkoholu, nedalo se to dle jejich slov vydržet. O jejího syna se v tuto dobu nejvíce starala jeho starší (dnes již dospělá a samostatná sestra). Po náhlé smrti tchýně byl dům exekučně zabaven. V den žádosti, kdy si paní se synem podávala žádost do azylového domu v době silných mrazů, neměli doma ani topení, jelikož manžel neplatil za energie. Do azylového domu paní Danešovou poslala místní sociální pracovnice. Rodinu má paní Danešová až na druhém konci republiky. Přestěhovat se za nimi nechce, dle jejich slov má zde ve městě syn školu, kamarády a fotbal. Paní Danešová pod pohrůzkou odebrání syna souhlasila s přestěhováním do azylového domu, podařilo se jí těsně po nástupu do zařízení najít zaměstnání. Do azylového domu se bála přijít, myslela si, že se jedná o přechodnou ubytovnu pro bezdomovce.

Syn v daném roce navštěvoval 4. třídu místní ZŠ. Velice často trávil čas venku s kamarády, dle slov paní Danešové, si vynahrazoval tak těžké chvíle doma, kdy bydleli na okraji města u vyloučené lokality, kde syn neměl s kým kamarádit a doma poslouchal neustálé hádky nebo agresivní chování opilého otce. Do školy mu prý vždy pomáhala jeho starší sestra, psala s ním úkoly, v rámci možností se učili, v jeho devíti letech se odstěhovala. Syna baví sport, má drobné problémy ve škole – učit se ho nebaví, někdy se popere se spolužáky nebo paní učitelce zalže, možná toho dle slov matky může být víc, ale jistá si nebyla. Paní Danešová je aktuálně pod dohledem OSPOD kvůli svému synovi, který by jí byl v případě nezajištění bydlení a dalším problémům alkoholem odebrán.

Úvodní konzultace s matkou

Paní Danešová se po přestěhování do Azylového domu nejprve se svojí klíčovou sociální pracovnicí zaměřila v žádosti o poskytnutí sociální služby na krátkodobější splnitelné cíle – nalézt zaměstnání, vyměnit kartičky pojištění, podat žádost o rozvod, zažádat o dávky hmotné nouze nebo přídavku na dítě. Dále na cíle spojené s vyřešením dluhů, naučit se ovládat počítač, pomoci při plnění školních povinností syna, nalézt si vlastní bydlení a dalšími souvisejícími cíly.

V rámci cílů týkajících se jejího syna si s klíčovou sociální pracovnicí a pracovnicí Centra pro děti stanovila následující cíle:

- Posilování rodičovských kompetencí (výchova, vzdělávání syna).
- Poskytování pomoci při řešení obtíží syna ve škole nebo při výchovných obtížích.
- Pomoci při plnění školních povinností.
- Posilovat zodpovědnost matky při péči o své děti.
- Ukázání cest, jak lze se synem výchovně pracovat, včetně smysluplného trávení volného času, her apod.

Četnost setkávání s matkou a dětmi v Centru pro děti

Paní Danešová měla od počátku zájem přihlásit svého syna do Centra pro děti. Paní měla největší zájem o docházku především za účelem přípravy do školy. Říkala, že ve škole má syn především problémy s anglickým a českým jazykem, protože mu s tím nedokáže doma pomoci, často syn ani pomoci nechce. Paní Danešová zpočátku nedocházela na přípravu do školy se svým synem, tvrdila, že chodí dále ze zaměstnání a musí doma uklízet. Společně jsme se po dvou setkáních bez matky s paní Danešovou domluvily, že její účast na přípravách do školy je povinná minimálně 2x týdně. Syn od prvního měsíce nástupu do azylového domu docházel 2x – 3x týdně na setkání s cílem přípravy do školy a jednou až dvakrát týdně na skupinové aktivity s ostatními dětmi a matkami. Matka byla přítomna u příprav do školy a plnění školních povinností vždy rovněž 2x – 3x týdně, aby sledovala přístup syna ke škole a jeho projevy chování. Účast na skupinových aktivitách byla pro matku dobrovolnou záležitostí, těchto aktivit se matka zúčastnila pouze v případě, když jí osobně jejich program zaujal, preferovala vaření nebo ruční práce. Po třech měsících pobytu matka v rámci stanoveného cíle s názvem zvládnání rodičovských kompetencí, začala docházet na aktivity v CD, kde se učila vařit nové recepty, které by doma mohla vařit synovi. Syn se s matkou účastnil nepravidelně, především v případě, kdy bylo na programu pečení. Dále paní začala spolupracovat se školní psycholožkou kvůli výchovným problémům se synem.

Hodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity – paní Danešová

1) Základní péče

Vstupní stav zajištění základní péče: Matka se snažila v rámci svých možností co nejlépe zajistit běžnou péči o svého syna (strava, oblékání, ubytování v Azylovém domě). Syn docházel pravidelně na preventivní prohlídky k lékaři s matkou. Matka před příchodem

nevyužívala služeb dalších organizací, s příchodem do azylového domu chtěla kontaktovat školní psycholožku z důvodu přetrvávajících výchovných problémů se synem.

Paní Danešová při nástupu do azylového domu hledala nové zaměstnání, měla velice nízké příjmy (nezajištěné výživné pro syna, dávky hmotné nouze apod.). Paní se snažila penězi zbytečně nerozhazovat a ušetřit si je na nezbytně nutné potřeby. Syn i přesto chodil čistě a značkově oblečený, paní obcházela bazary s oblečením, nebo získávala oblečení pro syna od své kamarádky. Několik dní před výplatou využívala pravidelné pomoci z potravinové banky Azylového domu, vždy si vybrala oblečení z charitativního šatníku. Poté, co si sehnala ve městě zaměstnání, situace se alespoň lehce zlepšila. Syn měl zajištěné obědy ve škole, jinak přes den doma jedl, dle slov matky: *„vše, co dům dal a ideálně všechno co najde, když mu to chutná.“* Matka nevařila, nepekla: *„má obědy ve škole, vařit umím pod psa a píct už vůbec ne, to nám buchtičky vždycky pekla tchýně, tak nás rozmazlila.“* Syn docházel pravidelně do školy, matka byla pod dohledem OSPODU a začala spolupracovat se školní psycholožkou: *„koukej do tý školy chodit a nedělat problémy zas nebo skončíš někde v děcáku.“*

Jakou podporu matka potřebovala: Paní Danešová potřebovala pomoci při hledání zaměstnání a poté v oblasti poskytnutí darovaného oblečení, potravin v rámci sbírek v azylovém domě, šetření financí. Dále také poradenství a případné aktivity týkající se pestré zdravé stravy pro syna, která by mu mohla chutnat (naučit se nové recepty na vaření pro syna či pečení). Paní Danešová byla podpořena při spolupráci se školní psycholožkou. V rámci přípravy do školy v Centru pro děti byl stanoven cíl pomoci při plnění školních povinností syna za účasti matky, její motivace k aktivnější a zodpovědnější spolupráci se synem.

Výstupní stav zajištění základní péče: Paní Danešová si brzy po nástupu do Azylového domu našla zaměstnání, které jí umožňovalo být po celé odpoledne synovi k dispozici. Paní vždy využívala možnosti nabídky charitativního šatníku či darovaných potravin. V průběhu aktivit jsme se zaměřovali na učení se novým receptům na vaření nebo pečení pro syna, syn byl většinou s hotovým pokrmem spokojen: *„to mi máma doma ještě nikdy neuvařila a docela je to i dobrý, někdy si to musíme ještě jednou uvařit doma ne, mámo?“* Syn neměl problémy se zameškanými hodinami ve škole, matka se více začala zajímat o chování syna ve škole a dozvěděla se o drobných podvodech syna ve škole, lžích nebo mizerném přístupu syna ke škole: *„já nevím, co v té škole teď vyvádí od začátku roku, co mají jinou učitelku,*

prý nedává pozor, je na spolužáky sprostěj a vymýšlí si často, předtím to snad ani asi nebylo, co říkala dcera.“

2) Zajištění bezpečí a ochrany

Vstupní stav zajištění bezpečí a ochrany: Místo bydliště matky s dítětem před příchodem do Azylového domu se nacházelo v domě u tchyně, kde docházelo k hádkám, sporům někdy i fyzické agresí a paní tuto tíživou situaci si ulehčovala pitím alkoholu. O jejího syna se v tuto dobu nejvíce starala jeho starší sestra. V den žádosti, kdy si paní se synem podávala žádost do azylového domu v době silných mrazů, neměli doma ani topení. Do azylového domu paní Danešovou poslala místní sociální pracovnice pod pohrůžkou odebrání syna v případě nestabilizace bytové a rodinné situace. Paní Danešová si chválila prostředí azylového domu, které se nachází v klidné části města mimo vyloučenou lokalitu, kde se mohl syn vídat se svými kamarády z fotbalu: *„no tady to je krásné místo, kluk se konečně může vídat s kamarády z fotbalu a nemusí se potulovat po ulici jako předtím, kde sledoval jen bordel z místní farmy.“* Sam se doma opětovně setkával s hádkami či agresí, nebyl zde ochráněn před násilím, matka syna fyzicky netrestala, pokud se ho snažila napomenout, poradit mu: *„hele takhle ti to asi nepůjde, jako proč to neuděláš, jak jsem ti říkala, to máš lepší ne snad?“* syn jí nepříjemně a drze odpovídal a nerespektoval její názor či myšlenku: *„nerad' mi, mě to nezajímá, stejně nevíš, jak to má bejt udělám si to sám líp bez tebe.“* Dle slov dcery matky starající se o Sama v minulosti, se matka o něho příliš nestarala, bratrovi byla vychovávající matkou spíše ona. Poté se ale daleko odstěhovala, založila rodinu a s bratrem se stýká pouze o prázdninách či na svátky.

Matka svého syna fyzicky netrestala, před násilím ho však neochránila vlivem její složité životní situace. Syn často poslouchal pouze svojí sestru, se kterou měl velice pevný vztah, s matkou pobýval pouze vždy krátký čas: *„víte, já byla tak na dně z manžela a jeho přítelkyně, že jsem to v tu dobu fakt nezvládala, o kluka se starala starší dcera, mě moc nevidal, jak jsem se někdy napila, tak jsem se schovávala, aby mě neviděl a nic nepoznal.“*

Jakou podporu matka potřebovala: Ukázat matce, že je důležité plnit ve výchově několik úkolů vedoucích k zajištění bezpečí a ochrany svého syna i její osoby. Nabídnout matce řešení konfliktních situací se zaměřením na domluvu a klidné řešení s následnou ukázkou

pozitivního vzoru při řešení, v případě syna podpořit její spolupráci s odborníky a organizacemi pracující s dětmi s problémovým chováním.

Výstupní stav zajištění bezpečí a ochrany: Matce se v rámci ročního pobytu v azylovém domě podařilo stabilizovat bytovou situaci a omezit příjem alkoholu na minimální množství, k odebrání syna z její péče tedy nebylo nutné přistoupit. Syn byl po celou dobu pobytu v zařízení ochráněn před násilím, hádkami a sledováním vlivu alkoholu na jeho rodiče. S otcem a svojí sestrou se vídal i nadále příležitostně, preferoval neustále pobyt venku nebo samostatný pobyt v CD před společnými aktivitami se svojí matkou. Sice méně, čteněji, ale stále, na rady matky drze odpovídal a nerespektoval její názor či myšlenku: *„proč mě radíš, já nechci žádnou radu, radši si to vymyslím, jak já chci, nebo mně poradí, paní učitelka ty to stejně nebudeš vědět dobře.“* Matka se snažila do budoucna zajistit bezpečí a ochranu svého syna: *„už nikdy se nenastěhuju k někomu, kde bysme takhle trpěly jak psi, když to jde i jinak.“* Matku a syna jsem se postupně snažila při řešení konfliktních situací vést k domluvě a klidnějšímu řešení: *„paní učitelka to myslí snad, po dobrým ne, tak na mě nebud' drzej a spolu tady uděláme ten úkol, a pak půjdeš ven.“* Sam postupně vnímaly Centrum pro děti jako bezpečný prostor, kde si mohl odpočinout, zasportovat a plnit si zde své povinnosti do školy: *„dneska mám úkol z matiky zase, budeme potom hrát zase ten židlovej fotbal nebo nějakou hru, to bylo dobrý na body.“* Matka svým pobytem v Azylovém domě poskytla synovi domov prokazatelně značné bezpečí.

3) Citová vřelost

Vstupní stav zajištění citové vřelosti: Syn byl zvyklý po odchodu jeho starší pečující sestry se sám o sebe postarat, odmítal zpočátku téměř jakoukoliv projevenou snahu matky o spolupráci s ním, neměl k ní vytvořené téměř žádné citové pouto nebo vřelý vztah: *„víte, on má radši svojí sestru než mě a kdyby to šlo, radši by bydlel s ní, pořád mu říkám, že teď už budu dobrá a ať si mě váží, že jsem mu zůstala, jeho to ale moc nezajímá.“* Syn byl vychováván k velké samostatnosti, bez známek projevů povzbuzení nebo pochvaly za něco dobrého, co vykonal. Matka nevyvíjela téměř žádnou aktivitu, aby mohla být se synem více v kontaktu: *„on si napíše úkoly a pak doma bejt nechce, jde za kamarády a já ho nehlídám, kde je, se mnou doma tvrdnout nebude.“* Matce chyběl prostor pro ocenění a povzbuzování syna, spíše řešila především aktuální problémy: *„jako jednička z úkolu dobrý a co ta žákovská plná poznámek, co v tý škole děláš, že máš víc poznámek, než známek nechápu to*

vůbec. “Matka na pozitivní sdělení o svém synovi příliš nereagovala. Synovi nedostal téměř žádnou příležitost pro pozitivně strávené chvíle společně se svojí matkou.

Jakou podporu matka potřebovala: Rozvíjet, posilovat osobnost matky, její sebevýchovu a rozvoj sebevědomí ve vztahu k jejímu synovi, podpořit rodičovské kompetence matky. Poskytnout v co nejvyšší možné míře matce a jeho synovi společné aktivity podporující ty oblasti, ve kterých se jim bude společně dařit s následným zaměřením na jejich ocenění a povzbuzování. Poskytnout matce a jejímu synovi zázemí pro trávení společných chvil, získávání společných pozitivních zážitků.

Výstupní stav zajištění citové vřelosti: Matka se snažila trávit se synem v CD čas, ten však její snahu ocenil velice zřídka: *„proč mě tady sleduješ, já to dodělám a přijdu, nebo mě to zamíchej a já budu vážit.“* Synovi spíše vyhovovala velká samostatnost. Matka spíše i nadále aktivněji nevyvíjela přílišnou aktivitu, aby mohla být se synem více v kontaktu, učila se syna ocenit a povzbuzovat: *„ty že jsi pomáhal uklízet jo, no tak to není vůbec špatný, to bych do tebe teda neřekla.“* Matka byla vedena a motivována k většímu zájmu o společně strávené chvíle se svým synem, v malé míře došlo k povzbuzení vztahu mezi matkou a synem: *„Ty Same, až se přestěhuju, pomůžeš mi se všema chlapeckýma věcmi, uděláme si hezké bydlení“* Nedošlo však k obnovení citového pouta mezi matkou a dítětem či plné stabilizaci vzájemného vztahu.

4) Stimulace a podněty

Vstupní stav zajištění stimulace a podnětů: Matka komunikovala se synem často jako s dospělým a nejčteněji v případě vzniklého problému: *„to mě nebaví ten tvůj přístup vůbec, jako vím tahle nová učitelka je strašná, ale v životě se s tebou taky nikdo nebude párat, si nemysli.“* Četnost společného trávení volného času se svým synem nebyla příliš vysoká, synovi však trávení společných chvil příliš nescházelo: *„já nevím, kde je máma to tady jako musí bejt zase taky a proč, to vyrobíme samy ne?“* Pozitivní reakce ze strany matky na syna téměř vůbec nepřicházely: *„jak ho jako mám chválit, nemám za, co by mě zajímalo, jestli na něco vy aspoň přijdete, až tam budeme chodit.“*

Matka se částečně zajímala o výsledky syna ve škole, říkala, že jí záleželo na tom, aby se s ním dcera učila a měl průměrné známky: *„jako jim to spolu šlo, vždycky to nějak*

uhrál na ty trojky a nějak jsme se s učitelkou ve škole domluvily, jak tam teď mají ale tu novou to je něco hroznýho.“ Paní Danešová preferovala posílání syna do Centra pro děti na přípravu do školy samotného, aby zde pracoval pouze s pracovníci: *„Vás stejně víc poslechne a navíc já už si tu školu nepamatuju, co se tam učí, nevím moc, jak mu radit doma to kromě češtiny píše sám.*“ Matka v případě problémy se synem ve škole se pod vedením pracovnice dokázala zamyslet nad aktuálním stavem a pokusit se o řešení.

Jakou podporu matka potřebovala: V rámci přípravy do školy se zaměřit na hodnocení úspěchů, hledat i drobné pokroky, motivovat syna a matku k většímu zájmu o školní výsledky. Podpořit matku o větší zájem o společném trávení volného času se svým synem. Poskytování pomoci při řešení obtíží syna ve škole se zaměřením na posilování zodpovědnosti při vzdělávání syna prostřednictvím přiměřené motivace matky. Ukázání cest, jak lze s dětmi výchovně pracovat, včetně smysluplného a tvořivého trávení volného času, her a dalších činností se svými dětmi.

Výstupní stav zajištění stimulace a podnětů: Matka se v průběhu docházky do CD na přípravu do školy seznamovala s výsledky syna ve škole, nadále jí poměrně záleželo na tom, aby syn průměrné známky a snažila se nárazově více motivovat syna k většímu zájmu o školní výsledky: *„mám pro tebe překvapení, když se ti podaří zlepšit vysvědčení a bude se ti určitě líbit, koukej se snažit a neflákej to.*“ Matka v některých případech se snažila hledat i drobné pokroky: *„jako Same, když to takhle ve škole půjde jako dneska tady v centru při učení, myslím, že by to mohlo bejt dobrý.*“ Podpora zodpovědností matky při vzdělávání syna se příliš nezdařila: *„no my jsme nakonec ty úkoly doma o včera nedělaly spolu, udělal si je asi sám večer, když přišel z venku, já jsem stejně nevěděla, o co tam šlo.*“ Podpora matky o větší zájem společného trávení volného času se svým synem, byla úspěšná pouze v případech, kdy zvolené aktivity zaujaly syna i samotnou matku: *„no dnes to bylo dobrý vaření, kluk snědl všechno, co jsme vařili po příchodu domů a prej, že zas příště přijde nám pomoct.*“ Matka získala nové náměty aktivit se svým synem, zaujaly jí především recepty na dobrá jídla a tvořivé trávení volného času: *„tohle je dobrý jídlo, příště ho asi zase udělám doma, hled se po něm zaprášilo.*“ Matka v průběhu pobytu spolupracovala se školní psychologkou a řešily výchovné problémy syna ve škole (drzost, lhaní, časté poznámky). Sam se o probíhající situaci ve škole a svých „prohřešcích“ nikomu příliš nechtěl svěřit. Matka při komunikaci s odborníky potřebovala pomoci domluvit se na konkrétní schůzce a shrnout všechny problémy, které Sam ve škole měl: *„víte, u psychologky jsem si uvědomila, že možná*

trochu chápu, proč se Sam ve škole chová, jak nemá a dělá problémy, psychologka říkala, že možná každý, kdo by měl za sebou, co má on, tak by měl problémy. Prý nám oběma drží palce, abychom se měli spolu lépe a již nikdy nezažili tak velké trápení. Budu se snažit s novou učitelkou se domluvit a nějak mu to ve škole ulehčit, když to půjde.“ Matka se i přesto po týdnu nedostavila na domluvenou schůzi s třídní učitelkou a neměla přílišný zájem synovi aktivněji ve škole pomoci.

5) Vedení a hranice

Vstupní stav zajištění vedení a hranic: Výchovné působení matky bylo nedostatečné. Matka nedokázala efektivně vést svého syna k pravidlům správného chování a jako negativní vzor mu předkládala jeho otce: *„budeš, jak tvůj tatínek koukám, samý problémy, naschvály a podrazy vymejšíš.*“ Zaměřovala se na řešení konfliktních situací, až v případě vyhocené situace: *„jsem to neřešila, až když si na mě a na kluka několikrát dovolil, tak jsem začala přemýšlet o odchodu a představte si, že, když jsem po Samovi v tom řevu chtěla nakázat, aby si sbalil věci, tak mě praštil a já jeho.*“ Matka synovi nenastavovala téměř žádné hranice, v obtížných situacích pouze v podobě výhrůžek: *„tak koukej se, já tě taky nemlátím, jestli si ještě jednou dovolíš, jdeš pryč.*“ Syn byl vedený až k příliš velké samostatnosti, byl se svým otcem a sestrou příležitostně v kontaktu, matka mu nezakazovala styk s ním.

Jakou podporu matka potřebovala: Ukázka žádoucího výchovné působení a nastavování hranic synovi, bez uvádění na příkladu negativního chování otce. Podpora matky, aby vedla svého syna k dodržování nastavených pravidel a správnému chování na základě domluvy nejen v konfliktních situacích. Ukázat jako lepší možnost klidné řešení konfliktních situací bez výhrůžek, pokud je to možné.

Výstupní stav zajištění vedení a hranic: Po půl roce pobytu rodiny v azylovém domě přestala matka synovi svým předkládat otcovo chování jako negativní vzor: *„jako teď s bývalým jakstakš vycházím, až mě to překvapuje, Sama mu vždy předám, nikdy však nechce se mnou mluvit o tom, jak se měl, když se vrátí.*“ Průběžně jsme s matkou zjišťovaly, jak se synovi ve škole daří, zdali nedošlo k nějakému konfliktu, matka se učila řešit případné problémy včas: *„no ještěže jsem si to tady přečetla, že má zas poznámku, prej by jinak na mě kdybych nereagovala, poslali zase sociálku.*“ Hranice bez výhrůžek, které se snažila matka synovi nastavovat většinou nadále nerespektoval, nikdy na tento způsob jednání nebyl zvyklý, učil se ho přijímat za své: *„zas si večer přišel, jak chtěl a to jsem mu říkala koukej si vzít teda*

ten novej mobil, abys zavolal aspoň, dělal zas, jak když se ho to netýká, ale mobil si šel na zítřek nabít.“

V rámci společného trávení volného času matka sledovala, jak syn většinou pozitivně reaguje na výzvu dodržování pravidel: *„uděláme společně dohodu, jsi pro? Budeme ještě půl hodiny makat do školy a pak si společně zahrajeme, co budeš chtít, šlo by to Sama?“* Samovi se v Centru během aktivit dařilo, matka byla podněcována ke chvále syna za jeho dobré chování v centru a jeho aktivitu: *„tě nepoznávám, Sama, jsi byl tady zlatej, pomáhal jsi, nebyl drzej, snažil ses, kdyby ti to takhle vydrželo i doma a ve škole.“*

6) Stabilita

Vstupní stav zajištění stability: Paní Danešová měla se svým synem po příchodu do Azylového domu prožitý velice tíživý scénář událostí předchozích let. Potýkala se s dluhy, agresí a alkoholismem manžela, sama se dle jejích slov občas napila. Syna více než po dobu pěti let vychovávala jeho starší sestra. Po příchodu do azylového domu si brzy našla zaměstnání. Pro Sama a matku byl pobyt v azylovém domě nový, neznámý, naštěstí se však nacházel v místě jejich dosavadního bydliště. Ze stěhování pro rodinu vyplynula pozitivní změna v podobě pobytu v klidnějším prostředí bez agrese, hádek, násilí nebo nadměrného požívání alkoholu. Syn neztratil kontakt od příbuzných z rodiny, kamarádů ve škole nebo ve volném čase. Matka neposkytovala emoční podporu svému synovi téměř vůbec v žádných situacích.

Jakou podporu matka potřebovala: Podpora čtenějšího kontaktu syna s matkou – podpora jejich narušeného vzájemného vztahu. Povzbuzení matky v rámci zahájení poskytování emoční podpory synovi nejen z její strany ale i při kontaktu s dalšími významnými členy rodiny (sestrou Sama, otcem).

Výstupní stav zajištění stability: Matka po pobytu v azylovém domě získala větší klid, jistotu, také i nadhled na její tíživou situaci, vyrovnala se v rámci možností se synem z bolestivých a traumatických událostí v jejich životě a získala prostou pro další přemýšlení o možnostech společného života se synem do budoucna. Paní Danešová v průběhu pobytu v zařízení vystřídala dvě zaměstnání s příznivou, pouze ranní směnou na půl úvazek, zajistila si alimenty a tak došlo k drobné stabilizaci finanční situace rodiny. Syn se v průběhu pobytu

se svým otcem a sestrou z rodiny setkával. Emoční podpora synovi nebyla dostatečně do budoucna zajištěna, vzájemný vztah byl velice vážně narušen: „nevím, proč by mě máma měla s něčím pomáhat, a chválit mě, nikdy to tak nebylo a já si to radši udělám sám, navíc když jí to neřeknete, ať mě pochválí, tak mě nikdy stejně chválit nebude.“ S podporou nadace vznikla šance v době dlouhodobějšího zaměstnání matky, získat pro sebe a syna stálý byt, před ukončením pobytu se však objevily finanční výdaje na dosud neznámé exekuce matky, rodina se musela přestěhovat po roce tedy opět do jiného azylového zařízení.

5.4.5 Záznam práce s matkou a dítětem – paní Zamastilová

Jméno matky a dítěte (pozměněno): Paní Zamastilová, děti Sandra (12let), Alena (10 let), Tamara (5let), Roman (15let)

Doba spolupráce s matkou a dítětem v CD: 11 měsíců

Navštěvované aktivity: Příprava do školy, skupinové aktivity dětí, aktivity matka, dítě

Použité metody, nástroje: pozorování, rozhovory a konzultace s matkou/sociálními pracovníky, obsahová analýza dokumentů

Život paní Zamastilové (rodiny) před příchodem do Azylového domu

Paní Zamastilová pochází z Romské rodiny. V dětství žila se svojí rodinou kočovným životem s četným stěhováním z místa na místo většinou do prostředí sociálně vyloučených lokalit. Paní říkala, že jako malá neměla moc přehled, kde jako rodina aktuálně bydlí, žilo jich prý hodně v jedné místnosti. Otec paní pobíral invalidní důchod a pracoval po brigádách, matka paní Zamastilové nepracovala a téměř po celý život se starala o svých pět dětí. Paní Zamastilová dále vyprávěla, že během svého dětství se často starala o své mladší sourozence, jelikož byla druhá nejstarší a dcera.

Matka jí velice často stavěla do role hlídající sestry a to někdy i na úkor školních povinností. Ve škole měla proto problémy s docházkou a později i špatným prospěchem. Na druhém stupni již musela opakovat dva ročníky. Paní Zamastilová se na druhém stupni také setkala se slovními urážkami i násilím rasově namířeného proti ní samotné. Dostávala se proto často do konfliktů a byla označována za problémové a nesnaživé dítě. Paní Zamastilové s učením nikdo nepomáhal, učivala se prý po cestě do školy a úkoly si psala o přestávkách, říká,

že doma na to nebyl prostor ani čas. Paní Zamastilová má ukončené základní vzdělání, po škole pracovala pět let jako dělnice ve výrobě, chtěla si vydělat peníze a poté se odstěhovat se svým přítelem, se kterým v tuto dobu otěhotněla do Německa. Paní se následně vdala, narodily se jí další děti, se kterými bydlela po svatbě u příbuzných manžela. Rodina se v této době dostala do dluhové pasti, otec dětí pro odreagování hrál výherní automaty a později ztratil zaměstnání. Paní v tuto nepříznivou dobu odešla s manželem a dětmi do Německa, kde nakonec neměli práci ani bydlení a děti nechodily do školy. Po návratu do Čech již pobývala v azylových domech, byla vedena na úřadu práce, odkud jí předtím sankčně vyřadili. Její manžel jezdil za prací a pobýval na ubytovnách, s manželem měla v tuto dobu velké neshody, nakonec došlo k rozvodu. Paní Zamastilová se aktuálně nestýká s rodinou a ani není od nich možná pomoc. Paní byla v době podané žádosti do místního azylového domu zaměstnaná rok v supermarketu jako pokladní. Paní Zamastilová má čtyři děti. Nejstarší syn postoupil následující školní rok do 8. třídy speciální základní školy. Docházel do speciální základní školy pouze jeden rok (7. třída). Předtím chodil do základní školy. Do Speciální základní školy přešel údajně kvůli výchovným problémům. V minulosti docházel do pedagogicko-psychologické poradny, baví ho sport, tanec, má výchovné problémy – lže, zatajuje apod. Dcera Sandra půjde do 7. třídy základní školy, ráda tvoří. Alena půjde do 5. tříd základní školy, má ráda malování. Tamara je předškolák a již v minulosti navštěvoval mateřskou školu. Paní Zamastilová spolupracovala v minulosti s OSPOD, ale nemá stanovený žádný dohled.

Úvodní konzultace s matkou

Paní Zamastilová se po přestěhování do Azylového domu nejprve se svojí klíčovou sociální pracovnící zaměřila v žádosti o poskytnutí sociální služby na krátkodobé rychle splnitelné cíle, mezi které patřili např: pomoc zajistit MŠ a ZŠ pro děti, pomoci zajistit vysvědčení pro děti a klientku – splněno, lékařskou péči atd. Dále na cíle spojené se stabilizací dluhové situace, s hledáním pracovního, zajištěním PPP pro syna a pomoci při řešení výchovných problémech a dalšími souvisejícími cíly.

- Pomoci zajistit MŠ a ZŠ pro děti.
- Zajistit vyšetření pro syna v PPP.
- Podpora při výchově dětí a nácviku rodičovských kompetencí,
- Poskytování pomoci v rámci přípravy dětí na vyučování.

- Posilovat zodpovědnost matky při péči o své děti (pozitivní působení na vztah matky s dětmi).
- Ukázání cest, jak lze s dětmi výchovně pracovat, včetně smysluplného a tvořivého trávení volného času, her apod.

Četnost setkávání s matkou a dětmi v Centru pro děti

Paní Zamastilová měla od počátku zájem přihlásit své děti do Centra pro děti. Paní zpočátku přihlásila do CD pouze své tři dcery, domluvily jsme se, že syn začne chodit až po prázdninách s nástupem do školy na přípravu do školy. Paní Zamastilová v době, kdy hledala nové zaměstnání, docházela do CD s dětmi 3x týdně. Děti i matka byly se službou spokojeny. Od začátku školního roku všechny tři školní děti docházely 1x – 3x týdně na setkání s cílem přípravy do školy. Matka si v dané době našla zaměstnání na směny, vždy dva týdny v měsíci jív době její nepřítomnosti hlídala dcery jiná uživatelka. Pokud byla daný týden v azylovém domě přítomna, docházela s dětmi na školní přípravu. Dcery se také pravidelně jednou až dvakrát týdně účastnily skupinových aktivit s ostatními dětmi a matkami. Paní Zamastilová po měsíci byla nucena změnit zaměstnání kvůli dětem, aby jim mohla být více na blízku, musela také řešit závažné výchovné problémy se synem ve škole. Syn docházel za účelem přípravy do školy, kdy učivo na běžné škole vůbec nezvládal čtyři měsíce, poté kvůli přetrvávajícím výchovným problémům byl přeřazen na pobyt do diagnostického ústavu. Dcery docházely do CD i nadále. Paní Zamastilová se nově tuto dobu přihlásila na aktivity matka/dítě se svojí nejmladší dcerou za účelem rozvoje vědomostí, dovedností a znalostí dítěte předškolního věku a podpory vzájemného vztahu dcery s matkou. Paní Zamastilové se nepodařilo sehnat práci pouze na ranní směny, děti proto i nadále jeden týden hlídány jinou užívatelkou. Paní v tuto dobu by své děti posílala samotné za pracovníci centra a sama by zůstávala na své bytové jednotce. S paní Zamastilovou jsme se na konzultaci závěrem domluvily, že bude se svými dětmi v týdnu její ranní směny docházet za účelem přípravy do školy vždy alespoň dva dny v týdnu po půl hodině a se svojí nejmladší dcerou 1x za 14 dní na smluvené aktivity. Děti nadále navštěvovaly odpolední skupinové aktivity. Účast na skupinových aktivitách byla pro matku dobrovolnou záležitostí, těchto aktivit se matka zúčastnila pouze v případě, když jí osobně jejich program zaujal. Syna matka po návratu z diagnostického ústavu již do CD nepřihlásila z důvodu řešení výchovných problémů a jeho situaci, kdy již syn neměl šanci dohnat učivo téměř dvou ročníků. Paní se více v tuto dobu zaměřila na ostatní děti, jejich přípravu do školy a zvládání učiva. Děti v tuto dobu navštěvovaly CD za tímto účelem třikrát týdně.

Hodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity – paní Zamastilová

1) Základní péče

Vstupní stav zajištění základní péče: Matka se dokázala dle svých aktuálních možností, snažila zajišťovat běžnou péči o děti (strava, oblékání, ubytování v Azylovém domě). Všechny její děti chodily na pravidelné preventivní prohlídky k lékaři s matkou, stávalo se, že nejstarší dcera s matkou navštěvovala opětovaně lékaře za účelem omluvy ze školy či z tělesné výchovy i v případě méně závažné nemoci či téměř žádných zdravotních problémech. Matka před příchodem nevyužívala služeb dalších organizací, s příchodem do azylového domu si stanovila cíl zajistit nejmladší dceři vyšetření logopeda v PPP, a začala spolupracovat s výchovnou kurátorkou a dětským psychologem kvůli problémům se synem.

Paní Zamastilová měla nízké příjmy (hledala nové zaměstnání) a vysoké výdaje (dluhy, špatné hospodaření). Pokud měla matka na počátku měsíce finance, kupovala dětem kromě běžných potřebných věcí často i značkové oblečení či elektroniku. Několik dní před výplatou dávek nebyla schopna zajistit dětem stravu, a nárazově využívala pomoc z potravinové banky Azylového domu či oblečení z charitativního šatníku. Poté, co si po necelém měsíci sehnala ve městě zaměstnání, situace se zlepšila. Děti pravidelně nejedly pestrou zdravou stravu. Namísto této stravy jim matka, pokud měla na začátku měsíce finance, kupovala sladkosti nebo nezdravé slané pochutiny se slovy: *„když oni si už tak zvykli, že vám nic jiného holky nebudou jíst i kdyby měly být celý den o hladu.“* Všechny děti docházely do školy nebo školky, matka je ve většině případů pravidelně posílala, aby se nedostala do zbytečného konfliktu s úřady nebo OSPOD: *„stačí, že se Romanem máme pořád nějaký problémy, koukejte chodit holky normálně do školy a sekat latinu co to jde, nebudu se s někým zase zbytečně dohadovat na sociálce.“* Matce se během prvních 14-ti dnů pobytu v azylovém domě podařilo zařadit všechny její děti do školských vzdělávacích zařízení ve městě, včetně objednání syna do PPP, k psycholožce.

Jakou podporu matka potřebovala: Paní Zamastilová potřebovala pomoci při hledání zaměstnání a poté v oblasti zlepšení hospodaření se svými nízkými příjmy (ošacení pro děti, poskytnutí darovaného oblečení, potravin v rámci sbírek v azylovém domě, šetření financí). Dále také poradenství a případné aktivity týkající se pestré zdravé stravy pro děti, která by jim mohla chutnat. Paní Zamastilová byla podpořena při hledání ZŠ a MŠ pro své děti, včetně zajištění vyšetření pro syna v PPP a u psycholožky. V rámci přípravy do školy v Centru pro děti si stanovily cíl motivovat matku k aktivnější a zodpovědnější spolupráci se školou.

Výstupní stav zajištění základní péče: Paní Zamastilová si v prvním měsíci pobytu v Azylovém domě našla zaměstnání nejprve v třísměnném provozu, později sama uznala, že se čtyřmi dětmi není možné tuto práci vykonávat, nakonec se jí podařilo najít zaměstnání pouze v dvousměnném provozu. Paní postupně čteněji využívala možnosti nabídky charitativního šatníku či darovaných potravin. V průběhu aktivit jsme se zaměřovali s rodinou na zdravou stravu, děti ochutnávaly ovoce, zeleninu, zdravé sladkosti, mléčné výrobky, některé jim zachutnaly, jiné nikoliv, stavěly se k nové stravě zpočátku poněkud s velkým nezájmem: *„tak tohle asi děcka jíst nebudou, co neznaj, tak automaticky říkaj, že jim to nebude chutnat, no ale zkusit to můžeme proč ne.“* Děti i nadále však preferovaly jejich oblíbené nezdravé pochutiny, které jim matka dopřávala. Všechny školní děti docházely na obědy domů, matka s nejstarší dcerou každý dovařily obědy. Dcery se až na drobnou zameškanou docházku snažily plnit povinnou školní docházku, syn měl při přestupu ze základní školy speciální, velké problémy, jeho výchovné problémy se v běžné škole velice zřetelně zhoršily, syn nezvládal dohnat učivo. Matka se synem docházela k odborníkům, chování syna se i přesto nelepšilo.

2) Zajištění bezpečí a ochrany

Vstupní stav zajištění bezpečí a ochrany: Místo bydliště matky s dítětem před příchodem do Azylového domu se nacházelo v azylovém domě v jiném městě. Matka byla již zvyklá na chod daného zařízení, rodině však neprospívalo (především dětem) neustálé stěhování po roce na jiné místo (ztráta přátel, známých spolužáků, neznámé město). Paní Zamastilová se dle jejich slov však příliš zpočátku nestrachovala, že by to na její děti mohlo mít nějaký vážnější negativní vliv: *„nebojte, moje děti jsou tak zvyklý na neustálé stěhovačky, že už jim to ani nepřijde, jsme takový přelétaví ptáci, kteří si v každém městě umí poradit, jediný problém je s Romanem, ten kam přijde, všude si musí aspoň dva lidi znepřátelit jinak je nesvůj.“* Děti byly zvyklé se samy o sebe postarat, především nejstarší dcera v době nepřítomnosti matky často přebírala její úlohu při hlídání Tamary: *„tak to prostě je, když musím vydělávat, abychom neskončili na ulici, dcera se hold musí umět o sourozence postarat, jak jinak to chcete udělat, když nemáte prachy na chůvu a známí bydlí přes půl republiky.“* Matka se snažila plnit ve výchově dětí většinou nezbytně nutné úkoly, zaměřila se vždy v určitou dobu na dítě, které mělo největší problémy, aby je vyřešila a neměla zbytečný problém i nadále. Méně problémové dcery měly poměrně velkou volnost, neměly zpočátku kromě aktivit v CD žádnou mimoškolní činnost.

Matka své děti fyzicky netrestala, užívala trestání v podobě vyhrůžek, zákazů nebo příkazů. Měla největší starosti se svým nejstarším synem, dcery se snažila před násilím chránit. Konflikty mezi svými dětmi často řešila matka impulzivně s křikem, výhrůžkami nebo slovními nadávkami: „*ty koukej se vzpamatovat, co si o sobě myslíš, jestli si chceš našlápnout, jako brácha do pastáku prosím, ale pak nečekej, že tě budu zachraňovat, to už bude totiž pozdě.*“ Děti daný způsob řešení konfliktů často braly za svůj a jednaly v těchto situacích velmi podobně: „*jen počkej, až přijde máma ta ti to vytmaví, možná jí to i brzo zavolám, jak chceš.*“

Jakou podporu matka potřebovala: Ukázat matce, že je důležité plnit ve výchově více úkolů vedoucích k zajištění bezpečí a ochrany svých dětí, než pouze těch v případě krizových situací. Nabídnout matce jiné řešení konfliktních situací bez psychického trestání dcer se zaměřením na domluvu a klidné řešení s následnou ukázkou pozitivního vzoru při řešení, v případě syna podpořit její spolupráci s odborníky a organizacemi pracujícími s dětmi se známkami poruch chování.

Výstupní stav zajištění bezpečí a ochrany: Místo bydliště matky s dítětem před příchodem do Azylového domu se nacházelo v azylovém domě v jiném městě. S nástupem do dalšího azylového domu nedošlo k eliminaci negativních jevů souvisejícími s každoročním stěhováním. Paní Zamastilová si v době pobytu uvědomila, že tento stav prokazatelně má na její děti negativní vliv, během pobytu se snažila zajistit stálejší aktivně hledat bydlení, kde by se nemusela po roce stěhovat opět do dalšího zařízení podobného typu: „*máte možná pravdu holky mi tudle říkaly, že se jim stýská po kamarádkách z minulé školy, prý tam měly i hodnější paní učitelku ve škole, tady v té škole se jim zhoršil prospěch, asi protože se tady učí něco jinýho nebo stejné učivo jinak říkaly, no a Roman, škoda mluvit zase si tu našel partu grázlů a dopadlo to tak, že je v diagnostáku.*“ Matka i nadále docházela do zaměstnání na dvě směny, děti se musely v její nepřítomnosti samy o sebe navzájem postarat: „*víte jak, tohle přece nezměním, chtěla bych bejt jako asi s děčkama, ale kdo bude vydělávat, jsem na všechno sama tak si nemůžu vybírat.*“ Matka se postupně snažila při řešení konfliktních situací více využívat s dcerami domluvy a klidnější řešení: „*tak hele, když tě o něco prosím, byla bych ráda, abys to splnila, nebo se může stát, že příště ti taky nesplním to, co bys chtěla.*“ Holky také postupně vnímaly Centrum pro děti jako bezpečný prostor, kde si mohou přijít pro radu, odpočinout si zde a splnit si zde své povinnosti do školy: „*jsme si, paní učitelko přišly napsat úkoly, a co budeme potom dělat dneska, budeme malovat ty stromy*

života, jak jsme říkaly?“ Matka svým pobytem v Azylovém domě poskytla svým dětem domov a jisté bezpečí.

3) Citová vřelost

Vstupní stav zajištění citové vřelosti: Paní Zamastilová vychovávala své starší děti k velké samostatnosti. Nejmladší dceři chyběl ze strany matky přiměřený fyzický kontakt (pohlazení, mazlení) a společně trávený čas: *„kdy už přijde maminka, já bych jí tak strašně chtěla dát pusku, ale ona nebude chtít, má moc práce.“* Nejstarší dcera se snažila matce zavděčit, matka dceru vnímá jako schopnou, samostatnou, staví jí do role dospělého: *„postaráš se zase dnes o Tamaru jo až bud v práci a uvaříš oběd, až zase budu doma, budeš moct jít za to za holkama.“* Matka velice zřídka oceňovala děti za výsledky ve škole, zajímaly jí často až v krizových momentech: *„no to si děláš srandu a co teď s tím chceš dělat, jako máš to říct dřív, jak já mám vědět, co v té škole děláš nebo neděláš.“* Své děti má matka ráda, je mezi nimi citové pouto. Bere je za své, ale nevyvíjí žádnou aktivitu, aby s nimi mohla být více v kontaktu: *„nebojte, jste moje holky, ale prostě teď nemám náladu někde s váma lítat, mám toho dost z práce, zabavte se samy ideálně nějak.“* Matce chyběl prostor pro ocenění a povzbuzování svých dětí, protože často řešila především konflikty se synem: *„holky pěkný skvělý, ale teď musím zpacifikovat Romana, zase někoho zmlátil.“* Nemladší dcera se za pracovníkem chodila mazlit, často mluvila o matce, že se na ní těší, a přála si, být s ní: *„paní učitelko já se těším na mamku, budete teď jako moje mamka a já poslušná dcera, kterou budete mít ráda.“* Matka na daná sdělení příliš nereagovala. Dětem značně scházely pozitivně strávené chvíle společně se svojí matkou.

Jakou podporu matka potřebovala: Poskytnout v co nejvyšší možné míře matce a jejím dětem společné aktivity podporující ty oblasti, ve kterých se matce a jejím dcerám daří s následným zaměřením na jejich ocenění a povzbuzování. V rámci přípravy do školy se zaměřit na hodnocení úspěchů, hledat i drobné pokroky v rámci zlepšení dítěte ve škole, motivovat matku k větší zájem o školní výsledky dcer. Poskytnout matce a především její nejmladší dceři zájem pro trávení společných chvil, získávání společných pozitivních zážitků a citové vřelosti k dítěti.

Výstupní stav zajištění citové vřelosti: Paní Zamastilová stále vychovávala své starší děti k velké samostatnosti, potřebovala početnou rodinu sama zajistit finančně. Pokud byla dětem

k dispozici, snažila se postupně nejvíce věnovat své nejmladší dceři a společně s ní trávit čas. Nejstarší dcera stále zastávala v nepřítomnosti matky její roli a starala se o Tamaru. Matka při aktivitách a přípravě do školy sledovala výsledky dětí ve škole, postupně se snažila zachytit vzniklé problémy včas: *„dcera se mi svěřila a včera ukázala v mobilu, jak jí spolužačky, její bývalé kamarádky ve zprávách nadávají, proto asi, jak jste mě upozorňovala, se minulý týden Sandra snažila vymluvit ze školy a doktor přitom řekl, že jí nic moc není. Šla jsem do školy, vše nahlásila jako šikanu a ty dámy dostanou třídní dutku.“* Matka byla vedena a motivována k většímu zájmu o společně strávené chvíle se svými dcerami, kde pokud to bylo možné, získávala prostor pro ocenění a povzbuzení dcer: *„paní učitelko dneska se mi to vůbec nehodí trávit čas s holkama v CD, ale když tak o to stojí, koukám, asi mi nic jiného nezbude že? Hele Ali, ty nebudeš zase tak marná, jsem si myslela, že tohle nedáš, no Tamaro krásné výtvarné dílo, celkem ses i snažila, není to špatné“* Potřeba dcery související s vyšší citovou vřelostí nebyla ze strany matky dostatečně naplněna: *„víte, paní učitelko, mám tři přání, až budeme bydlet v novém domečku, aby mě měla mamka víc ráda, upekla mi dort k narozeninám a ještě častěji mi dala pusinku.“*

4) Stimulace a podněty

Vstupní stav zajištění stimulace a podnětů: Matka se snažila komunikovat s dcerami a svým synem nejintenzivněji v případě vzniklého problému a co nejrychleji a nejefektivněji ho v danou dobu řešit: *„tak koukejte, teď co nejrychleji vyřešíme Romana, potom teprve začneme řešit vaše sešity, problémy nebo trápenička.“* Četnost společného trávení volného času se svými dětmi byla velice malá, což dětem (především Tamaře) značně scházelo. Pozitivní reakce ze strany matky přicházely často jen v případech, kdy se aktuálně neřešil žádný problém, nebo nebyla unavená z práce: *„fajn určitě vás holky za starost o Tamaru odměním, ale mám dneska hodně zařizování, co nepočká.“*

Paní Zamastilová zpočátku aktivněji neřešila přípravou dcer do školy, zaměřila se spíše na nejstaršího syna, aby prošel ročníkem na běžné ZŠ. Sama se však během setkání příliš nesnažila zapojit nebo podpořit syna či dcery při učení *„no na mě nekoukejte, jak já to mám vědět, co se po něm chce, hlavně, ať projde, neopakuje a to stačí. Holky ty to nějak zmáknou, mají smůlu, nemám ponětí, jak se tyhle příklady počítají, tak si to stejně musí udělat samy nebo s vámi.“* Paní Zamastilová preferovala posílání dcer do Centra pro děti na přípravu do školy samotné, aby zde pracovaly s pracovníci: *„běžte za učitelkou do centra, jestli máte*

úkoly, já vám budu asi těžko platná.“ Svoje děti příliš nemotivovala k učení, úkoly dětem nekontrolovala, zpočátku ani nepodepisovala: „to neřešte, já taky psala úkoly po cestě do školy a prolezla jsem nějak.“ Matka v případě problémy s dětmi ve škole, dokázala s kantory spolupracovat.

Jakou podporu matka potřebovala: Podpořit matku o větší zájem o výsledky svých dětí ve škole a ve společné smysluplné mimoškolní činnosti s dětmi. Poskytování pomoci při řešení obtíží dětí ve škole a při přípravě na vyučování se zaměřením na posilování zodpovědnosti při vzdělávání svých dětí prostřednictvím přiměřené motivace matky. Ukázání cest, jak lze s dětmi výchovně pracovat, včetně smysluplného a tvořivého trávení volného času, her a dalších činností se svými dětmi.

Výstupní stav zajištění stimulace a podnětů: Matka se postupně snažila do centra docházet v případě ranní směny v zaměstnání docházet alespoň dvakrát týdně na přípravu do školy se svými dcerami, ale nezískala větší zájem o výsledky svých dětí ve škole a jejich motivaci ke škole, v závěru mi sdělila: *„je fajn, že holky nějak projdou, když tady děláme do školy, ale stejně je to jedno, podívejte na Romana, chtěli jsme, po domluvě s těma všema odborníkama, aby se naučil po roce na specce fungovat v normální škole a doklepat známky na čtyřky a jak to dopadlo, už aby byly ze školy a byl klid, víte stejně holkám asi se školou nepomůžu, když to sama nevím a nebaví mě to, ta starší na učení není a nikdy nebyla to má asi po mě, no a u té mladší je to škoda ta na to má, ale zase se jí nechce, nebaví jí to, jsem ráda proto aspoň za vaší pomoc, že to s nimi zkoušíte.“* Matka docházela se svými dětmi na společné smysluplné mimoškolní činnosti nepravidelně. Spolupracovala s psychologkou, PPP, výchovnou kurátorkou, později diagnostickým ústavem. Byla při komunikaci s odborníky velice zdatná, dokázala se s nimi domluvit na efektivním řešení či dalším postupu. S nástupem syna do diagnostického ústavu dostala prostor se více věnovat svým dcerám: *„možná lepší, že je Roman pryč, holky doted' akorát jen tak proplouvaly a sledovaly, Romanovi průšvihy.“* Dcery v průběhu pobytu v azylovém domě začaly také navštěvovat místní nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.

V rámci společných volnočasových aktivit s dobrovolnou účastí matky se matka zapojovala v případě, kdy převažovalo její vlastního zaujetí (vyhledává aktivity zaměřené na pečení, vaření): *„no tak když se vaří, to dorazím, jinak si děcka vystačí i beze mě, když si s váma hrajou.“* Během posledního čtvrt roku paní docházela na aktivity se svojí nejmladší dcerou nepravidelně, dle směn v zaměstnání: *„no holka je sice ráda, že přijdu s ní, aspoň taky vidím,*

co jí jde, je zvyklá hrát si ale sama a to jí taky baví.“ Matka neměla přílišný zájem své děti aktivně ze své vlastní iniciativy rozvíjet či vymýšlet společné aktivity, které by je zaujaly.

5) Vedení a hranice

Vstupní stav zajištění vedení a hranic: Výchovné působení matky bylo proměnlivé. Matka se snažila děti vést k pravidlům správného chování a jako negativní vzor jim předkládat jejich bratra. Zaměřovala se na důsledné řešení konfliktních situací, aby nevznikly další nežádoucí problémy celé rodině: *„koleduješ si, že dopadneš jak Roman, koukej se mi snažit pomáhat všechno spravit, jinak můžeme jít bydlet pod most.“* Hranice, které nastavovala matka na principu výhrůžek a trestů, děti většinou, až na Romana respektovaly: *„jsem ráda, že jste to pochopily, kdybyste si zahrávaly, kdoví jak by to dopadlo.“* Dcery byly vedené až k velké samostatnosti. Děti byly se svým otcem příležitostně v kontaktu, matka jim nezakazovala styk s ním. Dětem chybí pozitivní motivace a pochvala: *„mamince se to určitě nebude líbit, vždycky říká, že to mají hezčí jiné děti.“*

Jakou podporu matka potřebovala: Ukázka žádoucího výchovného působení a nastavování hranic dětem, bez uvádění na příkladu negativního chování sourozence. Podpora matky, aby vedla své děti k dodržování nastavených pravidel a správnému chování nejen v konfliktních situacích. Ukázat jako lepší možnost klidné řešení konfliktních situací bez výhrůžek a křiku, pokud je to možné.

Výstupní stav zajištění vedení a hranic: Poté, co syn nastoupil na pobyt do diagnostického ústavu, přestala matka svým dcerám předkládat jeho chování jako negativní vzor. Zaměřovala se i nadále na důsledné řešení konfliktních situací, aby nevznikly další nežádoucí problémy celé rodině, zároveň si však začala všimnat více projevů chování svých dcer, které v případě potřeby podpořila nebo se jim snažila zamezit: *„neboj se, normálně běž do školy, kdyby náhodou tě zase urážela, klidně mi zavolej a já do školy přijedu a vyřešíme to. Všimla jsem si, že kašleš na školu, od té doby, co máš mobil, koukej se víc snažit, jinak budeš dál bez něho jako dřív.“* Hranice, které nastavovala matka na principu výhrůžek a trestů, děti nadále většinou respektovaly, dle slov matky došlo částečně k jejich eliminaci s odchodem Romana: *„jako holky se zklidnily, je vidět, že jsem se bála oprávněně, když jsem si myslela, že Roman může holky navést na to, jak udělat nějaký průšvih nebo problém za pobyt si může Roman sám, ať si teď nestěžuje, že se mu tam nelíbí.“* Dcery zůstaly velice samostatné, nadále se

nejstarší dcera starala v době nepřítomnosti matky o Tamaru. V závěru pobytu se do města na měsíc přistěhoval otec dětí, který se s holkami, když to bylo možné, vídal, snažil se jim vynahradit jeho nepřítomnost dary.

V rámci společného trávení volného času považovala matka dodržování pravidel za poměrně důležité: „*tak jako to doděláte ne a pak půjdete ven, myslíte si, že já v práci můžu říct, už mě to uklízení nebaví, jdu domů?*“ Matka příliš nereagovala na případný drobný úspěch jejich dcer ve škole: „*jo tak dobrý, někdy štěstí sedne ve škole, i na naší Alenku, že?*“ Dětem se v Centru během aktivit dařilo, matka byla podněcována ke chvále dětem za jejich chování či výtvořky: „*kéžby jste uklízely i doma jak taky v centru, pěkně jste to daly do pořádku. Dobrá buchta, to jste pekly skoro samy jo?*“

6) Stabilita

Vstupní stav zajištění stability: Paní Zamastilová byla po příchodu do Azylového domu nezaměstnaná, hlášená jako uchazeč o zaměstnání na Úřadu práce, často střídala zaměstnání. V první polovině pobytu vystřídala i zde dvě zaměstnání v krátkém čase. Otec dětí si přivydělává brigádami, stálou práci neměl, často se stěhoval z místa na místo. Rodina se v minulosti již několikrát stěhovala. Pro děti byl Azylový dům již několikátým bydlištěm vždy v jiném, pro ně novém městě. Ze stěhování pro děti vždy vyplynula změna prostředí a odloučení od příbuzných z rodiny, kamarádů ve škole nebo ve volném čase. Matka poskytovala emoční podporu svým dětem zřídka a to především v případě vzniklého problému nebo trápení dětí.

Jakou podporu matka potřebovala: Podpora čtenějšího kontaktu dětí s matkou – v tu dobu nejvýznamnější a nejdůležitější osobou pro ně. Povzbuzení matky v rámci poskytování stálé emoční podpory dětí nejen z její strany ale i při kontaktu s dalšími významnými členy rodiny (otcem dětí, jejich blízkými známými).

Výstupní stav zajištění stability: Matka si v průběhu pobyt v azylovém domě našla zaměstnání, kde setrvala po dobu čtyř měsíců v blízkosti azylového domu a došlo tak k drobné stabilizaci finanční situace rodiny. V průběhu pobytu se nastěhoval otec dětí do stejného města na měsíc a kontaktoval zde svoji rodinu. Paní Zamastilová v tuto dobu uvažovala o společném bydlení, bývalý manžel jí však nepřesvědčil o tom, že se stane

dostatečnou oporou rodiny a odstěhoval se po měsíci opět daleko: „zase jsem ho viděla, jak v hospodě hrál karty o prachy a prochlastal vejplatu, dětem koupil ze zbytku drobných akorát zmrzlinu, na víc mu nezbylo, a to se zdálo, že se zlepšil, nemá to cenu, akorát by nás dostal zas na dno.“ Emoční podpora dětem byla i nadále poskytována především v případě vzniklého problému nebo trápení: „víte, já mám takovejch starostí, že nestíhám ještě utěšovat děti, foukat jim kdejakou malou bolístku, musí se samy naučit v životě přežít, já jim pomůžu hlavně, když se něco velkého semele.“ S podporou nadace vznikla šance v době dlouhodobějšího zaměstnání matky, získat pro rodinu stálý byt, před ukončením pobytu se však objevily finanční výdaje na dosud neznámé dluhy, rodina se musela přestěhovat po roce tedy opět do jiného azylového zařízení.

5.5 Posuzovací škály pro vyhodnocení edukace matek v Centru pro děti

Jak již bylo uvedeno, cílem výzkumného šetření je objektivní zhodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity v rámci přímé (maximálně roční) práce s matkami a jejich dětmi v Centru pro děti. Všechny důležité informace týkající se dané podpory obsahují tzv. záznamy práce celkem se čtyřmi matkami a jejich dětmi. Nyní bych chtěla shrnout prostřednictvím posuzovacích škál pro vyhodnocení edukace matky v Centru pro děti přínos této roční spolupráce s matkou a jejím dítětem/děťmi. Konkrétně se v rámci těchto škál zaměřím na zhodnocení těch kompetencí, které si klade za cíl Centrum pro děti ve vztahu matky a dítěte rozvíjet. Jedná se o kompetence k výchově dětí, kompetence ke vzdělávání dětí, trávení volného času s dítětem a osobnostní rozvoj (Metodika Centra pro děti Vysoké Mýto, 2016).

5.5.1 Přínos práce s matkou – druhy hodnocených oblastí

- **Kompetence k výchově dětí/dítěte**

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

- 1) Vedení k přiměřenosti výchovy a přiměřeným požadavkům na dítě (nepřenášení příliš velké zodpovědnosti na dítě a naopak neponechávání dítěte zcela bez hranic).
- 2) Vedení k důslednosti při výchově dítěte, k umění být pro dítě správným vzorem (vyvarovat se chyb, které matka dělá, a které mohou mít vliv na výchovu dítěte - nesprávný vzor).

3) Vedení k přiměřené, pozitivní komunikaci a motivace dítěte (bez nadávek, vulgarit, nepřiměřeného trestání, pochvaly, pomazlení, vyzdvižení schopností dítěte, odměna).

Kompetence ke vzdělávání dětí/dítěte

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Aktivního vedení k pravidelné školní docházce, zájmu o prospěch dětí (neponechávat děti bezdůvodně doma, uvědomění si, že z dlouhodobého hlediska je nežádoucí opomíjet špatný prospěch dítěte, snaha hledat příčiny špatného prospěchu, uvědomění si varovných signálů, které předcházejí špatnému prospěchu dítěte).

2) Edukace matky k pravidelnosti při každodenní kontrole školních potřeb dítěte (školní pomůcky, rozvrh na každý den, domácí úkoly, kontrola sešitů a zápisníku dítěte).

3) Aktivního vedení k přístupu při řešení vzdělávacích, školních problémů dítěte (spolupráce s pedagogem CD, pravidelná komunikace s učitelem ve škole - docházení na třídní schůzky, vyhledávání odborné pomoci).

- ***Trávení volného času s dítětem/děťmi***

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Uvědomění si důležitosti vhodného trávení volného času dítěte (nevhodné party, příp. ponechávání malých dětí samotných - venku či doma, bez dozoru dospělého).

2) Motivace k fyzické aktivitě a k duševní aktivitě s dětmi (hřiště, procházky, návštěva aktivit v CD s dítětem, čtení, hry, vyprávění a nejenom sledování TV).

3) Naučit se využívat nízkonákladových aktivit s dětmi (nejen v azylovém domě, ale i ve městě nebo v dosahu města).

- ***Osobnostní rozvoj matky***

Zahrnuje nejprve zhodnocení práce v CD a jejím přínosem z pohledu matky v oblastech:

1) Vztah k dítěti/děťmi a dětí/dítěte k matce očima matky.

2) Stav zvládnutí výchovy dětí očima matky, trávení volného času s dítětem/děťmi.

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany matky (naplněná očekávání, spokojenost se službou, návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byly vyřešeny či nikoliv).

Zahrnuje rovněž zhodnocení práce v CD a jejím přínosem z pohledu pracovníka konkrétně v oblastech:

1) Hodnocení životní situace rodiny, vztahu k dítěti/dětem, stavu výchovy dětí očima matky, uvědomění si zakořeněných nesprávných vzorců, které matky přejaly z primární rodiny, a které samy nadále používají ve výchově svých vlastních dětí.

2) Hledání příčin selhávání ve výchově dětí (nedostatek vlastní trpělivosti, nedostatek osobní sebekázně, důslednosti, plánování, příp. i pocit celkového osobního selhání), stav motivace matky k docházce do Centra pro děti, snaha o možnou nápravu vztahu se svým dítětem/děťmi.

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany pracovníka (návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byly vyřešeny či nikoliv).

Každá z kompetencí obsahuje vždy tři dílčí oblasti zhodnocení práce s matkami a jejich dětmi. Posouzen bude vždy vstupní a následně výstupní stav každé ze tří oblastí kompetence v rozmezí škály 1 – 5. Hodnocení stupněm jedna znamená, že matka výborně zvládá všechny tři dané oblasti kompetence bez výhrad. Druhý stupeň ukazuje, že matka dobře stanovené oblasti zvládá, ale s drobnými výhradami. Stupeň číslo tři udává, že matka vymezené oblasti kompetence zvládá průměrně, v některých situacích spíše více v jiných spíše méně. Čtvrtý stupeň označuje stav, kdy matka dané oblasti kompetence zvládá ve většině situací spíše méně než více, v posledním stupni škály je nezvládá vůbec. Tyto tři oblasti dílčí kompetence jsou následně prostřednictvím aritmetického průměru zařazeny do souhrnného hodnocení vstupního a výstupního stavu kompetence.

Oblasti kompetencí matek k výchově, vzdělávání a trávení volného času s dětmi jsou vyhodnoceny tímto způsobem. Poslední kompetence s názvem „*Osobnostní rozvoj matky*“ je nejprve na začátku a poté na konci spolupráce vyhodnocen prostřednictvím rozhovoru s matkou, který odhalí vztah k dítěti/dětem a dětí/dítěte, stav zvládání výchovy dětí nebo očekávání či hodnocení služby Centra pro děti očima matky. Vyhodnocení vstupního a výstupního stavu kompetence je provedeno prostřednictvím rozmezí škály 1 – 5, kdy matka dané oblasti kompetence hodnotí jako ve škole 1 = výborný, 2 = chvalitebný, 3 = dobrý, 4 =

dostatečný a 5 = nedostatečný s výjimkou stavu očekávání od služby CD, kde se škály pohybují v rozmezí 1 – 5 (1 = vysoká očekávání, 5 = žádná očekávání). Dané vyhodnocení ze strany matky bude následně porovnáno s výstupním stavem zhodnocení osobnostního rozvoje matky pracovníkem.

5.5.2 Vyhodnocení edukace matky – paní Procházková

Kompetence k výchově dětí/dítěte (paní Procházková)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Vedení k přiměřenosti výchovy a přiměřeným požadavkům na dítě.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – ~~4~~ – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – ~~3~~ – 4 – 5   nezvládá

2) Vedení k důslednosti při výchově dítěte, k umění být pro dítě správným vzorem.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – ~~3~~ – 4 – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – ~~2~~ – 3 – 4 – 5   nezvládá

3) Vedení k přiměřené, pozitivní komunikaci a motivace dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – ~~4~~ – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – ~~3~~ – 4 – 5   nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - ~~4~~ - 5	Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - ~~3~~ - 4 - 5
--	---

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Paní Procházková vychovávala své děti pod vlivem jejich otce tak, že jim často opakovala, aby se snažily vyhrávat a nenechaly si nikdy nic líbit. Matce chyběl prostor pro ocenění a povzbuzování svých dětí. Dětem značně scházela také stabilní emoční vazba vlivem přílišné volnosti a nedostatku pozitivně strávených chvil společně se svojí matkou. Děti dostávaly informace o pravidlech nebo správném chování pouze v době, kdy došlo ke konfliktním situacím. Hranice, které nastavovala matka na principu výhrůžek a trestů, děti většinou respektovaly, na druhou stranu obě děti věděly, že si na matku mohou dovolovat,

když má daný den dobrou náladu a svým křikem matku přimět k tomu, co chtějí. Pozitivní reakce ze strany matky přicházely většinou v případech, kdy matka měla dobrou náladu nebo „málo“ starostí. Paní Procházková si občas sama uvědomovala, že nerozumí tomu, co se s dětmi děje, proč se nějak chovají, potřebovala v tomto podporu.

Výstupní stav: Matka v rámci společných aktivit považovala dodržování stanovených pravidel v CD ze strany jejích dětí za poměrně důležité. V konfliktních situacích mezi dětmi jednala i nadále s občasným užitím fyzických trestů výbušně a nepřiměřeně k dětem. Matka byla vedena k hledání pozitivních vlastností jejích dětí, těm se v Centru během aktivit dařilo. Paní Procházková své děti postupně více chválila. Děti díky aktivitám v Centru pro děti postupně ztratily příliš volnosti, kterou měly dříve. Matka si po necelé roční spolupráci částečně uvědomila svá předchozí selhání: „je pravda, že někdy ten řev ničemu nepomůže a děcka jsou mezi sebou ještě víc agresivní a mlátěj se, dobrý je, když jsem u toho, jak se něco stane, aspoň vím, kdo si začal a nejvíc za to může.“ V rámci rozvoje kompetence matky k výchově došlo ke zvýšení užívání pochval dětí z její strany a mírnému zvýšení zodpovědnosti matky při výchově dětí.

Kompetence ke vzdělávání dětí/dítěte (paní Procházková)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Aktivního vedení k pravidelné školní docházce, zájmu o prospěch dětí.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – ~~4~~ – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – ~~3~~ – 4 – 5   nezvládá

2) Edukace matky k pravidelnosti při každodenní kontrole školních potřeb dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – ~~4~~ – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – ~~3~~ – 4 – 5   nezvládá

3) Aktivního vedení k přístupu při řešení vzdělávacích, školních problémů dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – ~~4~~ – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – ~~2~~ – 3 – 4 – 5   nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - ~~4~~ - 5	Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - ~~3~~ - 4 - 5
--	---

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Matka se v průběhu prvního půl roku pobytu v Azylovém domě snažila zajistit synovi mateřskou školu zpočátku bez úspěchu. Adéla navštěvovala 1. třídu místní základní školy. Adélu matka do školy během prvního roku doprovázela společně se svým synem. Paní Procházková měla zpočátku sice obavy, jestli bude do budoucna schopna pomáhat s přípravou dcery do školy, sama se však během setkání příliš nesnažila zapojit nebo podpořit dceru při učení. Matka by nejráději posílala dceru do Centra pro děti na přípravu do školy samotnou a nechala doučování dcery na pracovníci. Svoji dceru příliš nemotivovala k učení, úkoly své dceři zpočátku bez dohledu nekontrolovala, sama říkala, že ke škole neměla kladný vztah. Matka podle svých slov byla v kontaktu s třídní učitelkou podle potřeby. Zprávy ze školy však ukazovaly, že matka nespolupracuje pravidelně, nenavštěvuje třídní schůzky a kontaktuje školu pouze v případě závažnějších problémů.

Výstupní stav: Paní Procházkové se podařilo po půl roce zajistit MŠ pro svého syna v místě bydliště. Adélu již matka ve druhé třídě nedoprovázela do školy, protože se rozhodla najít si zaměstnání. Matka se postupně snažila docházet alespoň třikrát týdně na přípravu do školy se svojí dcerou. Paní Procházková i nadále příliš svojí dceru nechválila za dobré známky nebo za výkon, odměňovala ji spíše materiálně. Matka navštěvovala rodičovské sdružení, pravidelně svojí dceru omlouvala v případě nepřítomnosti. Paní Procházková mi na téma škola v závěru sdělila: „*ve škole je to klidnější, učitelka si zasedla na zlobivější děti s horšími známkami než je Adéla, tak má klid, máte pravdu, že to učení s holkou k něčemu bylo, učitelka píše holce méně poznámek, i známky má lepší koukám.*“ Matka přesto i nadále nedokázala své dítě motivovat ke školní docházce a aktivně ho ze své vlastní iniciativy edukativně rozvíjet.

V rámci rozvoje kompetence matky ke vzdělávání došlo ke zpravidelnění spolupráce matky se školou, matka zaznamenala drobné úspěchy dcery ve škole.

Trávení volného času s dítětem/děťmi (paní Procházková)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Uvědomění si důležitosti vhodného trávení volného času dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nezvládá

2) Motivace k fyzické aktivitě a k duševní aktivitě s dětmi.

Vstupní stav ohodnocení	výborně zvládá	1 – 2 – 3 – 4 – 5	nezvládá
Výstupní stav ohodnocení	výborně zvládá	1 – 2 – 3 – 4 – 5	nezvládá

3) Naučit se využívat nízkonákladových aktivit s dětmi.

Vstupní stav ohodnocení	výborně zvládá	1 – 2 – 3 – 4 – 5	nezvládá
Výstupní stav ohodnocení	výborně zvládá	1 – 2 – 3 – 4 – 5	nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5
---	--

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Místo bydliště matky s dítětem před příchodem do Azylového domu se nacházelo ve vyloučené lokalitě, kde se poměrně často objevovaly sociálně patologické jevy. Děti i přes tuto skutečnost měly dovoleno chodit ve večerních hodinách v rámci dané lokality ven s tím, že vždycky musely říct, s kým jdou ven. Matka se snažila nahrazovat společně strávené chvíle s dětmi nadměrnou stimulací podněty. Všechny hračky pro děti ideálně měly dle jejích slov sloužit pro jejich zaměstnání nejlépe bez pomoci rodičů. Pozitivní reakce na trávení volného času se svými dětmi ze strany matky přicházely jen v případech, kdy matka měla dobrou náladu nebo „málo“ starostí: „*dneska s váma nejdu do Centra, neotravujte, mám toho od rána už plný zuby.*“ Matka velice zřídka navštěvovala se svými dětmi nízkonákladové aktivity pro rodiče s dětmi ve městě.

Výstupní stav: S nástupem do Azylového domu došlo k eliminaci objevu sociálně patologických jevů, které rodinu ohrožovaly ve vyloučené lokalitě. Paní Procházková vždy musela sepisovat pro své děti hlídání s jinou uživatelkou, pokud chtěla odejít mimo azylový dům bez dětí. Zároveň se svými dětmi mohla být venku maximálně do večerních devíti hodin. Paní Procházková se v rámci společných volnočasových aktivit se svými dětmi zapojovala v případě, kdy převažovalo její vlastního zaujetí (vyhledává aktivity zaměřené na pečení, vaření, malování): „*jo tak to já přijdu, když budeme pít, jinak si děcka můžou zablbnout i beze mě.*“ Dětem se v Centru během aktivit dařilo, matka své děti postupně více chválila za jejich výtvary: „*no hezký Matouši, to si doma vystavím na památku, to jsi dělal sám?*“ Během posledního čtvrt roku docházela na aktivity v případě, že jí děti požádaly o pomoc: „*počkej chvíli, přijdu vám, pomoc.*“ Děti díky aktivitám v Centru pro děti postupně ztratily příliš volnosti, kterou měly dříve. Matka se seznámila s možnostmi trávení volného času se

svými dětmi ve městě. Matka zjišťovala, že aktivity s mamkou jsou pro děti velice důležité: „*ty by sis pořád jen se mnou hrál prosimtě, co tě na tom pořád baví?*“ Matka navštívila v průběhu pobytu v azylovém domě pod vedením pracovnice tři nízkonákladové aktivity pro rodiče s dětmi ve městě.

V rámci rozvoje kompetence matky k trávení volného času se svými dětmi došlo částečné nahrazení nadměrné stimulace podněty dětí společným trávením volného času matky s dětmi v CD, zjištění matky, že aktivity s mamkou jsou pro její děti velice důležité

Osobnostní rozvoj matky (paní Procházková)

Zahrnuje zhodnocení práce v CD a jejím přínosem z pohledu matky konkrétně v oblastech:

1) Vztah k dítěti/dětem a dětí/dítěte k matce očima matky.

Vstupní stav ohodnocení   výborný   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nedostatečný

Výstupní stav ohodnocení   výborný   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nedostatečný

2) Stav zvládnání výchovy dětí očima matky, trávení volného času s dítětem/děti.

Vstupní stav ohodnocení   výborný   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nedostatečný

Výstupní stav ohodnocení   výborný   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nedostatečný

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany matky (naplněná očekávání, spokojenost se službou, návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byli vyřešeny či nikoliv).

Vstupní stav ohodnocení   vysoké   1 – 2 – **3** – 4 – 5   žádné

Výstupní stav ohodnocení   výborné   **1** – 2 – 3 – 4 – 5   nedostatečné

Vstupní stav ohodnocení matkou 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení matkou 1 - 2 - 3 - 4 - 5
--	---

Odůvodnění hodnocení: Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Paní Procházková na nabízené stupnici 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší) ohodnotila svoji situaci, se kterou přišla do azylového domu číslem 3 s komentářem, že jí není ani úplně nejhůř, ani úplně nejlíp. Vztah ke svým dětem ohodnotila číslem 1. S dodatkem, že má své

děti ráda, umí se o ně postarat a nikdy by se jich nevzdala. Vztah dítěte k matce ohodnotila číslem 3, protože děti často zlobí, neposlouchají, někdy si dělají, co chtějí a tak musí na ně „řvát“. Na otázku nakolik zvládá výchovu svých dětí, vybrala matka rovněž číslo tři ze stejného důvodu. Na otázku „Jak nejčastěji trávíte volný čas“, paní Procházková odpovídala poslechem hudby, staráním se o domácnost a někdy i pomocí holce s úkoly do školy. I přes povinnosti matky jí dle jejího názoru zbývá občas čas pro sebe. Nejvíce jí v současné době trápí dluhy a nedostatek peněz, omlouvání dětí a časté docházení na úřady. Paní Procházková by od CD potřebovala především pomoc při zvládnání školních povinností a učení s dcerou a také rozvoj zájmů a potřeb dětí, chce, aby se dětem v CD líbilo, byly spokojené a rády se tam vracely hlavně i samy bez neustálého dohledu matky. Paní by ráda, aby se děti zapojily do aktivit v CD pokaždé, kdy bude otevřeno, sama měla zájem docházet maximálně 1x týdně. Paní Procházková říkala, že jí v životě nejvíce schází štěstí a dětem pořádné zázemí jako rodina.

Výstupní stav: Paní Procházková na nabízené stupnici 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší) ohodnotila svoji situaci, se kterou odchází z azylového domu číslem 1 s komentářem, že byla se službou maximálně spokojena a že se těší na společné bydlení v městském bytě se svým přítelem. Vztah ke svým dětem ohodnotila jako při vstupním stavu číslem jedna, vztah dítěte k matce číslem dva, s tím, že se doma stává, že děti pořád ještě někdy neposlouchají nebo omlouvají. V rámci spokojenosti se službou CD ohodnotila číslem dva, nejvíce se matce líbilo pečení a připravené hry pro děti, nevyhovovalo jí prý nic kromě důrazu, na častou docházku matky s dětmi do CD. Centrum pro děti matce splnilo očekávání ve smyslu, že její děti měly kde vypustit svojí energii a že si tam mohly spolu hrát bez hádek a konfliktů. CD pomohlo matce především při potížích spojených s projevy agresivity syna a s naučením dcery se lépe připravovat do školy, méně matce pomohlo s omlouváním dětí. Projevy omlouvání již nejsou tak časté, ale stále se ve vyhrocených situacích doma občas objevují. Matka má pocit, že CD jí více sblížilo se svými dětmi, ve výchově dětí žádnou věc měnit nechce a nedoporučila by žádnou změnu fungování Centra pro děti. Na otázku co dobrého do života dalo CD Vám a Vaším dětem matka odpověděla: „*Mým dětem hodně, kdyby mohly, tak tam klidně spí, mají se kde vyřádit, hrát, pít, já si myslím, že Centrum pro děti je to nejlepší, byla jsem s Centrem spokojena.*“

Výstupní stav ohodnocení osobnostního rozvoje matky pracovníkem

Zahrnuje zhodnocení práce v CD a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Hodnocení životní situace rodiny, vztahu k dítěti/dětem, stavu výchovy dětí očima matky, uvědomění si zakořeněných nesprávných vzorců, které matky přejaly z primární rodiny, a které samy nadále používají ve výchově svých vlastních dětí.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nezvládá

2) Hledání příčin selhávání ve výchově dětí (nedostatek vlastní trpělivosti, nedostatek osobní sebekázně, důslednosti, plánování, příp. i pocit celkového osobního selhání), stav motivace matky k docházce do Centra pro děti, snaha o možnou nápravu vztahu se svým dítětem/děťmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany pracovníka (návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byly vyřešeny či nikoliv).

Vstupní stav ohodnocení   vysoké   **1** – 2 – 3 – 4 – 5   žádné

Výstupní stav ohodnocení   výborné   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nedostatečné

Vstupní stav ohodnocení pracovníkem 1 - 2 - 3 - 4-5	Výstupní stav ohodnocení pracovníkem 1 - 2 - 3 - 4 - 5
---	--

Výstupní stav ohodnocení pracovníkem

Matka byla se službou maximálně spokojena, co se týče naplnění očekávání jejich dětí, nezaměřovala se na hledání příčin selhávání při výchově dětí, hodnotila svojí životní situaci a vztah ke svým dětem dle jejího aktuálního psychického stavu, či potíží, které ji trápily. Motivace matky k docházce do Centra pro děti za účelem zlepšení vztahu se svými dětmi byla spíše podprůměrná, svůj s dětmi vztah v rámci rozhovorů s pracovníci nadhodnocovala ve srovnání s pozorovaným stavem vztahu matky a dětí v průběhu například častých sledovaných konfliktních nebo problémových situací a nezvládnutí výchovy svých dětí v daných momentech. Matka nepřikládala problémy s výchovou dětí svému nesprávnému výchovnému působení, neměla potřebu hledat příčiny selhávání ve výchově svých dětí.

Výstupní stav by nebyl vlivem těchto skutečností plně v souladu s hodnocením osobnostního rozvoje matky ze strany pracovníka.

5.5.3 Vyhodnocení edukace matky – paní Nešporová

Kompetence k výchově dětí/dítěte (paní Nešporová)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Vedení k přiměřenosti výchovy a přiměřeným požadavkům na dítě.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

2) Vedení k důslednosti při výchově dítěte, k umění být pro dítě správným vzorem.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

3) Vedení k přiměřené, pozitivní komunikaci a motivaci dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5
--	---

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Matka syna v rámci výchovy vyvedla spíše k nenásilnému řešení konfliktů, využívala slovní vyhrůžky křik nebo napomínání. Snažila se svého syna většinou zastat před ostatními dětmi, Alex byl poměrně málo konfliktní. Syn daný způsob řešení konfliktů matkou někdy využíval při kontaktu s ostatními dětmi, občas využil jako odplatu fyzické napadení: „*ať se nediví, že od Alexe dostal, když mu bere jeho hračky a tahá je domů.*“ Z pozorování bylo patrné, že Alexovi chybí přiměřený fyzický kontakt s mamkou (pohlazení, mazlení). Informovanost matky o dítě byla nejsilnější v době, kdy se dítě chovalo nežádoucím způsobem, nebo došlo k nějakému problému či konfliktu. Dítě dostatečně dobře znalo reakce matky na situaci, kdy provedlo něco, za co by mělo být potrestáno: „*to on už ví, když mu*

nadám a snaží se tvářit nevinně, jakože se ho to vůbec netýká nebo co.“ Matka se svým dítětem upřednostňovala komunikaci jako s dospělým jedincem. Dítě občas nerozumělo pokynům nebo sdělení matky: *„ty jako neslyšíš, co ti říkám, budeš muset makat, víc ať to stíháme, nemáme na to tady věčnost.*“

Výstupní stav: Matka získala nový pohled na pocity svého syna, kdy v situacích odmítání mazlení syn nerozuměl tomu, co se s mamkou děje a proč se tak chová. Sledovala v případě zdařilého kontaktu se synem jeho pozitivní reakce a radost. Syn a matka se v průběhu aktivit seznamovaly s řešením konfliktů s ostatními dětmi za pomoci pracovnice spíše domluvou a nikoliv výhružkami nebo křikem. Matka na daný způsob řešení konfliktů reagovala spíše kladně se slovy: *„tak jako jo je to lepší, Alex nebrečí, jako když na něho řvu, nehádám se tady s nikým skoro zbytečně, že jo.*“ Matka získala informaci o možných rizicích snížené míry kontroly a vedení dítěte a podpory přílišné samostatnosti dítěte se zaměřením na podporu společných aktivit: *„no tak jasně, když tady nebude lítat Alex bez mého dozoru rozhodně třeba se pak neporve s jiným klukem nebo neudělá něco, co nemá, když jsem s ním a něco spolu děláme, je to ve větším klidu.*“ V rámci společného trávení volného času sledovala své dítě, jak reaguje na zadané hranice a vedení a snažila se vést syna, aby pozitivně reagoval: *„nebudeš to sem házet, to se nesmí, snad jsi to slyšel dost jasně, teď tady domodelujeme spolu auto a potom si zase budeš hrát.*“ Matka občas pochválila své dítě za hotový výtvar nebo podařený úkol: *„no dobrý to koukám teda, jak ti to šlo, pane, to jsem ani nevěděla.*“

V rámci rozvoje kompetence matky k výchově dítěte se objevily její kladné reakce na řešení konfliktů syna s ostatními dětmi spíše domluvou a nikoliv výhružkami nebo křikem a snaha matky vést dítě k respektování stanovených hranic, či občasná pochvala dítěte ze strany matky.

Kompetence ke vzdělávání dětí/dítěte (paní Nešporová)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

- 1) Aktivního vedení k pravidelné školní docházce, zájmu o prospěch dětí.
- 2) Edukace matky k pravidelnosti při každodenní kontrole školních potřeb dítěte (školní pomůcky, rozvrh na každý den, domácí úkoly, kontrola sešitů a zápisníku dítěte),
- 3) Aktivního vedení k přístupu při řešení vzdělávacích, školních problémů dítěte.

V případě paní Nešporové nebudou kompetence ke vzdělávání dítěte ohodnoceny z důvodu neplnění školní docházky dítěte (syn ve věku 3let). Matce se před odchodem azylového domu podařilo najít zaměstnání a umístit Alexe do předškolního zařízení., přestože v první polovině pobytu se stavěla k umístění dítěte do MŠ spíše negativně. Matka před příchodem do CD neměla zkušenost s žádnou návaznou institucí pro syna (MŠ, mateřské centrum aj.).

Trávení volného času s dítětem/děťmi (paní Nešporová)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Uvědomění si důležitosti vhodného trávení volného času dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

2) Motivace k fyzické aktivitě a k duševní aktivitě s dětmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

3) Naučit se využívat nízkonákladových aktivit s dětmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5
---	---

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Matka brala Alexe za své dítě, ale příliš aktivně nevyhledává žádnou aktivitu, aby se synem mohla být v kontaktu, a zlepšit s ním svůj vztah. Paní Nešporová měla zájem chodit do Centra pro děti, ale zpočátku termíny setkání odkládala a dle domluvy se nedostavila. Paní Nešporová si po měsíci v rámci nabídky služeb Centra pro děti vybrala dvě aktivity. Matka měla zájem o nepravidelné docházení na společně aktivity se svým dítětem. Alex chtěl být u matky, trávit s ní čas, odezva ze strany matky přicházela jen v některých případech. Matka zpočátku neměla přehled o žádné aktivitě, která by zaujala současně i jejího syna, aby s ním mohla v rámci hry, aktivit prožívat společný čas a měla při této aktivitě

rovněž alespoň nějaké zaujetí: „*on si hraje s takovýma klukovskýma věcmi, rozumíte, a to mě nebaví, já raději vyrábím něco nebo vařím pěkně v klídku a pohodě v kuchyni nejlíp sama.*“ Paní Nešporová by nejraději posílala syna do Centra pro děti, aby si tam samostatně pohrával a ona si doma zařídila vše potřebné. Kulturní a společenské akce preferovala navštěvovat samostatně s kamarády, bez přítomnosti syna, kterého jí vždy pohlídala babička či přátelé. Matka nevyužívala žádné nízkonákladové aktivity ve městě pro svého syna a pro sebe.

Výstupní stav: Matka se s postupem času naučila sdělit omluvu, v případě nepřítomnosti na aktivitách, četnost setkávání probíhala maximálně 1x za týden. Matka se často během dopoledních hodin se synem nezdržovala v prostorách Azylového domu a docházela zpět až v pozdějších večerních hodinách, z tohoto důvodu paní se svým synem navštěvovala Centrum pro děti velice nepravidelně, úplné pravidelné docházce v průběhu pobytu matky v azylovém domě se nezdařilo. Matka byla během aktivit zpočátku spíše zahleděná na své zájmy, preferovala samostatnou činnost a hru svého dítěte s pracovníci. Postupně se drobnými kroky zapojovala krátkodobě do oblíbených aktivit dítěte, syn získával větší zájem o aktivity, které chtěla vykonávat matka. Matka při činnostech v CD syna sledovala, či se krátkodobě zapojila, získala typy na několik činností, které jí zaujaly společně i se svým synem: „*to je zajímavé nenapadlo by mě nikdy, že Alexe bude bavit výtvarka nebo vaření s dětským nádobíčkem a to jezdění na motorce by se dalo taky někdy zorganizovat, když se mu to líbí koukám.*“ Seznámila se také blíže s potřebou Alexe o pozitivní kontakt se svojí matkou, kdy hračku matku nahradit nedokážou či specifickou komunikací s dítětem daného věku: „*to jsem tvoje nejoblíbenější hračka Alexi, kterou máš nejraději? Někdy si udělám čas, aby sis nehrál tak často sám, ale zase žádný zvykání, mamka má taky svojí práci.*“ Matka průběhu pobytu v azylovém domě nevyužila žádné nízkonákladové aktivity ve městě pro svého syna a pro sebe.

Působení na rozvoj kompetence matky k trávení volného času přineslo nepravidelné krátkodobě zapojení syna a matky do společných aktivit a seznámení matky s potřebou pozitivního kontaktu dítěte se svojí matkou.

Osobnostní rozvoj matky (paní Nešporová)

Zahrnuje zhodnocení práce v CD a jejím přínosem z pohledu matky konkrétně v oblastech:

1) Vztah k dítěti/dětem a dětí/dítěte k matce očima matky.

Vstupní stav ohodnocení   výborný   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nedostatečný

Výstupní stav ohodnocení   výborný   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nedostatečný

2) Stav zvládání výchovy dětí očima matky, trávení volného času s dítětem/děťmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborný   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nedostatečný

Výstupní stav ohodnocení   výborný   1 – 2 – 3 – 4 – 5   neostatečný

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany matky (naplněná očekávání, spokojenost se službou, návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byli vyřešeny či nikoliv).

Vstupní stav ohodnocení   vysoké   1 – 2 – 3 – 4 – 5   žádné

Výstupní stav ohodnocení   výborné   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nedostatečné

Vstupní stav ohodnocení matkou 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení matkou 1 - 2 - 3 - 4 - 5
---	--

Odůvodnění hodnocení: Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Paní Nešporová na nabízené stupnici 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší) ohodnotila svoji situaci, se kterou přišla do azylového domu číslem 5 s komentářem, že má všeho plné zuby a že se jí nelíbí, že skončila jako „socka v azyláku.“ Vztah ke svému dítěti ohodnotila číslem 2. s dodatkem, že je ráda, že kluka má, i když někdy zlobí nebo neposluouchá. Vztah dítěte k matce ohodnotila rovněž číslem 2, protože syn vyžaduje její téměř neustálou pozornost a nechce, aby ho někdo moc jiný hlídal. Na otázku nakolik zvládá výchovu svých dětí, vybrala matka rovněž číslo 2 s tím, že se kluk někdy vzteká nebo neposlechne. Na otázku „Jak nejčastěji trávíte volný čas“, paní Nešporová odpovídala psaním sms, vařením a sledováním televize. Přes povinnosti matky jí dle jejího názoru málokdy zbývá čas pro sebe. Nejvíce jí v současné době trápí, že „skončila jako socka s dluhama, bez kloudný práce a hádání se se sociálkou někdy taky neposlušnost kluka.“ Paní Nešporová od CD očekává především rozvoj zájmů dítěte a pomoci dítěti najít si kamarády a umět s nimi vycházet, paní očekává, že se synovi bude v CD líbit ideálně bez neustálého dohledu matky. Paní by ráda, aby se syn zapojil do aktivit v CD pokaždé, kdy bude CD otevřeno a bude se synem v azylovém domě přítomna, sama měla zájem docházet pouze na nepravdivé akce. Paní Nešporová říkala, že jí v životě nejvíce schází pořádný chlap, který by jí finančně

zajistil, měl jí a jejího syna rád a touží odcestovat společně do cizí země, synovi podle jejího názoru schází to samé.

Výstupní stav: Paní Nešporová na nabízené stupnici 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší) ohodnotila svoji situaci, se kterou odchází z azylového domu číslem 4 s komentářem, že se její sen nevyplnil, ale trochu se za ten rok vzpamatovala. Vztah ke svému dítěti ohodnotila číslem jedna, byla spokojená, že syn nastoupil do MŠ a paní do zaměstnání, na svého syna se od té doby více těší. Vztah dítěte k matce číslem dva, s tím, že kluk neustále brečí, když děle s matkou není. V rámci spokojenosti se službou CD ohodnotila číslem jedna, žádná aktivita matce nescházela, nejvíce jí zaujaly aktivit spojené se zdravým vařením. Centrum pro děti matce splnilo očekávání ve smyslu, společných aktivit se svým dítětem, rozvoje zájmů a potřeb syna, kde si našel kamarády a učil se s nimi vycházet a také to, že Centrum pro děti bylo bezpečné ve smyslu, že se synovi nikdy nic nemohlo stát. CD pomohlo matce především při potížích s trpělivostí, matka dle jejího názoru získala větší trpělivost při péči o syna, nejméně matce pomohlo s učením syna třeba do budoucna do školy, protože nechtěl. Matka má pocit, že CD jí více sblížilo se svým synem, ve výchově syna žádnou věc měnit nechce a nedoporučila by žádnou změnu fungování Centra pro děti. Na otázku co dobrého do života dalo CD Vám a Vaším dětem matka odpověděla: *„No klukovi určitě to že si tam mohl hrát s ostatními dětmi a poznat je, bavilo ho taky hraní tam a mě nejvíc vaření zdravých jídel a hlavně nápad na ovocné šťávy pro kluka, který mu chci, až budou prachy dělat, byla jsem s Centrem dost spokojena.“*

Výstupní stav ohodnocení osobnostního rozvoje matky pracovníkem

Zahrnuje zhodnocení práce v CD a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Hodnocení životní situace rodiny, vztahu k dítěti/dětem, stavu výchovy dětí očima matky, uvědomění si zakořeněných nesprávných vzorců, které matky přejaly z primární rodiny, a které samy nadále používají ve výchově svých vlastních dětí.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

2) Hledání příčin selhávání ve výchově dětí (nedostatek vlastní trpělivosti, nedostatek osobní sebekázně, důslednosti, plánování, příp. i pocit celkového osobního selhání), stav motivace matky k docházce do Centra pro děti, snaha o možnou nápravu vztahu se svým dítětem/děťmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá
 Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany pracovníka (návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byly vyřešeny či nikoliv).

Vstupní stav ohodnocení   vysoké   **1** – 2 – 3 – 4 – 5   žádné
 Výstupní stav ohodnocení   výborné   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nedostatečné

Vstupní stav ohodnocení pracovníkem 1 - 2 - 3 - 4-5	Výstupní stav ohodnocení pracovníkem 1 - 2 - 3 - 4 - 5
---	--

Výstupní stav ohodnocení pracovníkem - odůvodnění

Matka byla se službou maximálně spokojena, co se týče naplnění vlastních očekávání, nezaměřovala se na hledání příčin selhávání při výchově dětí, hodnotila svojí životní situaci a vztah ke svému synovi kladně. Motivace matky k docházce do Centra pro děti za účelem zlepšení vztahu se svým synem byla spíše podprůměrná, upřednostňovala výběr aktivit dle vlastního zaujetí. Svůj vztah se synem v rámci rozhovorů s pracovníci nadhodnocovala ve srovnání s pozorovaným stavem vztahu matky a syna v průběhu například častých sledovaných konfliktních nebo problémových situací v době, kdy matka neměla svého syna plně pod dohledem. Matka nepřikládala problémy s výchovou dětí svému nesprávnému výchovnému působení, neměla potřebu hledat příčiny selhávání ve výchově syna.

Výstupní stav by nebyl vlivem těchto skutečností plně v souladu s hodnocením osobnostního rozvoje matky ze strany pracovníka.

5.5.4 Vyhodnocení edukace matky – paní Danešová

Kompetence k výchově dětí/dítěte (paní Danešová)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Vedení k přiměřenosti výchovy a přiměřeným požadavkům na dítě.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá
 Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

2) Vedení k důslednosti při výchově dítěte, k umění být pro dítě správným vzorem.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

3) Vedení k přiměřené, pozitivní komunikaci a motivace dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5
--	---

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Místo bydliště matky s dítětem před příchodem do Azylového domu se nacházelo v domě u tchyně, kde docházelo k hádkám, sporům někdy i fyzické agresi a paní tuto tíživou situaci si ulehčovala pitím alkoholu. O jejího syna se v tuto dobu nejvíce starala jeho starší sestra. Syn byl zvyklý, po odchodu jeho starší pečující sestry se sám o sebe postarat, odmítal zpočátku téměř jakoukoliv projevenou snahu matky o spolupráci s ním, neměl k ní vytvořené téměř žádné citové pouto nebo vřelý vztah. Syn byl vychováván k velké samostatnosti, bez známek projevů povzbuzení nebo pochvaly za něco dobrého, co vykonal. Matka komunikovala se synem často, jako s dospělým, a nejčteněji v případě vzniklého problému.

Výchovné působení matky bylo nedostatečné. Matka nedokázala efektivně vést svého syna k pravidlům správného chování a jako negativní vzor mu předkládala jeho otce. Zaměřovala se na řešení konfliktních situací, až v případě vyhocené situace. Matka synovi nenastavovala téměř žádné hranice, v obtížných situacích pouze v podobě výhrůžek.

Výstupní stav: S příchodem do azylového domu syn ztratil kontakt s místem, kde se opětovaně setkával s hádkami, spory někdy i fyzickou agresí rodičů. Matka omezila na minimum požívání alkoholických nápojů. Paní Danešová po půl roce pobytu rodiny v azylovém domě přestala synovi předkládat otcovo chování jako negativní vzor. Průběžně jsme s matkou zjišťovaly, jak se synovi nejen ve škole daří, zdali nedošlo k nějakému konfliktu, matka se učila řešit případné problémy včas. Matka i nadále komunikovala se

synem často jako s dospělým a nejčteněji v případě vzniklého problému. Hranice bez výhrůžek, které se učila matka synovi nastavovat, většinou nadále nerespektoval nikdy na tento způsob jednání nebyl zvyklý, učil se ho přijímat za své. Sice méně čteněji, ale stále, na rady matky drze odpovídal a nerespektoval její názor či myšlenku: „proč mě radíš, já nechci žádnou radu, radši si to vymyslím, jak já chci, nebo mě poradí, paní učitelka ty to stejně nebudeš vědět dobře.“ Matku a syna jsem se postupně snažila při řešení konfliktních situací vést k domluvě a klidnějšímu řešení.

V rámci rozvoje kompetence matky k výchově dětí došlo k eliminaci předkládání negativního otcova chování dítěti ze strany matky a ke snaze matky o vedení dítěte ke klidnému řešení konfliktů.

Kompetence ke vzdělávání dětí/dítěte (paní Danešová)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Aktivního vedení k pravidelné školní docházce, zájmu o prospěch dětí.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

2) Edukace matky k pravidelnosti při každodenní kontrole školních potřeb dítěte (školní pomůcky, rozvrh na každý den, domácí úkoly, kontrola sešitů a zápisníku dítěte),

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

3) Aktivního vedení k přístupu při řešení vzdělávacích, školních problémů dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5
--	---

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Paní Danešová měla od počátku zájem přihlásit svého syna do Centra pro děti, především za účelem přípravy do školy. Do školy synovi v minulosti pomáhala jeho starší

sestra, psala s ním úkoly, v rámci možností se učili. Paní Procházková říkala, že ve škole má syn především problémy s anglickým a českým jazykem, protože mu s tím nedokáže doma pomoci, často syn ani pomoci nechce. Syn neměl problémy se zameškanými hodinami ve škole. Paní Danešová zpočátku nedocházela na přípravu do školy se svým synem, tvrdila, že chodí déle ze zaměstnání a synovi nedokáže poradit: „*Vás stejně víc poslechne a navíc já už si tu školu nepamatuju, co se tam učí, nevím moc, jak mu radit doma to kromě češtiny píše sám.*“ Matka se částečně zajímala o výsledky syna ve škole, říkala, že jí záleželo na tom, aby se s ním dcera učila a měl průměrné známky. Matce chyběl prostor pro ocenění a povzbuzování syna, spíše řešila především aktuální problémy: „*jako jednička z úkolu dobrý a co ta žákovská plná poznámek, co v té škole děláš, že máš víc poznámek, než známek nechápu to vůbec.*“ Matka na pozitivní sdělení o případných úspěších syna ve škole příliš nereagovala. Synovi nedostal téměř žádnou příležitost zažít úspěch v rámci přípravy do školy se svojí matkou.

Výstupní stav: I přes počáteční nezájem matky o to, docházet se synem na přípravu do školy a podpořit ho, jsme se s paní Danešovou domluvily na povinné přítomnosti u příprav do školy a plnění školních povinností vždy rovněž 2x – 3x týdně, aby matka sledovala přístup syna ke škole a jeho projevy chování. Syn i nadále neměl problémy se zameškanými hodinami ve škole, matka se více začala zajímat o chování syna ve škole a dozvěděla se o drobných podvodech syna ve škole, lžích nebo mizerném přístupu syna ke škole: „*já nevím, co v té škole teď vyvádí od začátku roku, co mají jinou učitelku, prý nedává pozor, je na spolužáky sprostej a vymýšlí si často, předtím to snad ani asi nebylo, co říkala dcera.*“ Matka v případě vzniklých problémů se synem ve škole se učila se pod vedením pracovnice zamyslet nad aktuálním stavem a pokusit se o řešení.

Matka se v průběhu docházky do CD na přípravu do školy seznamovala s výsledky syna ve škole, nadále jí poměrně záleželo na tom, aby syn průměrné známky a snažila se nárazově více motivovat syna k většímu zájmu o školní výsledky. Matka v některých případech se snažila hledat i drobné pokroky: „*jako Same, když to takhle ve škole půjde jako dneska tady v centru při učení, myslím, že by to mohlo bejt dobrý.*“ Podpora zodpovědností matky při vzdělávání syna se příliš nezdařila: „*no my jsme nakonec ty úkoly doma o včera nedělaly spolu, udělal si je asi sám večer, když přišel z venku, já jsem stejně nevěděla, o co tam šlo.*“ Matka v průběhu pobytu spolupracovala se školní psycholožkou a řešily výchovné problémy syna ve škole (drzost, lhaní, časté poznámky), přesto však nedošlo ke zdárnému vyřešení všech problémů.

Působení na rozvoj kompetence matky ke vzdělávání navodilo alespoň povinnou přítomnost matky u příprav do školy se synem s následnou snahou matky hledat v některých případech drobné školní úspěchy dítěte a krátkodobé úsilí matky o řešení výchovných problémů syna ve škole.

Trávení volného času s dítětem/děťmi (paní Danešová)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Uvědomění si důležitosti vhodného trávení volného času dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

2) Motivace k fyzické aktivitě a k duševní aktivitě s dětmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

3) Naučit se využívat nízkonákladových aktivit s dětmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5

Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Syn před nástupem do azylového domu velice často trávil čas venku s kamarády, dle slov paní Danešové, si vynahrazoval tak těžké chvíle doma, kdy bydleli na okraji města u vyloučené lokality, kde syn neměl s kým kamarádit. Matka nevyvíjela téměř žádnou aktivitu, aby mohla být se synem více v kontaktu. Četnost společného trávení volného času se svým synem nebyla příliš vysoká, synovi však trávení společných chvil příliš nescházelo. Dle slov matky velice zřídka navštěvovala nízkonákladové aktivity, které nabízelo město pro trávení volného času dětí.

Výstupní stav: Účast na skupinových aktivitách byla pro matku dobrovolnou záležitostí, těchto aktivit se matka zúčastnila pouze v případě, když jí osobně jejich program zaujal, preferovala vaření nebo ruční práce. Po třech měsících pobytu matka v rámci stanoveného cíle s názvem zvládnání rodičovských kompetencí, začala docházet na aktivity v CD, kde se učila vařit nové recepty, které by doma mohla vařit synovi. Syn se s matkou účastnil nepravidelně, především v případě, kdy bylo na programu pečení. Syn i přesto neustále preferoval pobyt venku nebo samostatný pobyt v CD před společnými aktivitami se svojí matkou. Matka i nadále aktivněji nevyvíjela přílišnou aktivitu, aby mohla být se synem více v kontaktu. Podpora matky o větší zájem společného trávení volného času se svým synem, byla úspěšná pouze v případech, kdy zvolené aktivity zaujaly syna i samotnou matku. Matka získala nové náměty aktivit se svým synem, zaujaly jí především recepty na dobrá jídla a tvořivé trávení volného času: „*tohle je dobrý jídlo, příště ho asi zase udělám doma, hled se po něm zaprášilo.*“ Paní Danešová navštívila se svým synem za doprovodu pracovníka celkem tři nízkonákladové aktivity, které nabízelo město pro trávení volného času dětí.

Snaha o rozvoj kompetence matky k trávení volného času přinesla účast matky na společných aktivitách se svým synem v případě jejího zaujetí, snahu matky naučit se vařit nové recepty synovi k jídlu, přijetí možností trávení volného času se svým synem.

Osobnostní rozvoj matky (paní Danešová)

Zahrnuje zhodnocení práce v CD a jejím přínosem z pohledu matky konkrétně v oblastech:

1) Vztah k dítěti/dětem a dětí/dítěte k matce očima matky.

Vstupní stav ohodnocení   výborný   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nedostatečný

Výstupní stav ohodnocení   výborný   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nedostatečný

2) Stav zvládnání výchovy dětí očima matky, trávení volného času s dítětem/děti.

Vstupní stav ohodnocení   výborný   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nedostatečný

Výstupní stav ohodnocení   výborný   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nedostatečný

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany matky (naplněná očekávání, spokojenost se službou, návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byli vyřešeny či nikoliv).

Vstupní stav ohodnocení   vysoké   1 – **2** – 3 – 4 – 5   žádné

Výstupní stav ohodnocení   výborné   **1** – 2 – 3 – 4 – 5   nedostatečné

Vstupní stav ohodnocení matkou 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení matkou 1 - 2 - 3 - 4 - 5
--	---

Odůvodnění hodnocení: Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Paní Danešová na nabízené stupnici 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší) ohodnotila svoji situaci, se kterou přišla do azylového domu číslem 5 s komentářem, že jí je ze všeho na nic a že přemýšlela, že sní prášky, aby byl klid, když to takhle blbě všechno dopadlo. Vztah ke svému dítěti ohodnotila číslem 4. s dodatkem, že se doteď o kluka moc nestarala, protože často pila, aby zapoměla na to, co se dělo doma, kluk je v pubertě začíná dělat problémy a tak ho raději vypustí ven. Vztah dítěte k matce ohodnotila číslem 5, protože jí syn často i sprostě nadává, někdy se i navzájem fyzicky napadnou, „*kluk mě moc rád nemá asi za to, co doma viděl, jak jsem vypadala.*“ Na otázku nakolik zvládá výchovu svých dětí, vybrala matka číslo 4 s tím, že výchovu moc neřeší, tedy pokud nedojde k problémové situaci, protože s matkou syn příliš nekomunikuje či odmítá jakoukoliv snahu. Na otázku „Jak nejčastěji trávíte volný čas“, paní Danešová odpovídala čtením knih, popovídáním s kamarádkami, občas návštěvou restaurace. Přes povinnosti matky jí dle jejího názoru zbývá čas pro sebe. Nejvíce jí v současné době trápí, že má nedostatek financí, a „*kupu starostí, problémy s manželem, taky někdy to, jak je syn drzej, lže a neposlouchá.*“ Paní Danešová od CD očekává především podporu při řešení problémů s výchovou syna a pomoc při zvládnutí učení a plnění domácích úkolů. Paní by byla ráda, aby se syn zapojil v rámci přípravy do školy kdykoliv, kdy bude potřebovat, sama měla zájem docházet pouze na nepravdělné akce, kde bude něco zajímavého na programu. Paní Danešová říkala, že jí v životě nejvíce schází princ na bílém koni, který by jí finančně zajistil, miloval ji. Také by ráda bydlela v krásném velkém domě bez kluka, který by už byl dospělí. Synovi nejvíce dle jejího názoru schází normální rodina.

Výstupní stav: Paní Danešová na nabízené stupnici 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší) ohodnotila svoji situaci, se kterou odchází z azylového domu číslem 3 s komentářem, že se její sen nevyplnil, ale že se těší na bydlení v novém bytě. Vztah ke svému dítěti ohodnotila číslem čtyři, protože zjistila, co jejího syna baví a bude to moci využít do budoucna. Vztah dítěte k matce číslem čtyři, s tím, že klukovi se na některých akcích, kde byla i matka líbilo a nedošlo k hádce v rámci společného trávení času. V rámci spokojenosti se službou CD ohodnotila číslem jedna, žádná aktivita matce nescházela, nejvíce se jí líbily nepravdělné akce se zajímavých programem.

Centrum pro děti matce splnilo očekávání ve smyslu, přípravy do školy se synem a podpoře při výchovných problémech se synem. CD pomohlo matce především s potíženími se zvládnutím učení a s tím, že se syn naučil lépe připravovat do školy, nejméně matce pomohlo s projevy agresivity syna ve vyhrocených situacích. Matka má pocit, že CD jí pouze trochu sblížilo se svým synem, ve výchově syna chce změnit to, aby se synem tolik nehádala. Paní Danešová by nedoporučila žádnou změnu fungování Centra pro děti. Na otázku co dobrého do života dalo CD Vám a Vaším dětem matka odpověděla: „*Hodně okamžiků, kdy jsme s klukem jakžtaks dobře vycházely, oba nás to bavilo, zjistila jsem taky, jak se kluk učí, že mu to když se mu chce i docela jde, díky za centrum bylo nám tady fajn.*“

Výstupní stav ohodnocení osobnostního rozvoje matky pracovníkem

Zahrnuje zhodnocení práce v CD a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Hodnocení životní situace rodiny, vztahu k dítěti/dětem, stavu výchovy dětí očima matky, uvědomění si zakořeněných nesprávných vzorců, které matky přejaly z primární rodiny, a které samy nadále používají ve výchově svých vlastních dětí.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nezvládá

2) Hledání příčin selhávání ve výchově dětí (nedostatek vlastní trpělivosti, nedostatek osobní sebekázně, důslednosti, plánování, příp. i pocit celkového osobního selhání), stav motivace matky k docházce do Centra pro děti, snaha o možnou nápravu vztahu se svým dítětem/děťmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nezvládá

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany pracovníka (návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byli vyřešeny či nikoliv).

Vstupní stav ohodnocení   vysoké   1 – 2 – 3 – 4 – 5   žádné

Výstupní stav ohodnocení   výborné   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nedostatečné

Vstupní stav ohodnocení pracovníkem 1 – 2 – 3 – 4 – 5	Výstupní stav ohodnocení pracovníkem 1 – 2 – 3 – 4 – 5
--	---

Výstupní stav ohodnocení pracovníkem - odůvodnění

Matka byla se službou maximálně spokojena, dokázala reálně zhodnotit nepříznivý vztah se svým synem se zaměřením na hledání příčin selhávání při výchově syna v minulosti (požívání alkoholu, zanedbávání péče a výchovy syna ze strany matky). Hodnotila tedy svojí životní situaci a vztah ke svému synovi velice negativně. Motivace matky k docházce do Centra pro děti za účelem zlepšení vztahu se svým synem byla spíše podprůměrná, upřednostňovala výběr aktivit dle vlastního zaujetí. Svůj vztah se synem v rámci rozhovorů s pracovnící reálně vyhodnotila na základě předchozích skutečností a tíživých momentů v životě celé rodiny, které zanechal na daném vztahu obrovské šrámy. Hodnocení vztahu se synem ze strany matky bylo ve většině případů srovnatelné s pozorovaným stavem vztahu matky a syna v průběhu například častých sledovaných konfliktních nebo problémových situací mezi nimi. Matka přikládala problémy s výchovou syna svému nesprávnému výchovnému působení v minulosti, ale neměla z vlastní iniciativy dostatečnou potřebu tento vztah napravit.

5.5.5 Vyhodnocení edukace matky – paní Zamastilová

Kompetence k výchově dětí/dítěte (paní Zamastilová)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Vedení k přiměřenosti výchovy a přiměřeným požadavkům na dítě.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

2) Vedení k důslednosti při výchově dítěte, k umění být pro dítě správným vzorem.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

3) Vedení k přiměřené, pozitivní komunikaci a motivace dítěte (bez nadávek, vulgarit, nepřiměřeného trestání, pochvaly, pomazlení, vyzdvižení schopností dítěte, odměna).

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Místo bydliště matky s dítětem před příchodem do Azylového domu se nacházelo v azylovém domě v jiném městě. Především dětem neustálé stěhování po roce na jiné místo neprospívalo. Děti byly zvyklé se samy o sebe postarat, především nejstarší dcera v době nepřítomnosti matky často přebírala její úlohu při hlídání nejmladší dcery paní Zamastilové. Matka se snažila plnit ve výchově dětí většinou nezbytně nutné úkoly, zaměřila se vždy v určitou dobu na dítě, které mělo největší problémy, aby je vyřešila a neměla zbytečný problém i nadále. Matka své děti fyzicky netrestala, užívala trestání v podobě vyhrůzek, zákazů nebo příkazů. Konflikty mezi svými dětmi často řešila matka impulzivně s křikem, výhrůzkami nebo slovními nadávkami. Děti daný způsob řešení konfliktů často braly za svůj a jednaly v těchto situacích velmi podobně. Nejstarší dcera se snažila matce zavděčit, matka dceru vnímala jako schopnou, stavěla jí do role dospělého. Matka se snažila komunikovat s dcerami a svým synem nejintenzivněji v případě vzniklého problému a co nejrychleji a nejefektivněji ho v danou dobu řešit.

Výchovné působení matky bylo proměnlivé. Matka se snažila děti vést k pravidlům správného chování a jako negativní vzor jim předkládat jejich bratra. Hranice, které nastavovala matka na principu výhrůzek a trestů, děti většinou, až na nejstaršího syna respektovaly.

Výstupní stav: S nástupem do dalšího azylového domu nedošlo k eliminaci negativních jevů souvisejících s každoročním stěhováním. Děti se musely v matčině nepřítomnosti samy o sebe navzájem postarat. Matka se postupně snažila při řešení konfliktních situací více využívat s dcerami domluvy a klidnější řešení. Matka svým pobytem v Azylovém domě poskytla svým dětem domov a jisté bezpečí. Paní Zamastilová stále vychovávala své starší děti k velké samostatnosti, potřebovala početnou rodinu sama zajistit finančně. Poté, co syn nastoupil na pobyt do diagnostického ústavu, přestala matka svým dcerám předkládat jeho chování jako negativní vzor. Zaměřovala se i nadále na důsledné řešení konfliktních situací, aby nevznikly další nežádoucí problémy celé rodině, zároveň si však začala všimnout více projevů chování svých dcer, které v případě potřeby podpořila nebo se jim snažila zamezit. Hranice, které nastavovala matka na principu výhrůzek a trestů, děti nadále většinou respektovaly, dle slov matky došlo částečně k jejich eliminaci s odchodem nejstaršího syna

do diagnostického ústavu. Dcery zůstaly velice samostatné, nadále se nejstarší dcera starala v době nepřítomnosti matky o Tamaru. V rámci společného trávení volného času považovala matka dodržování pravidel za poměrně důležité.

V rámci rozvoje kompetence matky k výchově dětí se podařilo dosáhnout postupné snahy matky o řešení konfliktních situací s dětmi spíše klidnější domluvou, částečné eliminace nastavení hranic, které matka dětem nastavovala převážně na principu výhrůzek a trestů.

Kompetence ke vzdělávání dětí/dítěte (paní Zamastilová)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Aktivního vedení k pravidelné školní docházce, zájmu o prospěch dětí.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

2) Edukace matky k pravidelnosti při každodenní kontrole školních potřeb dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

3) Aktivního vedení k přístupu při řešení vzdělávacích, školních problémů.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 – 5	Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5
--	---

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Všechny děti docházely do školy nebo školky, matka je ve většině případů pravidelně posílala, aby se nedostala do zbytečného konfliktu s úřady nebo OSPOD. Matce se během prvních 14 - ti dnů pobytu v azylovém domě podařilo zařadit všechny její děti do školských vzdělávacích zařízení ve městě, včetně objednání syna do PPP, k psychologce. Matka velice zřídka oceňovala děti za výsledky ve škole, zajímaly jí často až v krizových momentech. Paní Zamastilová zpočátku aktivněji neřešila přípravou dcer do školy, zaměřila se spíše na nejstaršího syna, aby prošel ročníkem na běžné ZŠ. Sama se

však během setkání příliš nesnažila zapojit nebo podpořit syna či dcery při učení. Paní Zamastilová preferovala posílání dcer do Centra pro děti na přípravu do školy samotné, aby zde pracovaly s pracovníci. Svoje děti příliš nemotivovala k učení, úkoly dětem nekontrolovala, zpočátku ani nepodepisovala. Matka v případě problémy s dětmi ve škole, dokázala s kantory spolupracovat.

Výstupní stav: Dcery se až na drobnou zameškanou docházku snažily plnit povinnou školní docházku, syn měl při přestupu ze základní školy speciální, velké problémy, jeho výchovné problémy se v běžné škole velice zřetelně zhoršily, syn nezvládal dohnat učivo. Matka se synem docházela k odborníkům, chování syna se i přesto nelepšilo. Matka při aktivitách a přípravě do školy sledovala výsledky dětí ve škole, postupně se snažila zachytit vzniklé problémy včas. Matka se postupně snažila do centra docházet v případě ranní směny v zaměstnání alespoň dvakrát týdně na přípravu do školy se svými dcerami, ale nezískala větší zájem o výsledky svých dětí ve škole a jejich motivaci ke škole, v závěru mi sdělila: „*je fajn, že holky nějak projdou, když tady děláme do školy, ale stejně je to jedno, podívejte na Romana, chtěli jsme, po domluvě s těma všema odborníkama, aby se naučil po roce na specce fungovat v normální škole a doklepat známky na čtyřky a jak to dopadlo, už aby byly ze školy a byl klid, víte stejně holkám asi se školou nepomůžu, když to sama nevím a nebaví mě to, ta starší na učení není a nikdy nebyla to má asi po mě, no a u té mladší je to škoda ta na to má, ale zase se jí nechce, nebaví jí to, jsem ráda proto aspoň za vaší pomoc, že to s nimi zkoušíte.*“ Paní Zamastilová spolupracovala s psycholožkou, PPP, výchovnou kurátorkou, později diagnostickým ústavem. Byla při komunikaci s odborníky velice zdatná, dokázala se s nimi domluvit na efektivním řešení či dalším postupu. S nástupem syna do diagnostického ústavu dostala prostor se více věnovat svým dcerám. Matka i nadále příliš nereagovala na případný drobný úspěch jejich dcer ve škole.

V rámci snahy o rozvoj kompetence matky ke vzdělávání nedošlo k prokazatelnějším pozitivním změnám ve vztahu matky ke vzdělávání jejich dětí.

Trávení volného času s dítětem/děťmi (paní Zamastilová)

Zahrnuje zhodnocení práce s matkou a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Uvědomění si důležitosti vhodného trávení volného času dítěte.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – **4** – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

2) Motivace k fyzické aktivitě a k duševní aktivitě s dětmi(hřiště, procházky, návštěva aktivit v CD s dítětem, čtení, hry, vyprávění a nejenom sledování TV).

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – **5**   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

3) Naučit se využívat nízkonákladových aktivit s dětmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nezvládá

Vstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení 1 - 2 - 3 - 4 - 5
---	---

Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Své děti měla matka ráda, nevyvíjela však téměř žádnou aktivitu, aby s nimi mohla být více v kontaktu. Nemladší dcera se za pracovníkem chodila mazlit, často mluvila o matce, že se na ní těší, a přála si s ní trávit společný čas. Matka na daná sdělení příliš nereagovala. Dětem značně scházely pozitivně strávené chvíle společně se svojí matkou. Četnost společného trávení volného času se svými dětmi byla velice malá, což dětem (především nejmladší dceři) značně scházelo. Méně problémové dcery měly poměrně velkou volnost, neměly zpočátku kromě aktivit v CD žádnou mimoškolní činnost. Matka většinou dvakrát a třikrát ročně využívala nízkonákladových společných aktivit se svými dětmi ve městě, kde právě bydlela.

Výstupní stav: Pokud byla matka dětem k dispozici, snažila se postupně nejvíce věnovat své nejmladší dceři a společně s ní trávit čas. Nejstarší dcera stále zastávala v nepřítomnosti matky její roli a starala se o Tamaru v době matčiny nepřítomnosti. Matka byla vedena a motivována k většímu zájmu o společně strávené chvíle se svými dcerami, kde, pokud to bylo možné, získávala prostor pro ocenění a povzbuzení dcer. Matka docházela se svými dětmi na společné smysluplné mimoškolní činnosti nepravidelně. V rámci společných volnočasových aktivit s dobrovolnou účastí matky se matka zapojovala v případě, kdy převažovalo její vlastního zaujetí (vyhledává aktivity zaměřené na pečení, vaření): „no tak

když se vaří, to dorazím, jinak si děcka vystačí i beze mě, když si s váma hrajou.“ Během posledního čtvrt roku paní docházela na aktivity se svojí nejmladší dcerou nepravidelně, dle směn v zaměstnání. Matka i nadále neměla přílišný zájem své děti aktivně ze své vlastní iniciativy rozvíjet či vymýšlet společné aktivity, které by je zaujaly. Matka v průběhu pobytu v azylovém domě využila třikrát za rok nízkonákladových společných aktivit se svými dětmi, ve městě.

V rámci dané kompetence se podařilo posílit vztah matky a jejích dcer prostřednictvím nepravidelné účasti matky na aktivitách se svými dcerami a nepravidelným společným trávením volného času matky se svojí nejmladší dcerou.

Osobnostní rozvoj matky (paní Zamastilová)

Zahrnuje zhodnocení práce v CD a jejím přínosem z pohledu matky konkrétně v oblastech:

1) Vztah k dítěti/dětem a dětí/dítěte k matce očima matky.

Vstupní stav ohodnocení   výborný   1 – 2 – **3** – 4 – 5   nedostatečný

Výstupní stav ohodnocení   výborný   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nedostatečný

2) Stav zvládání výchovy dětí očima matky, trávení volného času s dítětem/děti.

Vstupní stav ohodnocení   výborný   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nedostatečný

Výstupní stav ohodnocení   výborný   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nedostatečný

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany matky (naplněná očekávání, spokojenost se službou, návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byly vyřešeny či nikoliv).

Vstupní stav ohodnocení   vysoké   1 – 2 – **3** – 4 – 5   žádné

Výstupní stav ohodnocení   výborné   1 – **2** – 3 – 4 – 5   nedostatečné

Vstupní stav ohodnocení matkou 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení matkou 1 - 2 - 3 - 4 - 5
--	---

Odůvodnění hodnocení: Vstupní stav x výstupní stav

Vstupní stav: Paní Zamastilová na nabízené stupnici 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší) ohodnotila svoji situaci, se kterou přišla do azylového domu číslem 3 s komentářem, že jí je tak nějak středně, záleží na tom, co se daný den stane nebo nestane buď dobrého či špatného. Vztah ke svým dětem ohodnotila číslem 3. s dodatkem, že s dcerami většinou problém nemá, spíše jí trápí chování syna. Vztah dětí k matce ohodnotila číslem 2, rovněž z důvodu občasného nerespektování matky ze strany syna. Všechny dcery mají matku rády. Na otázku nakolik zvládá výchovu svých dětí, vybrala matka číslo 2 s tím, že dcery jsou hodné, občas se jen vztekají nebo naštvou, problémy má opět hlavně s nejstarším synem, kde pořád řeší průšvihy. Na otázku „Jak nejčastěji trávíte volný čas“, paní Zamastilová odpovídala: „*přijde mi, že jsem pořád v práci, když zrovna nejsem tak doma uklízím nebo hlídám děti, na nic jiného moc čas nemám*“ Přes povinnosti matky jí dle jejího názoru nezbyvá čas pro sebe. Nejvíce jí v současné době trápí dluhy a nedostatek financí, výchovné problémy se synem, jeho agresivita k ostatním dětem a také jeho problémy s prospěchem ve škole. Paní Zamastilová od CD očekává především podporu při řešení problémů s výchovou syna a pomoc při zvládnutí učení a plnění domácích úkolů syna i dcer. Paní by byla ráda, aby se syn i dcery zapojili v rámci přípravy do školy kdykoliv, kdy budou potřebovat, nejmladší dcera pokaždé, kdy bude CD otevřeno. Sama měla zájem docházet pouze na nepravdělné akce, kde bude něco zajímavého na programu nebo na setkání se synem. Paní Zamastilová říkala, že jí v životě nejvíce schází život v pohodě klidu a bez starostí. Ráda by se s dětmi přestěhovala do velkého domu na vesnici na samotě a měla od všech lidí pokoj. Dětem nejvíce dle jejího názoru schází pořádný otec, který by usměrnil Romana a hrál si s dcerami.

Výstupní stav: Paní Zamastilová na nabízené stupnici 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší) ohodnotila svoji situaci, se kterou odchází z azylového domu číslem 3 s komentářem, že se toho moc v jejím životě nezměnilo. Vztah ke svým dětem ohodnotila číslem dva, protože se začala věnovat více dcerám, především té nejmladší, která měla radost. Vztah dětí k matce číslem dva, s tím, že má teď pouze problémky se synem. V rámci spokojenosti se službou CD ohodnotila číslem dva, žádná aktivita matce nescházela, nejvíce se jí líbily nepravdělné akce, se zajímavých programem, uvítala by hlídání dětí. Centrum pro děti matce splnilo očekávání ve smyslu, přípravy do školy s dcerami a podpoře při výchovných problémech se synem. CD pomohlo matce především s potížemi se zvládnutím učení a s tím, že se dcery naučily lépe připravovat do školy, nejméně matce pomohlo s výchovnými problémy syna. Matka má pocit, že CD jí sblížilo především se svojí nejmladší dcerou, ostatní už jsou skoro dospělí a umí se o sebe postarat samy bez dozoru matky, ve výchově dětí by nic neměnila. Paní Zamastilová

by doporučila změnu fungování Centra pro děti ve smyslu poskytování hlídání dětí. Na otázku co dobrého do života dalo CD Vám a Vaším dětem matka odpověděla: „*tak malá holka tam byla pečená vařená nebyť centra, poflakovala by se někde na ulici s ostatníma dětma, vždy se tam těšila, kolikrát otravovala, kdy už přijde paní učitelka, starší dcery díky podpoře centra prolezly ročníkem a taky tady trávily čas v klidu a u Romana, jsem nečekala výraznou změnu byl na tom už hodně špatně, pomůže mu už jenom pasták, jsem celkově s centrem moc spokojena.*“

Výstupní stav ohodnocení osobnostního rozvoje matky pracovníkem

Zahrnuje zhodnocení práce v CD a jejím přínosem konkrétně v oblastech:

1) Hodnocení životní situace rodiny, vztahu k dítěti/dětem, stavu výchovy dětí očima matky, uvědomění si zakořeněných nesprávných vzorců, které matky přejaly z primární rodiny, a které samy nadále používají ve výchově svých vlastních dětí.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nezvládá

2) Hledání příčin selhávání ve výchově dětí (nedostatek vlastní trpělivosti, nedostatek osobní sebekázně, důslednosti, plánování, příp. i pocit celkového osobního selhání), stav motivace matky k docházce do Centra pro děti, snaha o možnou nápravu vztahu se svým dítětem/děťmi.

Vstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nezvládá

Výstupní stav ohodnocení   výborně zvládá   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nezvládá

3) Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti ze strany pracovníka (návrhy na změny, oblast potíží a potřeb rodiny, které byly vyřešeny či nikoliv).

Vstupní stav ohodnocení   vysoké   1 – 2 – 3 – 4 – 5   žádné

Výstupní stav ohodnocení   výborné   1 – 2 – 3 – 4 – 5   nedostatečné

Vstupní stav ohodnocení pracovníkem 1 - 2 - 3 - 4 - 5	Výstupní stav ohodnocení pracovníkem 1 - 2 - 3 - 4 - 5
--	---

Výstupní stav ohodnocení pracovníkem - odůvodnění

Matka byla se službou spokojena, zaměřovala se převážně na hodnocení nepříznivého chování syna se zaměřením na hledání příčin vzniku jeho výchovných problémů. Hodnotila svojí životní situaci a vztah ke svým dětem převážně pozitivně s přihlédnutím na problémy se synem a téměř bezproblémových chování dcer. Motivace matky k docházce do Centra pro děti za účelem zlepšení vztahu se svými dětmi byla spíše podprůměrná, upřednostňovala výběr aktivit dle vlastního zaujetí s tím, že směny v zaměstnání ji neumožňovali vídat se dva pracovní týdny v měsíci se svými dětmi. Svůj vztah s dcerami v rámci rozhovorů s pracovníci spíše nadhodnotila, vzhledem ke skutečnosti malého množství trávení volného času se svými dětmi, vedení k přílišné samostatnosti dcer a zaměření se na problémy staršího syna. Hodnocení vztahu s dětmi ze strany matky bylo spíše nadhodnocené s pozorovaným stavem vztahu matky a dětí v průběhu například odmítání společného trávení volného času s dětmi, občasných problémových situací mezi nimi. Matka nepřikládala problémy s výchovou syna svému výchovnému působení, neměla z vlastní iniciativy dostatečnou potřebu trávit více času se svými dětmi.

6 Zhodnocení zjištěných poznatků a diskuze

V Centru pro děti vychází z přesvědčení, že děti bývají v životě matky tím nejdůležitějším, Pedagogická pracovnice zde proto uplatňuje různé možnosti posílení vzájemného vztahu, aby nedošlo k odloučení dětí od matky v nouzi. Podpora je poskytována samozřejmě jen v těch případech neohrožuje-li matka vývoj, zdraví či výchovu dítěte. Cíl výzkumného šetření byl zaměřen na zhodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity pečovat o dítě v rámci záznamu přímé (maximálně roční) práce s matkou a dítětem v Centru pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi, které zahájilo svojí činnost v roce 2016 ve městě Vysoké Mýto. Hlavní cíl empiricky orientované části diplomové práce byl realizován prostřednictvím odpovědí na tři výzkumné otázky, které budou následně zodpovězeny a shrnuty.

1. VO1: Jaký je vztah mezi kapacitou matky pečovat o své dítě/děti a její (motivací) snahou o zlepšení vztahu s nimi prostřednictvím vzájemné interakce či společných aktivit?

Záznam práce matek s dětmi nejprve odhalil život rodiny před příchodem do Azylového domu. Ženy vyhledávaly službu především z důvodu prožívající tíživé situace spojené nejčastěji s rozchody s partnery, krizovou finanční situací, nevyhovujícím zázemím

či domácím násilím s následnou ztrátou bydlení, které nebyly schopné zvládnout samy. Žádná z žen neměla harmonické dětství s pozitivním vzorem ze strany rodičů k jejich výchově či vzdělávání. Všechny matky se zaměřily v žádosti o poskytnutí služby azylového domu, na krátkodobější splnitelné cíle a každá z nich měla rovněž zájem přihlásit své děti do CD. Matky by ve všech případech nejraději posílaly své děti za pedagogickou pracovníci samotné, za účelem, aby je rozvíjela a všestranně podpořila jejich vývoj, samy od sebe pouze ze své vlastní iniciativy se však aktivně na této práci neměly zájem příliš podílet. Matky zvládaly s případnou drobnou podporou pracovníků v průběhu pobytu v azylovém domě svým dětem v rámci svých možností zajistit základní péči (výživu, oblečení, hygieny, zdravotní péči či zajistit předškolní nebo školní docházku). Před pobyt v azylovém zařízení matky nedokázaly svým dětem zajistit bezpečného prostředí či ochranu před nepříznivými vlivy (život v sociálně vyloučené lokalitě, s násilným partnerem...), možná rizika mnohdy rozpoznávaly až v případě krizových situací. Míra užívání především psychického trestání ze strany matky (slovní vyhrožování, ponižování apod.) bylo užíváno čteně u každé z nich a nedošlo k jeho úplné eliminaci ani po roční spolupráci v CD. Fyzické trestání dětí se objevovalo čteněji pouze u jedné z matek. Vztah matky a dítěte/děti nebyl harmonický ani v jednom případě. Matky se snažily plnit ve výchově dětí většinou nezbytně nutné úkoly, zaměřovaly se spíše na největší problémy a jejich řešení bez jakékoliv snahy o případné oceňování a povzbuzování dítěte. Všechny děti měly poměrně velkou volnost, matky při jednání s dětmi opětovaně užívaly neadekvátních reakcí na dítě (nadávky, jednání jako s dospělým, vulgární výrazy, výhrůžky). Většinou dětem, (především mladšího věku), značně scházely pozitivně strávené chvíle společně se svojí matkou, hodnocení i drobných úspěchů dětí, větší zájem matky o děti. Matky byly vedeny a motivovány k většímu zájmu o společně strávené chvíle se svým dětmi, k různým vhodným způsobům pochval či potrestání dětí se zaměřením na domluvu a klidné řešení především, Většinou alespoň v malé míře došlo k povzbuzení vzájemného vztahu a myšlenky matky o přiměřenosti trestů či užívání pochval nebo ocenění dětí. Četnost interakcí matky s dítětem v Centru pro děti byla ovlivněna osobním zaujetím matky určité aktivity a také poměrně velkou lhostejností v přístupu matky ke vzdělávání dětí. Motivace matky ke společnému trávení volného času v CD s dětmi se postupně dařilo zvyšovat, účast na přípravách do školy se svými dětmi zůstala většinou povinnou záležitostí pro matky. Matky ve většině případů s podporou zvládaly spolupracovat se školou a řešit tak případné problémy ve vzdělávání dětí včas. Informovanost či zájem matky o dítě/děti se dařilo podpořit v rámci pozitivně strávených chvil matky s dětmi v CD, matky však většinou i přes tuto skutečnost své děti ze své iniciativy neměly potřeby rozvíjet

či plánovat společné aktivity. Matky se učily poskytovat svým dětem vhodného vedení a stanovovat hranice a pravidla žádoucího chování, dařilo se jim to obvykle jen v případě ne vzniklého problému či konfliktu, kde nadále užívaly většinou impulzivního chování s výhrůzkami či křikem. Míra kontroly, tolerance a pozitivních vzorců chování ze strany matky nebyla ve větší či menší míře každé z nich dostatečná. Matky vedly své děti převážně k velké samostatnosti, nedokázaly dítě vést k vytváření vlastního systému morálních hodnot. Podpora matky, aby vedla své děti k dodržování nastavených pravidel a správnému chování, nejen v konfliktních situacích bez výhrůžek a křiku, pokud je to možné, byla značně potřebná u každé z nich. V rámci společného trávení volného času se svým dítětem při spolupráci s pedagogickým pracovníkem v CD matky považovaly dodržování pravidel za poměrně důležité, bez aktivního vedení matky tato jejich potřeba klesala. Podporu čtenějšího kontaktu dětí s matkou – v tu dobu nejvýznamnější a nejdůležitější osobou pro ně. Přestože byla matka v rámci setkávání povzbuzována k poskytování stálé emoční podpory dětí z její strany, emoční podpora dětem byla i po ukončení spolupráce i nadále jejich strany poskytována především v případě vzniklého problému nebo trápení. Matky si v průběhu pobytu dokázaly udržet nebo navázat kontakt vždy s alespoň jedním z významných členů rodiny (otcem, babičkou dětí nebo blízkým známým) převážně vždy za účelem podpory dítěte při kontaktu s těmito pro něho blízkými osobami. Matky v průběhu pobytu v zařízení dokázaly s postupem času přemýšlet o možnostech společného života s dětmi do budoucna, vždy se ale i nadále potýkaly s finančními nebo dalšími problémy spojenými s jejich nepříznivou životní situací.

Z výzkumného šetření vyplývá, že matky po příchodu do azylového domu dokázaly dle svých aktuálních možností zajistit svým dětem běžnou péči a postarat se o dítě (strava, oblékání, zajištění lékařské péče, zajištění povinné školní docházky, dětí, ubytování v azylovém domě), přestože žádná z žen od svého narození nikdy nezažila láskyplné prostředí a neměla harmonické dětství. U každé z nich pak později v roli matek došlo k situaci, kdy se problémy spojené s danou nepřízní osudu vystupňovaly a začaly ve velké míře negativně ovlivňovat jejich rodičovskou kapacitu. Převážně v této době došlo k nástupu vyčerpaných matek, které byly na okraji svých sil, ve špatné finanční situaci, bez opory a ve většině případů pod dohledem OSPOD, do azylového zařízení. U jedné z matek byla rodičovská kapacita matky pečovat o své dítě snížena z důvodu nadměrného požívání alkoholu. Matkám z důvodu jejich dlouhotrvající nepříznivé životní tísně, prožívajícího stresu, beznaděje či neustálých problémů

a starostí každého dne spíše scházela i přes opětovnou motivaci matky snaha zlepšení vztahu se svými dětmi prostřednictvím vzájemné interakce a společných aktivit.

Odpověď na VO1 je z těchto uvedených důvodů následující: Podpora v oblastech rodičovské péče se dařila pouze v případě pozitivního zájmu a snahy matek tento stav změnit. V těchto situacích matky zvládaly ve větší míře své děti zajistit ve všech oblastech rodičovské kapacity (poskytování základní péče, zajištění bezpečnosti dítěti, citová vřelost k dítěti, schopnost dávat dítěti vhodné podněty a stimulovat jeho rozvoj, stanovovat a uplatňovat hranice či stabilizovat vztah se svým dítětem. Stav motivace, snahy matek pečovat o své děti a zlepšit s nimi svůj vztah byl proměnlivý. V případě nedostatečné snahy matky o zlepšení vztahu se svým dítětem nepřinesla v tuto dobu jejich vzájemná interakce v CD s pedagogickým pracovníkem pozitivní výsledky. Dané pokroky či stagnace matek v těchto oblastech byly sledovány především v rámci společných aktivit matky s dítětem v CD a při podpoře jejich vzájemné interakce a vztahu a byly podrobně zaznamenávány prostřednictvím celého kvalitativního výzkumného šetření práce u každé ze čtyř matek.

Závěr VO1: Vztah mezi kapacitou matky pečovat o své dítě/děti a její (motivací) snahou o zlepšení vztahu s nimi prostřednictvím vzájemné interakce či společných aktivit je takový, že motivace matky k zlepšení vztahu se svým dítětem a její snaha o to aby se do budoucna dokázala lépe postarat o své dítě/děti je jedním z nejdůležitějších předpokladů (mnohdy i hlavní podmínkou) pro úspěšné posílení vyhodnocovaných oblastí rodičovské kapacity, která byla u matky snížena především z důvodu dlouhodobé nepříznivé životní tísně rodiny.

Hlavním posláním práce v Centru pro děti je prostřednictvím výchovných a vzdělávacích činností s dítětem a matkou zlepšit jejich kompetence pro úspěšné zvládnutí školy, života v rodině i ve společnosti. V druhé části šetření byly prostřednictvím posuzovacích škál edukace matky nejprve před a následně po spolupráci matky s dítětem vyhodnoceny kompetence k výchově, vzdělávání, trávení volného času a případný osobnostní růst matky, který by mohl mít vliv na zlepšení vztahu s dítětem. Druhá část šetření byla koncipována tak, aby přinesla odpověď na výzkumnou otázku číslo dva a tři. **VO2: Podařilo se matkám prokazatelně dosáhnout zlepšení alespoň u dvou z podpořených rodičovských kompetencí po téměř roční spolupráci s pedagogickým pracovníkem v Centru pro děti při azylovém domě?, VO3: V jakých oblastech se matkám nejčteněji podařilo dosáhnout zlepšení rodičovských kompetencí?**

Vyhodnocení rozvíjených kompetencí v rámci edukace matek v Centru pro děti

	Kompetence k výchově	Kompetence ke vzdělávání	Trávení volného času s dítětem/děťmi	Osobnostní rozvoj matky
Paní Procházková (matka č. 1)	Vstupní stav: stupeň č. 4 Výstupní stav: stupeň č. 3	Vstupní stav: stupeň č. 4 Výstupní stav: stupeň č. 3	Vstupní stav: stupeň č. 4 Výstupní stav: stupeň č. 2	Vstupní stav: stupeň č. 3 Výstupní stav: stupeň č. 3
Paní Nešporová (matka č. 2)	Vstupní stav: stupeň č. 4 Výstupní stav: stupeň č. 3	Vstupní stav: nehodnoceno Výstupní stav: nehodnoceno	Vstupní stav: stupeň č. 5 Výstupní stav: stupeň č. 4	Vstupní stav: stupeň č. 3 Výstupní stav: stupeň č. 4
Paní Danešová (matka č. 3)	Vstupní stav: stupeň č. 5 Výstupní stav: stupeň č. 4	Vstupní stav: stupeň č. 4 Výstupní stav: stupeň č. 3	Vstupní stav: stupeň č. 5 Výstupní stav: stupeň č. 3	Vstupní stav: stupeň č. 2 Výstupní stav: stupeň č. 3
Paní Zamastilová (matka č. 4)	Vstupní stav: stupeň č. 4 Výstupní stav: stupeň č. 3	Vstupní stav: stupeň č. 3 Výstupní stav: stupeň č. 3	Vstupní stav: stupeň č. 4 Výstupní stav: stupeň č. 3	Vstupní stav: stupeň č. 2 Výstupní stav: stupeň č. 3

Tabulka č. 2: Vyhodnocení rozvíjených kompetencí v rámci edukace matek v Centru pro děti

Zhodnocení práce v CD a jejím přínosem z pohledu matky

	Vztah k dítěti/ dětem očima matky	Zvládání výchovy, trávení volného času s dětmi	Očekávání/ hodnocení služby Centra pro děti
Paní Procházková (matka č. 1)	Vstupní stav: stupeň č. 2 Výstupní stav:	Vstupní stav: stupeň č. 2 Výstupní stav:	Vstupní stav: stupeň č. 3 Výstupní stav:

	stupeň č. 2	stupeň č. 2	stupeň č. 1
Paní Nešporová (matka č. 2)	Vstupní stav: stupeň č. 2 Výstupní stav: stupeň č. 2	Vstupní stav: stupeň č. 2 Výstupní stav: stupeň č. 2	Vstupní stav: stupeň č. 3 Výstupní stav: stupeň č. 1
Paní Danešová (matka č. 3)	Vstupní stav: stupeň č. 5 Výstupní stav: stupeň č. 4	Vstupní stav: stupeň č. 4 Výstupní stav: stupeň č. 3	Vstupní stav: stupeň č. 2 Výstupní stav: stupeň č. 1
Paní Zamastilová (matka č. 4)	Vstupní stav: stupeň č. 3 Výstupní stav: stupeň č. 2	Vstupní stav: stupeň č. 2 Výstupní stav: stupeň č. 2	Vstupní stav: stupeň č. 3 Výstupní stav: stupeň č. 2

Tabulka č. 3: Zhodnocení práce v Centru pro děti a jejím přínosem z pohledu matky

Poznámka ke stupňům hodnocení: U každé z posouzených kompetencí byl vždy zhodnocen vstupní a následně výstupní stav v rozmezí škály 1 – 5. Hodnocení *stupněm č. 1* znamená, že matka výborně *zvládá všechny tři dané oblasti kompetence bez výhrad*. *Stupeň č. 2* ukazuje, že matka *dobře stanovené oblasti zvládá, ale s drobnými výhradami*. *Stupeň č. 3* udává, že matka vymezené oblasti *kompetence zvládá průměrně, v některých situacích spíše více v jiných spíše méně*. *Stupeň č. 4* označuje stav, kdy matka dané oblasti *kompetence zvládá ve většině situací spíše méně než více*, ve *stupni škály č. 5 je nezvládá vůbec*. Vyhodnocení vstupního a výstupního stavu kompetence s názvem *Osobnostní rozvoj matky* je provedeno ve své první části prostřednictvím rozmezí škály 1 – 5, kdy matka dané oblasti kompetence hodnotila v rámci rozhovoru jako ve škole *1 = výborný, 2 = chvalitebný, 3 = dobrý, 4 = dostatečný a 5 = nedostatečný* s výjimkou stavu očekávání od služby CD, kde se škály pohybují v rozmezí 1 – 5 (*1 = vysoká očekávání, 5 = žádná očekávání*).

Závěr vyhodnocení VO2, VO3: Všem matkám se podařilo prokazatelně dosáhnout zlepšení alespoň u dvou z podpořených rodičovských kompetencí po téměř roční spolupráci

s pedagogickým pracovníkem v Centru pro děti při azylovém domě. Nejčteněji se matkám podařilo dosáhnout ke zlepšení v rámci kompetencí k výchově dětí a trávení volného času se svými dětmi. Nejméně poté v oblasti osobnostního rozvoje matky. Matkám se ve většině případů podařilo dosáhnout zlepšení o jeden stupeň v průměru v rámci jedné kompetence. Každá z matek zvládala na začátku spolupráce téměř všechny kompetence ve vztahu ke svým dětem, ve většině situací spíše méně než více (stupeň č. 4) či nedostatečně (stupeň č. 5), na konci je zvládaly ve většině případů o jeden stupeň lépe, tedy buď ve většině situací spíše méně než více (stupeň č. 4), či průměrně, v některých situacích spíše více v jiných spíše méně (stupeň č. 3). Co se týče hodnocení osobnostního rozvoje matky v průběhu roční spolupráce v CD z jejího pohledu, matky ve většině případů své kompetence k výchově, vzdělávání, či trávení volného času s dětmi spíše nadhodnocovaly oproti skutečnosti a po skončení spolupráce je ohodnotily převážně stejným stupněm, přestože v závěru rozhovoru na otázku, zdali CD splnilo jejich očekávání a jak hodnotí službu CD, jí ohodnotily jako velice přínosnou, kdy dle jejich názoru byla naplněná jejich očekávání v souvislosti především s vyřešením oblastí potíží a potřeb rodiny.

Vzhledem ke skutečnosti, že byly získány odpovědi na jednotlivé VO, které se zabývají otázkami vztahu mezi matkou a dítětem, dále pak rozvojem dovedností matky potřebných pro péči o své dítě/děti a rodičovskými kompetencemi, lze cíl praktické části diplomové práce považovat za **splněný**.

Závěr

Plně funkční rodina je hlavním výchovným prostředím dítěte, poskytuje mu jistotu a zázemí, učí ho, jak se má v určitých situacích chovat nebo se orientovat v okolním světě, aby se necítilo ztracené. Každé dítě ale nemá takové štěstí, že může žít v takové rodině. Nepříznivých situací, do nichž se mohou rodiny dostat, je totiž mnoho a píše je život sám. Nejčastěji se týkají opuštěných, svobodných, rozvádějících se či rozvedených matek a jejich dětí. V rámci diplomové práce byla monitorována téměř roční životní etapa této cílové skupiny v prostředí azylového domu pro ženy a matky s dětmi. Hlavním posláním diplomové práce bylo vyhodnocení samotné (maximálně roční) práce s matkami a jejich dětmi v rámci probíhajícího projektu Centra pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi, které zahájilo svoji činnost v roce 2016 ve městě Vysoké Mýto s hlavním zaměřením především na otázky vztahu mezi matkou a dítětem, rozvojem dovedností matky potřebných pro péči o své dítě/děti, a rodičovskými kompetencemi v tísní. V rámci výzkumného šetření byly definovány celkem tři výzkumné otázky. Diplomová práce je tvořena částí teoretickou a praktickou.

Teoretická část práce se ve své první části zabývá rodinou v současné společnosti, její charakteristikou, funkcemi či úlohami v rámci výchovy a naplňování potřeb dítěte, a dále problematikou situace rodiny v ohrožení. Druhá kapitola řeší životní styl rodiny ze sociálně znevýhodněného prostředí, specifika romské rodiny, vliv chudoby na děti a rovněž vzdělávání dětí z takto znevýhodněných rodin a možnosti jejich podpory. Třetí kapitola odkrývá problematiku neúplných rodin, konkrétně osamělých matek s dětmi, jejich vzájemnou vztahovou vazbu, výchovu dítěte v této rodině či možnosti krizové pomoci těmto rodinám v České republice. Teoretickou část prolíná čist praktická, která již konkrétně rozkrývá charakteristiku služby azylových domů pro ženy a matky s dětmi, s hlavním zaměřením na Azylový dům pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě a jeho službou Centra pro děti, ve kterém bylo realizováno výzkumné šetření práce.

V Centru pro děti je hlavním cílem posílit individuální práci s matkou a jejími dětmi, zaměřit se na činnosti, které posilují jejich vzájemný vztah, podpořit matku při výchově, vzdělávání a jejím osobnostním růstu. Výsledky výzkumného šetření práce přinesly odpovědi na výzkumné otázky týkající se vztahu mezi kapacitou matky pečovat o své dítě/děti a její snahou o zlepšení vztahu s nimi prostřednictvím společných aktivit, dále pak na stav

podpořených rodičovských kompetencí matky po téměř roční spolupráci s pedagogickým pracovníkem v Centru pro děti při azylovém domě a lze tedy její cíl považovat za splněný.

Projekt Centra pro děti se stal ukázkou možnosti využití speciálně pedagogické podpory při práci s matkami a jejich dětmi využívající sociální službu azylového domu. Výsledky šetření práce speciálního pedagoga v daném zařízení přinesly zajímavé podněty nejen pro sociální práci s touto cílovou skupinou v oblasti podpory rodiny ve vzdělávání, posilování rodičovských kompetencí a zodpovědnosti matky při péči o své děti, upevňování kontaktu s nimi či poskytování pomoci při řešení výchovných obtíží. Centrum pro děti při azylovém domě mělo svoji důležitou úlohu, z důvodu, že můžeme vidět posun cílové skupiny, která potřebuje v rámci speciálně pedagogického vedení získat správné modely chování, či podporu v oblasti rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity, aby byla schopna po téměř roční spolupráci co nejvyšší možné míry socializace. Tímto modelem projektu Centra pro děti se mohou inspirovat i další azylové domy pro ženy a matky s dětmi při založení podobné podpůrné služby a využít ho při práci se svými klienty.

Seznam literatury

BOWLBY, J. Teorie Attachmentu in. BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., WUNSHOVÁ, P., BLÁHOVÁ, K. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, c2009. ISBN 978-80-254-5422-0.

BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., WUNSHOVÁ, P., BLÁHOVÁ, K. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, c2009. ISBN 978-80-254-5422-0.

CAMPION, Mukti Jain. *Who's fit to be a parent?.* New York: Routledge, 1995. ISBN 978-0415066846.

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. Psychologie (ISV). ISBN 80-85866-15-3.

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. s. 140. ISBN 08-040-86.

FERJENČÍK, J. Úvod do metodologie psychologického výzkumu (Rozhovor). In SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 807178303x.

HOFF, E. LAURSEN, B., TARDIF, T. :*Socioeconomic status and parenting*. In: BORNSTEIN, Marc H., ed. *Handbook of parenting*. 2nd ed. Mahwah, N.J.: Erlbaum, c2002. ISBN 0-8058-3782-5.

HAVIGER, Jiří, Jana Marie HAVIGEROVÁ a Irena LOUDOVÁ. *Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-429-8.

HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

KASÍKOVÁ, Alena, VALIŠOVÁ Hana.: *Pedagogické otázky současnosti: (učební text pro studenty učitelství)*. Praha: ISV, 1994. Pedagogika (ISV). ISBN 80-85866-05-6.

KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-669-8.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MÁROVÁ, Zdeňka; MATĚJČEK, Zdeněk; RADVANOVÁ, Senta. *Výchova dětí v neúplné rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-x.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-7-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-48-6.

ŘÍČAN, Pavel., 1998. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti* Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. Studium (Portál). ISBN 80-7178-559-8.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠAUEROVÁ, Markéta. *Projekty osobnostního rozvoje v nestandardních výchovných podmínkách*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2011. ISBN 9788090481558.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000. Poradce. ISBN 80-7169-528-9.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Komunikace mezi rodičem a dítětem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 101 s. ISBN 978-80-247-2698-4.

ŠRAJER, Jindřich a Libor MUSIL, ed. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice: Libor Musil v nakl. Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VANĚK, Jan. *K biologickým a psychologickým zřetelům výchovy*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 275 s. Pedagogická teorie a praxe.

Elektronické zdroje

AMALTHEA Z.S.: *Podpora pro rodinu a dítě* [online]. Chrudim, 2016 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <http://www.amalthea.cz/>

BITTNEROVÁ, Dana. *Vzdělávací potřeby sociokulturně znevýhodněných: Případ SIM – středisek integrace menšin* [online]. Praha, s.r.o. 2009 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/vzdelavaci_potreby_sociokulturne_znevychodnenych.pdf

DOTAČNÍ PROGRAM RODINA: Metodika Ministerstva práce a sociálních věcí pro poskytování dotací ze státního rozpočtu nestátním neziskovým organizacím v oblasti podpory rodiny pro rok 2016 [online]. Dostupné 2. 1. 2018 z https://www.mpsv.cz/files/clanky/21759/Metodika_2016.pdf

HABROVÁ, M., FELCMANOVÁ, L.: *Katalog podpůrných opatření: dílčí část : pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4692-9 (elektronická verze dostupná z <http://katalogpo.upol.cz/wp-content/uploads/katalog-szn.pdf>)

JIRÁSEK A KOL., Aleš. *Předškolní klub Amálka příručka dobré praxe: Spolupráce s rodiči dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí* [online]. Chrudim, 2016 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: http://www.amalthea.cz/data/File/metodiky%20ke%20stazeni/PUBLIKACE_predskolni_klub_FINAL_nahled.pdf

KALEJA, Martin. *(Ne)připravený pedagog a žák z prostředí sociální exkluze* [online]. Ostrava: Slezská univerzita v Opavě Fakulta veřejných politik Centrum empirických výzkumů, 2015 [cit. 2018-03-17]. ISBN 978-80-7510-191-4. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/0B3x8X77RaMBPdC1ZeUcwVEo2Tm8/view>

KATALOG SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A POMOCI V PARDUBICKÉM KRAJI [online]. Pardubice: Krajský úřad Pardubického kraje, 2011 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.pardubickykraj.cz/katalog-socialnich-sluzeb>

KUCHYŇKOVÁ, Iva. *České rodiny v nouzi. Kdo se o ně stará?. Šance dětem* [online]. ISSN 1805-8876, 2016 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/o-cem-se-mluvi/ceske-rodiny-v-nouzi-kdo-se-o-ne-stara-2084.shtml>

LÁBUSOVÁ, A. *Projevy sociálního znevýhodnění a jeho dopady do vzdělávání*. In FELCMANOVÁ, Lenka a Martina HABROVÁ. *Katalog podpůrných opatření: dílčí část: pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4692-9 (elektronická verze dostupná z <http://katalogpo.upol.cz/wp-content/uploads/katalog-szn.pdf>)

MAJÍ NA TO! – *Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ - příručka metodiky* [online]. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., Programy sociální integrace, 2013 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: www.majinato.cz

MOUSSOVÁ H., Z.: *Teoretický pohled na problematiku sociokulturně znevýhodněných žáků*. In: BITTNEROVÁ, Dana. *Vzdělávací potřeby sociokulturně znevýhodněných: Případ SIM – středisek integrace menšin* [online]. Praha, s.r.o. 2009 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/vzdelavaci_potreby_sociokulturne_znevychodnenych.pdf

NAVRÁTIL, Pavel. *Posouzení životní situace: úvod do problematiky*. Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci [online]. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2007, [cit. 2018-06-05]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/1-2007_rolesocialnihopracovnika-120116134909.pdf

Nezastupitelné rodičovské kompetence aneb co mohu pro své dítě udělat já a nikdo jiný [online]. Národní centrum pro rodinu Brno, 2010 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: http://www.badec.cz/rasto/brozurka/files/brozurka_a5_stranky_po_strankach.pdf

OBLASTNÍ CHARITA PARDUBICE: *Služby pro rodinu s dětmi* [online]. Charita Česká republika, 2018 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <http://pardubice.charita.cz/o-nas/>

PARLAMENTNÍ LISTY: *Pardubický kraj: Azylové domy jsou akutním východiskem z nouze*. [online]. 2017 [cit. 2018-06-06]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Pardubicky-kraj-Azylove-domy-jsou-akutnim-vychodiskem-z-nouze-488888>

PEKÁRKOVÁ, S., VOŽECHOVÁ, J. *Jak motivovat znevýhodněného žáka* In: Mají na to!: *Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ* [online]. Člověk v tísni, o.p.s. Praha, 2013 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: http://www.majinato.cz/majinato_web.pdf

PIORECKÝ, Viktor a Lucie MACKŮ. *Metodika Kombinovaná sociálně-pedagogická intervence* [online]. Praha: Úřad vlády ČR – Odbor pro sociální začleňování (Agentura), 2014 [cit. 2018-03-18]. ISBN 978-80-7440-105-3. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/socialni-zaclenovani/odbor-agentura-pro-socialni-zaclenovani-40435/>

Poradna pro rodinu pardubického kraje [online]. Pardubice, 2012 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <http://www.poradnapardubice.cz/>

RACEK, Jindřich SOLAŘOVÁ, Hana, SVOBODOVÁ, Alena. *Vyhodnocování potřeb dětí Praktický průvodce: Metodika vyhodnocování* [online]. Praha 1: mezinárodní organizace Lumos Foundation, 2014 [cit. 2017-10-31]. ISBN 978-80-260-5521-1. Dostupné z: <http://czech.wearelumos.org/sites/default/files/metodika%20vyhodnocovani%20-%20guide.pdf>

SKP-CENTRUM, o.p.s. Poskytovatel sociálních a zdravotních služeb: *Naše služby a projekty* [online]. Pardubice, 2017 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/>

Spolupráce s rodinou žáka. Asistentpedagoga.cz: Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů [online]. Praha: Nová škola, 2013 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/spoluprace-s-rodinou-zaka>

STIBALOVÁ, Kateřina. *Náročné životní situace*. Odborný časopis Sociální služby: Měsíčník vydávaný Asociací poskytovatelů sociálních služeb ČR [online]. Tábor: APSS ČR, 2011, 13(1) 2 [cit. 2018-03-21]. ISSN 1803-7348. Dostupné z: http://www.socialnisluzby.eu/images/obr/1357573587_socialni-sluzby-1-2011-final.pdf

STRAKOVÁ A KOL., J. *Otevírání školy všem dětem: Možnosti a příklady práce se sociálně a kulturně znevýhodněnými dětmi* [online]. Škola pro všechny II. Praha: O.S. AISIS, 2008 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Otevirani_skoly_10_principu_inkluzive.pdf

ŠANCE PRO TEBE LIDÉ POTŘEBUJÍŠANCI: *Služby pro rodiny a jednotlivce* [online]. Chrudim: Šance pro Tebe, 2013 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <http://www.sance.chrudim.cz/sluzby-pro-rodiny-a-jednotlivce-704/>

Školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyš. odb. aj. vzdělávání) [online]. 24. 9. 2004 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?q122=&s122=Hledat+%C2%A7+%281-192%29>

VČASNÁ POMOC DĚTEM: *O krizové pomoci dětem a rodinám v České republice*. Nadace rozvoje občanské společnosti [online]. 2018 [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <https://www.vcasnapomocdetem.cz/o-krizove-pomoci-detem-a-rodinam-v-cr/>

VÍTKOVÁ RULÍKOVÁK.: *Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci* [online]. 10 [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/9084>

VRTBOVSKÁ, P. *Moderní pojetí sociální práce s rodinami a dětmi v obtížné rodinné situaci*. Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci [online]. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006, (1) [cit. 2018-06-05]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-1-090221133624.pdf>

Vyhláška č. 505/2006 Sb., Vyhláška kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách: Zákony pro lidi [online]. 1.1.2007 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>

Vyhláška č. 73/2005 Sb.: Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Zákony pro lidi [online]. 9.2.2005 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-73>

Zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. [online]. 1. 10. 2017 [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast3>

Zákon č. 82/2015 Sb.: Zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), [online]. 2015 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-82>

Zákon č. 178/2016 Sb.: Zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), [online]. 2016 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/pripravne-tridy-zakladnich-skol-od-skolniho-roku-2017-2018>

ZIKMUNDOVÁ, Eva. *Terapie hrou: Trénink rodičovských dovedností* [online]. 2018 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://www.terapiehrou.cz/>

Další zdroje

Metodika Centra pro děti při Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi Vysoké Mýto, 2016.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: *Faktory posuzování životní situace dětí a rodin v nouzi (Navrátil, 2007, s. 80)*

Tabulka č. 2: *Vyhodnocení rozvíjených kompetencí v rámci edukace matek v Centru pro děti*

Tabulka č. 3: *Zhodnocení práce v Centru pro děti a jejím přínosem z pohledu matky*

Přílohy

Příloha A: Otázky pro vstupní rozhovor s matkami

VSTUPNÍ ROZHOVOR S MATKAMI ANEB S ČÍM VÁM MŮŽE CENTRUM PRO DĚTI PŘI AZYLOVÉM DOMĚ PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI VE VYSOKÉM MÝTĚ NEJVÍCE POMOCI?

Úvodní slovo: Milé maminko, chtěla bych Vás poprosit o poskytnutí krátkých odpovědí na následující otázky, díky kterým Vám budeme v Centru pro děti poskytnout právě to, co se nejvíce potřebujete dozvědět a naučit ve vztahu k výchově a vzdělávání Vašeho dítěte nebo dětí, tak abyste byla co nejvíce spokojená. Protože spokojená maminka = spokojené děti. Moc Vám děkuji za Váš čas a zodpovězené otázky, máte samozřejmě plné právo na ty otázky, které Vám budou nepříjemné neodpovídat.

1. Jak byste celkově ohodnotila Vaši životní situaci, se kterou jste přišla do Azylového domu? 1 – 2 – 3 – 4 – 5

(Známkuje, jako ve škole, 1 – nejlepší, 5 – nejhorší)

2. Jak byste ohodnotila svůj vztah k vašemu dítěti, dětem? 1 – 2 – 3 – 4 – 5

3. Jak byste ohodnotila vztah dítěte/děti k vám? 1 – 2 – 3 – 4 – 5

4. Jak se nyní cítíte? 1 – 2 – 3 – 4 – 5

5. Jak se podle vás aktuálně cítí Vaše dítě/děti? 1 – 2 – 3 – 4 – 5

6. Nakolik zvládáte výchovu svých dětí? 1 – 2 – 3 – 4 – 5

7. Jak nejčastěji trávíte svůj volný čas, povězte? (například sledováním televize, péčí o domácnost, hlídáním dětí, návštěvou přátel, telefonováním, přípravou dětí do školy, hrou s dětmi apod.)

8. Zbývá Vám čas pro sebe a Vaše aktivity i přes plnění povinností matky?

9) Jaké potíže Vás nejvíce trápí v současné době? (například můžete vybrat: dluhy, nezaměstnanost, výchovné problémy dětí jako jsou např. lhaní, odmítání, neposlušnost, těžko utišitelné vztekání, závislost na matce, záškoláctví, problémoví kamarádi., agresivita...), časté hádky a konflikty v rodině, vyřizování na úradech, nedostatečná trpělivost při péči a děti a jejich časté trestání, vzdělávací problémy dítěte/děti (např. potíže se zvládnutím učení, špatné známky ve škole apod.)...

V azylovém domě pro ženy a matky s dětmi funguje Centrum pro děti, které Vám může poskytnout péči podporující všestranný rozvoj dítěte a pomoc při řešení problémů s výchovou dětí....

10. Pokud byste chtěla Centrum pro děti navštěvovat, co byste od něj očekávala/co byste potřebovala? (sdělíme matce možnosti podpory či využívaných aktivit: společné aktivity se svým dítětem/děti, získání sebejistoty při péči o svoje dítě/děti, podporu při řešení problémů s výchovou dětí, pomoc při zvládnutí školních povinností a učení, rozvoj zájmů a potřeb dětí, podpořit jejich sebedůvěru a sebevědomí, pomoc dětem najít si kamarády a umět s nimi vycházet...)

11. Jak často byste se vy osobně chtěla zapojit do aktivit se svými dětmi v Centru pro děti?

12. Jak často byste chtěla, aby se vaše dítě zapojilo do aktivit v Centru pro děti?

13. Co Vám v životě nejvíc schází?

14. Co myslíte, že Vaším dětem momentálně nejvíce schází?

**VÝSTUPNÍ ROZVOHOR S MATKAMI ANEB SPOKOJENOST SE SLUŽBOU CENTRA PRO DĚTI PŘI AZYLOVÉM
DOMĚ PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI VE VYSOKÉM MÝTĚ**

Úvodní slovo: Milá maminko, chtěla bych Vás poprosit o zodpovězení krátkých otázek, díky kterým se zeptám na Váš názor a spokojenost s naší službou Centra pro děti. Budu ráda, když na otázky odpovíte upřímně a bez obav. Díky Vám budeme moci maminkám poskytnout právě to, co se nejvíce potřebují dozvědět a naučit ve vztahu k výchově a vzdělávání jejich dětí, tak aby byly co nejvíce spokojené. Moc Vám děkuji za Váš čas a odpovědi!

1. Jak byste celkově ohodnotila svoji životní situaci, se kterou odcházíte z Azylového domu pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě? (Známkujte, jako ve škole, 1 – nejlepší, 5 – nejhorší) 1 – 2 – 3 – 4 – 5
2. Jak byste ohodnotila svůj vztah k vašemu dítěti, dětem? 1 – 2 – 3 – 4 – 5
3. Jak byste ohodnotila vztah dítěte/děti k vám? 1 – 2 – 3 – 4 – 5
4. Jak se nyní cítíte? 1 – 2 – 3 – 4 – 5
5. Jak se podle vás aktuálně cítí dítě/děti? 1 – 2 – 3 – 4 – 5
6. Do jaké míry jste byla spokojena s nabídkou aktivit služby Centra pro děti? 1 – 2 – 3 – 4 – 5

6a) Co se Vám nejvíce líbilo nebo Vám vyhovovalo v Centru pro děti?

6b) Co se Vám nelíbilo nebo Vám nevyhovovalo v Centru pro děti?

7. Jaká očekávání Vám Centrum pro děti splnilo? (např.: společné aktivity se svým dítětem/děti, získala jsem větší sebejistotu při péči o svoje dítě/děti, podpořilo mě při řešení problémů s výchovou dětí, pomohlo nám při zvládání školních povinností a učení, rozvíjelo zájmy a potřeby dítěte/děti, našly se zde kamarády a učily se s nimi vycházet, CD bylo bezpečným místem pro mě a pro děti, děti si v Centru pro děti našly kamarády a učily se s nimi vycházet apod.)

8. Reagovala pracovnice Centra pro děti na Vaše aktuální potřeby a potřeby Vašeho dítěte?

9. S jakými potížemi Vám pracovnice Centra pro děti nejvíce pomohla? (např.: s potížemi se zvládáním učení, s projevy agresivity a vztekání dětí, s neposlušností dítěte, odmlouváním, získala jsem větší trpělivost při péči o děti...)

10. S jakými potížemi Vám pracovnice Centra pro děti nejméně pomohla?

11. Máte dojem, že Centrum pro děti Vás ještě více sblížilo se svým dítětem/děti?

12. Kdybyste mohla změnit jednu věc ve výchově svých dětí, co by to bylo?

13. Jaké změny byste Centru pro děti doporučila?

13. Co dobrého myslíte, že Centrum pro děti dalo do života Vám a Vaším dětem?

14) Jak jste byla celkově spokojena se službou Centra pro děti?